TAKININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ ve 21. YÜZYILDA TAKI ANLAYIŞI: SERAMİK-METAL KİLİ İLE ÇAĞDAŞ TAKI YORUMLAMALARI

Sanatta Yeterlik Tezi

Nesrin YEŞİLMEN

Eskişehir 2018

TAKININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ ve 21. YÜZYILDA TAKI ANLAYIŞI: SERAMİK-METAL KİLİ İLE ÇAĞDAŞ TAKI YORUMLAMALARI

Nesrin YEŞİLMEN

SANATTA YETERLİK TEZİ

Seramik Anasanat Dalı
Danışman: Prof. S. Sibel SEVİM

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
Haziran 2018

Bu tez çalışması BAP komisyonunca kabul edilen 1602E057 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Nesrin YEŞİLMEN'in "Takının Tarihsel Gelişim Süreci ve 21. Yüzyılda Takı Anlayışı: Seramik Metal Kili İle Çağdaş Takı Yorumlamaları" başlıklı tezi **27 Haziran 2018** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Seramik Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		İmza
Üye (Tez Danışmanı)	**: Prof. S. Sibel SEVİM**	.....
Üye	**: Doç. Lale DEMİR ORANSOY**	.....
Üye	**: Dr. Öğr. Üyesi Sadettin AYGÜN**	.....
Üye	**: Dr. Öğr. Üyesi Leyla ULUSMAN**	.....
Üye	**: Dr. Öğr. Üyesi Gülten KURT**	.....

Prof. Dr. Münevver ÇAKI
Anadolu Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TAKININ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ ve
21. YÜZYILDA TAKI ANLAYIŞI: SERAMİK-METAL KİLİ İLE
ÇAĞDAŞ TAKI YORUMLAMALARI

Nesrin YEŞİLMEN

Seramik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Haziran 2018

Danışman: Prof. S. Sibel SEVİM

Tanrı ile iletişim kurma, tılsım, büyü, içgüdüsel korunma isteği ve doğa üstü olaylara ilgi gibi nedenlerle üzerinde obje taşımaya başlayan insanoğlu takı kültürünün temellerini atmıştır.

Çok eski tarihlerden, 18. yüzyıla kadar zanaat olarak görülen kuyumculuk ve takı; 18. yüzyıldan sonra sanat alanına girmeyi başarabilmiş ve çağdaş sanat tarihinde yer edinmiştir. Sanatçıların yaptıkları eserlerle takı sanatı çok önemli gelişmeler kat etmiştir. Tüm bu oluşumların ışığında bugün takı sanatı dendiği zaman akla ilk gelen unsurlardan biri farklı malzemelerle üretilen özgün takılar olarak düşünülebilir. Sadece değerli metallerin ve taşların kullanıldığı klasik takılar yerini daha modern, sınırların olmadığı ve her tür malzemenin kullanılabildiği takılara bırakmıştır.

Bu tez de ise insanlık tarihi ile aynı olan takı kültürü ve bu kültürün 21. yüzyılda sanatsal bağlamda takıya yansımaları araştırılarak, kültürümüzde de önemli yeri olan ve tarihi Neolitik döneme dayanan seramik sanatı ve metal kili sentezinden doğan çağdaş takılar yapılması amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Takı, Çağdaş, Seramik, Metal Kili

ABSTRACT

HISTORICAL DEVELOPMENT PROCESS OF JEWELRY AND THE APPREHENSION OF JEWELRY IN 21ST CENTURY: CONTEMPORARY JEWELRY INTERPRATATIONS WITH CERAMIC – METAL CLAY

Nesrin YEŞİLMEN

Department of Ceramic

Anadolu University, Graduate School of Art, June 2018

Supervisor: Prof. S. Sibel SEVİM

People who started to wear objects due to reasons such as communicating God, talisman, magic, the wish to be protected instinctually and supernatural events laid the foundations of the culture of jewelry.

Jewelry making and jewelry which has been considered as a craft since the ancient times, achieved to become a branch of art after 18th century and had its place among the history of contemporary arts, it had developed significantly with the works created by artists. In the light of all these developments, when one thinks about the art of jewelry, one of the elements that comes to mind is the authentic jewelry created with different materials. Classical jewelry on which only valuable metals and stones are used has given its place to more modern, unlimited jewelry where every type of material can be used.

This study aims to search about the culture of jewelry which is as old as the history of human beings and the reflections of this culture on jewelry in 21st century in an artistic context. Creating modern jewelry by synthesizing alternative materials such as metal clay, which is a discovery in 21st century, with the art of ceramics, which has an important place in our culture and it also dates back to Neolithic period, is also aimed.

Keywords: Jewelery, Contemporary, Ceramics, Metal Clay

ÖNSÖZ

Tez konumu belirleme sürecinden çalışmalarımızın son aşamasına kadar gerek varlığı ile gerekse manevi desteği ile beni yüreklendiren tez danışmanım hocam Prof. S. Sibel Sevim'e, çalışmalarımda fikirlerini ve eleştirilerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Cemalettin Sevim'e, tez çalışmasına vermiş oldukları destekler için Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimine; proje ekibinden özellikle mali kısımda yardımlarını esirgemeyen personele, Metal kili eğitimi ve metal kili temini konusunda her türlü yardımı sağlayan Mehmet Aykoç ve Özgür Aykoç'a, tezin yazım sürecinde ve uygulama aşamasında desteğini ve varlığını her zaman yanımda hissettiğim eşim Fatih Yeşilmen'e ve tezin sabırla bitmesini bekleyen kızlarım Sedef ve İnci Yeşilmen'e, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nesrin Yeşilmen

27.06.2018

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez/proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Nesrin YEŞİLMEN

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖNSÖZ v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ vi
İÇİNDEKİLER vii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TAKININ TARİHİ VE GELİŞİM SÜRECİ 3
1.1. Takının Tanımı, Tarihi ve İlk Takılar 3
1.2. Tarih Öncesi Dönemlerde Takılar 8
1.2.1. Paleolitik (eski taş) çağ 8
1.2.2. Neolitik (yeni taş) çağ 14
1.2.3. Kalkolitik (Bakır-taş) çağ 17
1.2.4. Tunç (Bronz) Çağı 20
1.3. Anadolu ve Çevresindeki Medeniyetlerde Takı 24
1.3.1. Hititler, frigler, lidyalılar, urartular (m.ö. 2.bin-m.ö.600) 24
1.3.2. Pers imparatorluğu 34
1.3.3. Helen uygarlığı 35
1.3.4. Roma imparatorluğu 36
1.3.5. Bizanslılar (doğu roma) 39
1.3.6. Mezopotamya uygarlığı 41
1.3.7. Mısır medeniyeti 43
1.3.8. Ege (girit – minos ve miken) uygarlıkları 44
1.4. Yeni Çağ (15.-16. Yüzyıllar) Takıları 46
1.5. 17. Yüzyıl Takıları 52
1.6. 18.-19. Yüzyıl Takıları 54
1.7. 20. Yüzyıl Takıları 56

İKİNCİ BÖLÜM

2. TAKININ TANIMI VE SINIFLANDIRILMASI 63
2.1. Takının Tanımı 63

2.2. Takının Sınıflandırılması 64
2.2.1.Takıldıkları yere göre takılar 65
2.2.1.1.Baş takıları 65
2.2.1.2. Boyun takıları 70
2.2.1.3. El, kol, bilek takıları 72
2.2.1.4. Diğer takılar 76
2.3. Kullanılan Tekniğe Göre Takılar 78
2.4. Kullanılan Malzemeye Göre Takılar 87
2.5. Kültürel ve Sembolik Takılar 90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 21. YY'DA DEĞİŞEN TAKI ALGISI VE SERAMİK-METAL KİLİ ÖZELİNDE ÇAĞDAŞ TAKILAR 95
3.1. 21. Yy' da Sanatsal İfade Aracı Olarak Takı 95
3.2. Takıda Kullanılan Alternatif Malzemeler 99
3.2.1. Çağdaş seramik takılar 105
3.2.1.1.Seramik takıların tanımı ve tarihçesi 106
3.2.1.2. Çağdaş seramik takı sanatçılarından örnekler 110
3.2.1.2.1.Hana Karim 110
3.2.1.2.2. Ruby Pilven 111
3.2.1.2.3.Peter Hoogeboom 112
3.2.1.2.4.Julie Holmes 113
3.2.1.2.5. Katherine Wheeler 114
3.2.1.2.6. Raluca Bazura 115
3.2.1.2.7. Pilar Cotter 117
3.2.1.2.8. Katja Toporski 118
3.2.1.2.9. Rasma Puspure 119
3.2.1.2.10. Marta Armada Rodriguez 120
3.2.1.2.11. Anna Kiryakova 121
3.2.1.2.12. İrfan Aydın 122
3.2.1.2.13. Zhou Yiyan Ring 123
3.2.1.2.14. Bola Lyon 124
3.2.1.2.15. Luca Tripaldi 125
3.2.2. Çağdaş metal kili takılar 126

3.2.2.1.Metal kilinin tarihçesi ve tanımı 126
3.2.2.2. Çağdaş metal kili takı sanatçılarından örnekler 136
3.2.2.2.1. Kim Booklass 136
3.2.2.2.2. Angela Baduel Crispin 138
3.2.2.2.3. Helga Van Leipsig 139
3.2.2.2.4. Barbara Becker Simon 140
3.2.2.2.5. Pam East 140
3.2.2.2.6. Lora Hart 141
3.2.2.2.7. Marco Fleseri 142
3.2.2.2.8. Tina Rath 143
3.2.2.2.9. Hadar Jacobson 144
3.3. Seramik ve Metal Kili Birlikteliğinde Çağdaş Takılar 145
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
4. KİŞİSEL YORUMLAMALAR VE TAKI UYGULAMALARI 148
4.1. Takı Uygulama Aşamaları 148
4.2. Takı Uygulama Örnekleri 159
4.2.1. Knot knot Serisi 159
4.2.2. Enkaz serisi 164
4.2.3. Bellek serisi 168
4.2.4. Beyaz aşk serisi 172
4.2.5. Bağ serisi 175
SONUÇ 177
KAYNAKÇA 180

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1.2. Blombos Mağarasından çıkan el aletleri 6
Görsel 1.3. Carpender Gap 1 bölgesinde bulunan kemik takı 7
Görsel 1.4. Avustralya'da kullanılan kemik burun takılarına ait etnografik örnekler. ... 8
Görsel 1.5. 130 bin yıllık Avrupa'da keşfedilmiş ilk takı 10
Görsel 1.6. Kartal pençesinin parlatılmış yüzeyi ve ip deliği 10
Görsel 1.7. Üçağızlı Mağarasında bulunan süslemeler 12
Görsel 1.8. Aurignag kültürüne ait dişten takılar 13
Görsel 1.9. Diyarbakır Çayönü yerleşim yerinden çıkan Neolitik Döneme Ait Taş Boncuklar 15
Görsel 1.10. Neolitik Döneme Ait Boncuklar 17
Görsel 1.11. Kalkolitik Çağa ait, döküm tekniğinde kullanılan aletler 18
Görsel 1.12. N. Mishmar Mağara haritası 19
Görsel 1.13. N. Mishmar Mağarasında bulunan boncuk ve kolye uçları 20
Görsel 1.14. Bakır alaşımı Avrupa Tunç Çağı takısı 21
Görsel 1.15. Polonya'da bulunan metal döküm kalıbı 22
Görsel 1.16. Tunç Dönemine ait, farklı bölgelerde kullanılan boyunluk çeşitleri 23
Görsel 1.17. İskandinav Tunç Çağına ait süsleme unsurları 24
Görsel 1.18. Hitit Dönemi Mühür Yüzük 26
Görsel 1.19. Hitit Dönemi Geyik Başlı Rhyton 26
Görsel 1.20. Hitit Dönemi Altın Kolye 27
Görsel 1.21. Frig Uygarlığı Fibula Örnekleri 29
Görsel 1.22. Lydia Kralı Kroisos zamanında basılan altın, gümüş ve elektron sikkeler, ... 30
Görsel 1.23. Uşak Müzesinde Bulunan Lidya dönemine Ait Güneş Kursu Biçimli Takı. 31
Görsel 1.24. Lidya dönemi Aplik 31
Görsel 1.25. Urartu Dönemi Bronz Kemer Parçası 33
Görsel 1.26. Urartu Dönemi Hayvan Başlı Takılar 33
Görsel 1.27. Oxus hazinesinde ortaya çıkan çift başlı bilezik 34

Görsel 1.28. Kıyafete takmak üzere kullanılan altın aplikler. Oxus Hazinesi - British Müzesi 35
Görsel 1.29. Helen uygarlığına ait diadem 36
Görsel 1.30. Cam ve değerli taşlarla bezenmiş Roma takısı 37
Görsel 1.31. Roma Dönemine Ait Takılar. 38
Görsel 1.32. Roma Döneminde sıklıkla kullanılan mühür yüzük M.S. 1. yüzyıl 38
Görsel 1.33. İmparator Jüstinyen Ravenna Sarayı, İtalya 39
Görsel 1.34. Atina'daki Kanellopoulos Müze'sinde bulunan Hristiyan Motifleri ile bezeli tek altın küpe 40
Görsel 1.35. Mezopotamya uygarlıkları haritası 41
Görsel 1.36. Sümer dönemine ait kral Mes-kalam-dug'un miğferi. 42
Görsel 1.37. Ur Mezarlarından çıkarılan altın yaprak kolye 43
Görsel 1.38. Eski mısır dönemi fayans, altın ve değerli taşlarla bezeli kolye 44
Görsel 1.39. Minos Arı Betimlemesi Broş- Altın (British Müzesi) 45
Görsel 1.40. Hayvanların Ustası Broş- Altın (British Müzesi) 45
Görsel 1.41. Topkapı Sarayında bulunan eşya örnekleri 48
Görsel 1.42. Osmanlı padişahlarından III. Mustafa'nın portresi 49
Görsel 1.43. Mah-Peyker Kösem Sultan ve Takıları 50
Görsel 1.44. Benvenuto Cellini Takıları, Masriera Müzesi Koleksiyonundan 51
Görsel 1.45. 16. Yüzyıla ait evlilik yüzükleri 51
Görsel 1.46. Peter Paul Rubens (1622- 1625), Anne Of Austuria, Fransa Kraliçesi 53
Görsel 1.47. Zümrüt ve altın üzerine mine yapılmış broş, ... 53
Görsel 1.48. 3. Napolyon Dönemine ait Demir kolye, (1820-1829) 55
Görsel 1.49. Romantik Dönem Takıları 56
Görsel 1.50. Lalique'ya ait takı tasarımları, Gulbenkian Müzesi, Lizbon 57
Görsel 1.51. Archibald Knox tarafından yapılmış takı, ... 58
Görsel 1.52. C. R. Ashbee'ye ait takı tasarımları, 1863-1942 59
Görsel 1.53. Jean Foquet'e ait Art Deco Takı, 1920-1925 60
Görsel 1.54. Alexander Calder'e Ait 'Arplar ve Kalpler' adlı pirinç kolye, 1937 61
Görsel 1.55. Salvador Dali'ye ati Takı, ... 62
Görsel 2.1. Heykelsi Takılara Örnek, Jaeeun- Shin'e ait Takı 63
Görsel 2.2. Geleneksel düğün yüzükleri 65
Görsel 2.3. Kralice Victoria ve Prens Albert dans ederken 66

Görsel 2.4. Bir Türk Kağan ya da Bey'e ait taş heykel. 67
Görsel 2.5. Etiyopyalı küpe takan kadın 68
Görsel 2.6. Afrikalı Kabile üyesi dudak takısı 68
Görsel 2.7. Hindistan'da hızma kullanımı 69
Görsel 2.8. Antik Yunan'da saç bantları kullanılarak yapılmış saç süslemesi 70
Görsel 2.9. İmparator betimlemesi yapılmış pandantif örneği, M.Ö. 278-270, Viyana Müzesi. 71
Görsel 2.10. Günümüzde kullanılan kolyelerden, Anne-Marıe Chagnon, 2014 71
Görsel 2.11. Günümüzde kullanılan boyunluk örneği 72
Görsel 2.12. Gerdanlık Örneği, Osmanlı Modeli 72
Görsel 2.13. Zaha Hadid'e ait mimari yapı ve bilezik tasarımı 73
Görsel 2.14. Lidya dönemi altın mühür yüzük 74
Görsel 2.15. Sultan I. Abdülhamit'e ait Mühür yüzük 74
Görsel 2.16. Thomasin Durgin'e Ait yüzük tasarımı 75
Görsel 2.17. Çorum'daki kazılarda erkek iskeletinde bulunan halhal, ... 75
Görsel 2.18. Urartu mezarlarından çıkarılmış pazubent 76
Görsel 2.19. Frig Dönemine ait Fibula örnekleri 77
Görsel 2.20. Kathryn Partington tasarımlı broşlar, ... 77
Görsel 2.21. Pirsing kullanım alanları 78
Görsel 2.22. Savat Takı Örneği 79
Görsel 2.23. Jong Seok Lim'e ait telkari tekniği ile yapılmış takılar, 2017 80
Görsel 2.24. Kakma tekniği takı örneği 80
Görsel 2.25. Garnülasyon Takı Örneği, Metropolitan Sanat Müzesi 81
Görsel 2.26. Kaplama yöntemi ile gerçek yaprakların takıya dönüştürülmesi 82
Görsel 2.27. Danieel Embry'e ait mineli broş, ... 82
Görsel 2.28. Ajur tekniği ile yapılmış çağdaş takı örneği. 83
Görsel 2.29. Kabartma tekniği örnek plaka 84
Görsel 2.30. Çelik kalemle oyma yöntemi 84
Görsel 2.31. Mücevher tasarımcısı Sevan Bıçakçı'ya ait takı 85
Görsel 2.32. Tel sarma takı örneği 85
Görsel 2.33. Model kalıp ile yapılmış yüzük 86
Görsel 2.34. Üç boyutlu yazıcılarla takı tasarımı 87
Görsel 2.35. Vicky Forrester'e ait altın (elmas taşlı) ve gümüş takı tasarımları, ... 88

Görsel 2.36. Sevan Bıçakçı'ya ait Elmas ve değerli taşların kullanıldığı takı tasarımları, ... 89
Görsel 2.37. Matt Lambert'e Ait deri ve tüy kullanılan takı tasarımları 89
Görsel 2.38. Katherina Wheeler'e ait seramik takı tasarımları..... 90
Görsel 2.39. Fatma ananın eli nazar kolyesi..... 91
Görsel 2.40. Muska ve tılsım amaçlı kullanılan takı örneği 92
Görsel 2.41. Günümüzde kullanılan dini sembol takı 93
Görsel 2.42. Antik Mısır'da kullanılan böcek sembolü takı..... 94
Görsel 3.1. Gijs Bakker tarafından yapılan 'Queens' Serisi, 1977..... 95
Görsel 3.2. Caroline Broadhead'a Ait Çalışma, 1982 96
Görsel 3.3. Lisa Walker'in 'Playmobil' adlı kolye tasarımı, 2013..... 98
Görsel 3.4. SIERAAD Uluslararası Takı Sanatı Fuarı Afişi, 2017 99
Görsel 3.5. David Bialender'a ait 'Wellpappe' Adlı Bilezikler, 2015..... 101
Görsel 3.6. Rachael Colley, Sha-Green Serisi, 2018, Kurutulmuş portakal kabuğu ve gümüş..... 102
Görsel 3.7. Kathleen Dustin'e ait Kolye,..... 103
Görsel 3.8. Amira Jalet'e ait buzdan yüzük..... 104
Görsel 3.9. Susanne Elstner'e ait Kolye, Kömür, amber ve gümüş 105
Görsel 3.10. Endüstriyel Seramik Conta, ... 106
Görsel 3.11. Mısır'da muska olarak kullanılan 'Scrabe' kolye, M.Ö. 750-650 107
Görsel 3.12. M.S. 3. Yüzyıl'a ait Roma kültürüne ait seramik kameo..... 108
Görsel 3.13. 19. Yüzyıla ait porselen kameo broş..... 109
Görsel 3.14. Hana Karim'e Ait Seramik Yüzükler..... 111
Görsel 3.15. Ruby Pilven'e ait nerikomi kolyeler 112
Görsel 3.16. Peter Hoogeboom'a ait seramik broş 113
Görsel 3.17. Julie Holmes'e Ait Seramik Broş..... 114
Görsel 3.18. Katherina Wheeler'e ait yüzük ve bilezik..... 115
Görsel 3.19. Raluca Bazura, Parçadan bütüne seramik kolye 116
Görsel 3.20. Raluca Bazura'ya ait seramik broş Koleksiyonu 116
Görsel 3.21. Pilar Cotter'e ait porselen broş..... 117
Görsel 3.22. Pilar Cotter'e ait porselen broş..... 117
Görsel 3.23. Katja Toporski'ye ait porselen kolye 118
Görsel 3.24. Rasma Puspure'a ait ceramik kolye 119

Görsel 3.25. Marta Armada Rodriguez'e ait seramik kolye 120
Görsel 3.26. Anna Kiryakova'ya ait seramik takı 121
Görsel 3.27. Anna Kiryakova'ya ait seramik takı 121
Görsel 3.28. İrfan Aydın'a ait yüzük tasarımı 122
Görsel 3.29. Zhou Yiyan Ring'e ait yüzük tasarımı, önden ve üstten görünüş 123
Görsel 3.30. Bola Lyon'a ait seramik yüzüğün üstten ve alttan görünümü..... 124
Görsel 3.31. LucA Tripaldi 'Adem ve Havva' isimli kolye 126
Görsel 3.32. Metal Kilinin Mucidi Dr. Morikawa..... 128
Görsel 3.33. Metal Kili farklı kullanım şekilleri 129
Görsel 3.34. Doku işlemi yapılmış metal kili, Plastik kıvamda 130
Görsel 3.35. Şırınga tipi metal kili ile şekillendirme..... 130
Görsel 3.36. Pasta tipi metal kili..... 131
Görsel 3.37. Metal kili takı yapımında kullanılan el aletleri 132
Görsel 3.38. Metal kili takı yapımında kullanılan el aletleri 133
Görsel 3.39. Metal kili takı yapımında kullanılan el aletleri 133
Görsel 3.40. Metal kili takı yapımında kullanılan fırın 134
Görsel 3.41. Metal kili takı yapımında kullanılan şaloma..... 135
Görsel 3.42. Metal kili takı yapımında kullanılan aletler 135
Görsel 3.43. Kim Booklass,'Warrior Tribal Women' takı serisi..... 137
Görsel 3.44. Kim Booklass 'Warrior Tribal Women' takı serisi..... 137
Görsel 3.45. Angela Baduel Crispin 'Spice of Life' Serisi, 2009 138
Görsel 3.46. Helga Van Leipsig, Earth Koleksiyonu 140
Görsel 3.47. Barbara Becker Simon, 'Big Links' isimli kolye..... 140
Görsel 3.48. Pam East'a Ait Mokuma gane metal kili takılar 141
Görsel 3.49. Lora Hart'a ait takı tasarım örnekleri..... 142
Görsel 3.50. Marco Flesri'ye metal kili takılar..... 143
Görsel 3.51. Tina Rath'a ait pembe fildişi ağacı, vizon, elmas, metal kili takı..... 144
Görsel 3.52. Hadar Jacobson'a ait yüzük serisi 144
Görsel 3.53. Noortje Meijrink'e ait Seramik form içine gömülmüş metal kili 146
Görsel 3.54. Noortje Meijrink'e ait Seramik form üzerine metal kili çalışması 146
Görsel 3.55. Prof. Sibel Sevim'e ait Kibele temalı kolye..... 147
Görsel 3.56. Prof. Sibel Sevim'e ait 'kybele' serisi heykeller ve takı..... 147
Görsel 4.1. Nemini kaybetmiş metal kili 148

Görsel 4.2. Metal kiline su ekleme aşaması..... 149
Görsel 4.3. Nemini kaybetmiş metal kilinin plastik hale getirilmesi..... 149
Görsel 4.4. Metal kilinin şekillendirilmesi 150
Görsel 4.5. Metal Kilinin şekillendirilmesi 150
Görsel 4.6. Metal kilinin Kalıp ile şekillendirilmesi 150
Görsel 4.7. Metal kilinin Kalıp ile şekillendirilmesi 151
Görsel 4.8. Metal kilinin kuruduktan sonra rötuşlanması..... 151
Görsel 4.9. Ekleme yöntemi ile şekillendirme..... 152
Görsel 4.10. Ekleme yöntemi ile şekillendirme..... 152
Görsel 4.11. Geleneksel pişirim yöntemi..... 153
Görsel 4.12. Şaloma yöntemi ile pişirme..... 153
Görsel 4.13. Ekleme yöntemi ile şekillendirme..... 154
Görsel 4.14. Aktif Karbon pişirimi sonrası takılar 155
Görsel 4.15. Zımpara ve cilada kullanılan el aletleri..... 155
Görsel 4.16. Zımpara ve cila yapılmış takı..... 156
Görsel 4.17. Akıtma yöntemi ile elde edilmiş seramik birimler..... 156
Görsel 4.18. Renkli seramik birimler..... 157
Görsel 4.19. Seramiğin ufalanma aşaması..... 157
Görsel 4.20. Reçine ile birleştirme aşaması..... 158
Görsel 4.21. Eski Kanaviçe Örnekleri 158
Görsel 4.22. Kanaviçe yüzük örneği..... 159
Görsel 4.23. Knot Knot Serisi Yüzük 1 ve 2 160
Görsel 4.24. Knot Knot Serisi Yüzük 3 ve 4 160
Görsel 4.25. Knot Knot Serisi Yüzük 5 ve 6 160
Görsel 4.26. Knot Knot Serisi Kolye 1..... 161
Görsel 4.27. Knot Knot Serisi Kolye 2..... 162
Görsel 4.28. Knot Knot Serisi Broş 162
Görsel 4.29. Knot Knot Serisi Yüzük 7 ve 8 162
Görsel 4.30. Knot Knot Serisi Yüzük 9 ve 10 163
Görsel 4.31. Knot Knot Serisi Kolye 3..... 163
Görsel 4.32. Knot Knot Serisi Kolye 4..... 163
Görsel 4.33. Enkaz Serisi Kolye 1..... 164
Görsel 4.34. Enkaz Serisi Kolye 2..... 165

Görsel 4.35. Enkaz Serisi Broş 1 166
Görsel 4.36. Enkaz Serisi Broş 2 166
Görsel 4.37. Enkaz Serisi Broş 3 166
Görsel 4.38. Enkaz Serisi Yüzük 1 167
Görsel 4.39. Enkaz Serisi Yüzük 2 167
Görsel 4.40. Enkaz Serisi Yüzük 3 167
Görsel 4.41. Bellek Serisi Broş 1 168
Görsel 4.42. Bellek Serisi Broş 2 169
Görsel 4.43. Bellek Serisi Yüzük 1 170
Görsel 4.44. Bellek Serisi Yüzük 2 170
Görsel 4.45. Bellek Serisi Kolye 1 171
Görsel 4.46. Bellek Serisi Kolye 2 171
Görsel 4.47. Beyaz Aşk Serisi Kolye 1 172
Görsel 4.48. Beyaz Aşk Serisi Kolye 2 173
Görsel 4.49. Beyaz Aşk Serisi Kolye 3 174
Görsel 4.50. Beyaz Aşk Serisi Kolye 4 174
Görsel 4.51. Bağ Serisi Kolye 1 175
Görsel 4.52. Bağ Serisi Kolye 2 175
Görsel 4.53. Bağ Serisi Kolye 3 176

GİRİŞ

Tanrı ile iletişim kurma, tılsım, büyü, içgüdüsel korunma isteği ve doğa üstü olaylara ilgi gibi nedenlerle üzerinde obje taşımaya başlayan insanoğlu takı kültürünün temellerini atmıştır.

Takının binlerce yıllık serüveninde medeniyetlerin ve kültürlerin etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Her medeniyet bir anlam katarak kavramsal farklılıklar yaratmış, değişik kullanım olanakları sunmuştur. Ancak yapılan literatür araştırmasında görülmüştür ki takı her ne amaçla kullanılırsa kullanılsın, hangi kültür ve medeniyete ait olursa olsun temelinde estetik bir kaygı güdülmüştür.

Karanlık çağ olarak nitelendirilen dönemlerde dahi insanoğlu hayvan kemiklerinden, deriden ve bitkilerden birtakım aksesuarlar yapmış ve günlük hayatın bir parçası olarak kullanmışlardır. Bu aksesuarlar kimi zaman büyü yapmak için kimi zaman ise korunmak için kullanılmıştır. Tam takı olarak adlandırılmasa da kullanımı açısından ve vücutta olması bakımından bu malzemeler takıların atası olarak kabul edilebilir.

İlerleyen zaman ve gelişen çağlarla birlikte farklı materyallerin keşfi ile büyü ve koruma amaçlı taşınan aksesuarlarda malzeme bakımından çeşitlilikler oluşmuştur. Gümüş, bronz ve altın gibi madenlerin keşfi ile Tunç çağında kullanılan bu aksesuarlar günümüz metal takıların temelini oluşturmuştur.

İlk zamanlarda belli bir amaca hizmet eden takılar daha sonraları farklı anlamlar kazanarak bugünkü konumuna gelmiştir. Anlam ve malzeme bakımından sınır tanımayan takılar sanatın bir dalı olarak kabul görmüştür. TDK'nin tanımında takı; "Çoğunlukla evlenen veya nişanlanan birine armağan olarak verilen küpe, bilezik, yüzük, zincir gibi şeylerin tümü ve kadınların ziynet eşyası, asım takım" olarak tanımlanmış olsa da günümüzde takı sadece kadınlara değil erkeklere de hitap etmekte ve sanatsal ifade aracı olarak kullanılmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın konusu Takının Tarihsel Gelişim Süreci ve 21. Yüzyılda Takı Anlayışı: Seramik-Metal Kili İle Çağdaş Takı Yorumlamaları olarak seçilmiştir. Bu konunun seçilmiş olmasındaki önemli etkenlerden biri daha önce çalışılmamış olmasıdır. Özellikle sanatsal ifade aracı olarak takının kullanımında malzeme olarak seramik ve metal kili seçilmiş olması bu çalışmanın ayırt edici özelliğidir. Her ne kadar malzeme olarak farklı olsalar da şekillendirme ve pişirme süreçleri bakımından ortak bir dil yakalanmıştır. Ayrıca eklektik bir oluşuma öncülük

etmesi ve disiplinler arası etkileşime örnek olması bakımından bu çalışma önem kazanmaktadır.

Çalışma dört bölüm altında toplanmıştır. Birinci bölümde; takının tarihsel gelişim süreci incelenerek geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Çünkü tezin ana konusu olan takı kavramının dünden bugüne gelişimi ve değişimi önem arz etmektedir. Tezin ikinci bölümünde; takının tanımı, kullanılan malzemeler, takı yapımında kullanılan teknikler, bölgesel takılar ve takı kültürleri hakkında detaylı bilgilendirme yapılmıştır. Üçüncü bölümde, 21. Yy 'da sanatsal bir ifade aracı olarak takıda metal kili ve seramik kili kullanımı, metal kilini kullanan takı tasarımcılarından örnekler, seramik kilini kullanan takı tasarımcılarından örnekler ve her iki malzemeyi birlikte kullanan takı tasarımcılarından örnekler verilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise yapılan araştırma ve incele sonuncunda ortaya çıkan veriler ile sanatsal bir dil oluşturularak seramik ve metal kili kullanılarak takılar yapılmıştır. Tasarlanan bu takılar hikayeleri ve çıkış noktaları olan seriler şeklinde oluşturulmuştur.

Sonuç kısmında ise yapılan araştırma, deneme ve uygulamalar sonucunda 21. Yy 'da sanatsal ifade aracı olarak takının kullanılması, malzemenin anlatıma katkısı ve takılar hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Ayrıca bu tez **Anadolu Üniversitesi BAP, 1602E057 no.lu Doktora Tez Projesi** kapsamında destek alarak yayınlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TAKININ TARİHİ VE GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Takının Tanımı, Tarihi ve İlk Takılar

Geleneksel tanımı ile takı; süslenme amacı ile malzeme ve form birlikteliğinden oluşan bir düzende bedende taşınan objelerdir. Ancak günümüzde takı kavramı farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Buna göre;

Takı; kişiyi süslemek amacı ile kullanılan fonksiyonel kullanım eşyasıdır.

Takı; belli ustalık yeteneği ve süsleme unsurlarının kullanıldığı kişisel süslenme eşyasıdır.

Takı; değerli ve yarı değerli taşların kullanıldığı, süslenmenin ötesinde bir yatırım aracıdır.

Takı; süslenmenin ötesinde simgesel ve sembolik anlamlar taşımaktadır.

Takı; güç ve zenginliğin ifadesi olarak kullanılan objelerdir.

Takı; birer kültür aktarıcısı olan ve vücudun herhangi bir yerinde kullanılan objelerdir.

Yukarıdaki tanımlar geleneksel takı tanımı için daha da genişletilebilir. Takı yüzlerce yıllık serüveni olan bir kavramdır ve bu kavram bulunduğu topluma ve medeniyete göre şekillenmiştir. Günümüzde ise uzun bir geçmişi olan takılar kullanıcıya göre her şekilde tanımlanabilmektedir. Kimi takıyı bir yatırım amacı, kimi sanat eseri, kimi ise sembol olarak kullanmaktadır.

Tezin ana teması ise sanat takıları üzerine şekillenmiştir. Bu bağlamda takı sanatı şöyle tanımlanabilir; süslenmenin ötesinde, tıpkı bir sanat eseri gibi değerlendirilebilen, malzeme ve tekniğin sınırsız olduğu, kavramsal bir ifade derdi olan bedende taşınabilen sanat objeleridir.

Oluşum tarihi milyon yıl öncelere dayanan Dünya'nın tarihsel olarak kayda geçmesi ancak birkaç bin yıla dayanmaktadır. Modern insanın biyolojik evrimini 50 bin yıl öncesi ve tam anlamıyla tarihin ise son 10 bin yıllık olduğunu varsaydığımızdan, insana ve tarihe dayalı araştırmalar bu süreler arasında yapılmıştır. Ancak son on yıllık araştırmalarda insana ve yaşama dair buluntular tarihimizin çok daha eskilere uzandığını göstermektedir. Örneğin 2017 haziran ayında yayınlanan "New Fossil From Jebel Irhoud, Morocco and Pan- African Origin of Homo Sapiens" isimli makalede Afrikada Homo Sapiens'e ait kalıntıların bundan 300 bin yıl öncesine ait olduklarını

kanıtlanmıştır. (Hublin vd.,2017) Bundan 300 bin yıl öncesine tarihlenen insanoğlu o günden bugüne bazı ipuçları bırakmıştır. Pigmentler, toprak kültler ve takı olarak kullanılan organik malzemeler o günün tarihi ve sosyal yaşamı hakkında bilgi veren önemli kanıtlardır.

Araştırmada tarih öncesi dönemlerde insan için sıkça Neandertal ve Homo Sapiens kavramı kullanılmaktadır. Takının tarihine geçmeden önce bu terimleri açıklamak doğru olacaktır. Neandertallerin bundan yaklaşık 200 – 40 bin yılları arasında yaşadığı varsayılmaktadır.

> Bundan 220 bin yıl öncesine ait olup Kuzey Galler'deki Pontnewydd Mağarasında bulunan örnekler üzerinde kolay tanımlanabilecek bazı Neandertal özellikleri bulunmuştur. Büyük beyni, geniş burnu ve belirgin olmayan kaş kemeri ile H. erectus'tan ayırt edilir. Kısa bacaklı, tıknaz ve adaleli olup güçlü bir bedene, geniş fıçı biçimli bir göğse sahiptir. Anatomik özelliklerinden birçoğu buzul ortamlarda geçen yaşamına uyum sağlarken oluşmuştur. Neandertal bedenlerinin, güç bir yaşam biçimini yansıttığı sanılmakta, yozlaşmaya neden olan hastalıklar ve yüksek oranda fiziksel yaralanmalarla karşı karşıya kaldıkları sanılmaktadır (Yiğit, 2008, s.40).

Neandertallerin kapsadığı geniş bir dönemin ardından bugünkü modern insanın atası kabul edilen Homa sapiensler tarihte rol almaya başlamıştır. Homo sapienslerin yaklaşık 100 bin yıl önce ortaya çıktığı varsayılmaktadır.

> Anatomik açıdan çağdaş insanların (AÇİ) en eskileri Yakındoğu'da Qafzeh ve Skhul ve Güney Afrika'da Border Mağarası ve Klasis nehri ağzında bulunmuşlar ve 100 bin yıl kadar önce yaşamışlardır. AÇİ'ler hem arkaik Homa sapienslerden hem de H. Neanderthalensislerden daha iri yapıdaki fizikleri, kaş kemerlerinin küçülmesi bazen de tamamen ortadan kaybolması, daha yuvarlak bir kafatasına ve daha küçük dişlere sahip olmalarıyla ayrılırlar (Yiğit, 2008, s.41).

Takının tam olarak ilk ne zaman ve ne için kullanıldığı bilinmese de ortak kanı süslenme amaçlı kullanılmadıklarıdır. Tarihteki ilk insanların gelişim evreleri dahi net değilken takı için net bir açıklama yapmak mümkün değildir. Ancak günümüzde, yapılan araştırmalarda Dünyanın farklı yerlerinde bulunmuş kalıntılar ile bazı bilgileri ve ipuçlarını elde etmek mümkündür. Ünlü bilgin Taberi'nin "Geçmişteki ve günümüzdeki insanın geçmiş ve yaşadığı olaylar hakkında onları gözlemleyememiş ve olayların geçtiği zamanda yaşamamış insanlar bir bilgi sahibi olamazlar; bu bilgiyi ancak olayları anlatanlar ve aktaranların verdikleri haberler ve aktardıkları sayesinde elde edebilirler" demiştir. Bütün insanlık tarihi için Taberi'nin bu önermesi çoğu zaman doğru olarak kabul edilir(Cook,2014). Ancak ünlü bilginin o günün şartları içinde göz ardı ettiği ya da düşünemediği bir gerçeklik var ki bunlar fosiller ve insan yapımı

nesnelerdir. Bugünkü teknolojik gelişmeler sayesinde yazınsal herhangi bir bilgi aktarımı olmadan tarihsel ipuçlarına ulaşılarak önemli bilgiler edinilebilmektedir.

Günümüzden yaklaşık 75 bin yıl öncesine ait deniz kabuklarının Güney Afrika'da Blombos isimli bir mağarada bulunması ile insanoğlunun ürettiği ilk takılardan biri gün yüzüne çıkmıştır. Yapılan araştırmada deniz kabuklarının her birinde ipe geçirmek üzere delikler açılmış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca deniz kabuklarının boyutlarına göre sınıflandırıldığına, benzer olanların gruplandırıldığına ve diziler halinde kullanıldığına rastlanmıştır (d'Ericco vd. 2005). Elde edilen veriler deniz kabuklarının vücutta kullanım amacını tam olarak açıklamasa da her ne amaçla kullanılırsa kullanılsın estetik bir kaygı güttüklerini göstermektedir (Görsel 1.1).

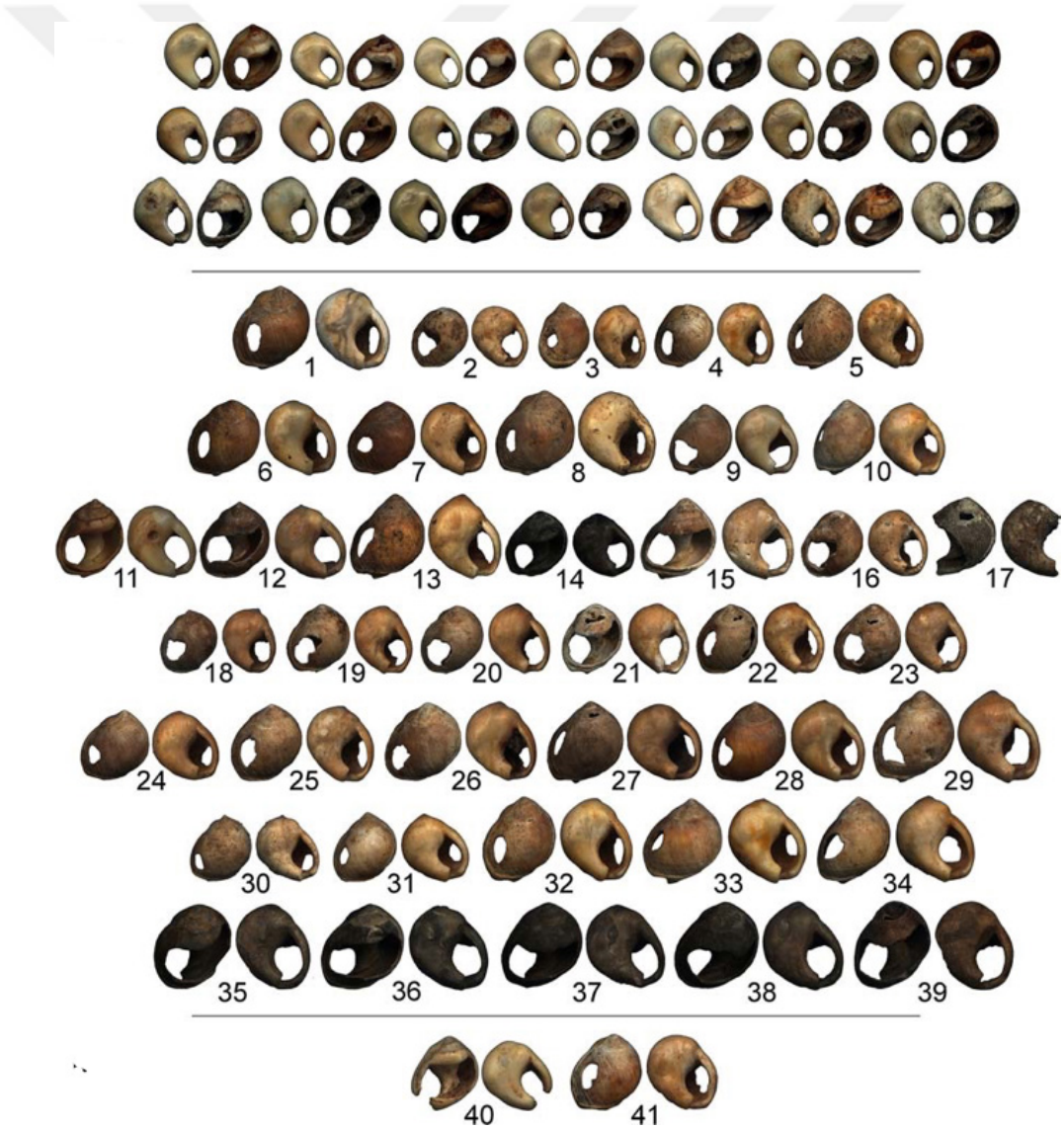

Görsel 1.1. *Blombos Mağarasında Bulunan Deniz Kabukları (d'Ericco vd. 2005)*

Blombos mağarasındaki kazılarda sadece deniz kabukları değil aynı zamanda modern insanın gelişimini gösteren el aletlerine de rastlanmıştır. Bu aletler şekil olarak Orta Taş devrinden kalma el aletlerinden daha gelişmiştir, kemikten yapılmış aletler ise kullanımı kolaylaştırmak adına kehribar ile pürüzsüzleştirilmiştir (Wong, 2005). Kazılarda ortaya çıkan her alet 70 bin yıllık geçmişe sahiptir ve Dünyanın en eski soyut sanatının icra edilmesinde kullanılmıştır (Görsel 1.2).

Görsel 1.2. *Blombos mağarasından çıkan el aletleri (http://www.donsmaps.com/blombos.html) Erişim Tarihi:02. 01. 2018*

İlerleyen zaman ve malzemenin keşfi ile her alanda olduğu gibi takılarda da belli değişimler gözlenmiştir. Başlarda alet kullanmayı bilmeyen ve eşyaları doğadan elde ettiği şekli ile kullanan insanoğlu alet konusunda kendini geliştirerek dünyanın gidişatını değiştirmeye başlamıştır. Günlük kullanım eşyalarından tören ve tapınma malzemelerine kadar her şeyin şekli değişmiştir. Bu değişimden vücut takıları da nasibini alarak kendi yolunu çizmeye başlamıştır.

Bundan 110-70 bin yıl öncesinde Neandertallere ait takı olarak nitelendirilen her bulgu dönemin ve çağdaş insanın yaşamına dair ipucu vermektedir. Her ne kadar modern insanın atası Homo sapiensler olarak kabul edilse de daha önceki dönemlerde de bir medeniyet göstergesi aşikardır. 70 bin yıl öncesine ait kişisel takıları modernliğin tek özelliği olarak kabul edemesek te takıların yapım şekli, kullanım amacı ve aletlerin keşfi Neandertalleri modernlikten uzak tutmamaktadır. Ayrıca o dönem insanına ait

cenazeler, pigmentler ve kişisel süslemeler sembolik yaratma becerilerini ve kültürlerini yansıtmaktadır (Wong, 2005).

Çoğalarak dünyanın farklı yerlerine dağılan insanlar atalarından farklılaşmaya başlamış, kendi kültürlerini ve inanış biçimlerini oluşturmuşlardır. 46 bin yıllık geçmişe sahip olan ve Avustralya Kimberley'de keşfedilmiş bir kanguru kemiği insanoğlunun farklı takı kültürleri oluşturduğunun bir göstergesidir. 2016 yılında Avustralya'nın kuzey bölgesi Kimberley Carpenter Gap 1 adlı bölgede özellikle Avustralya yerlilerin kullandıkları, buruna takılan bir tür takının bulunması ile Avustralya da hem düşünülenden 25 bin yıl daha eski bir yaşam olduğu ortaya çıkmış hem de o bölgedeki en eski süs eşyasına ulaşılmıştır (Görsel 1.3) (Langley, O'Connor, Aplin, 2016).

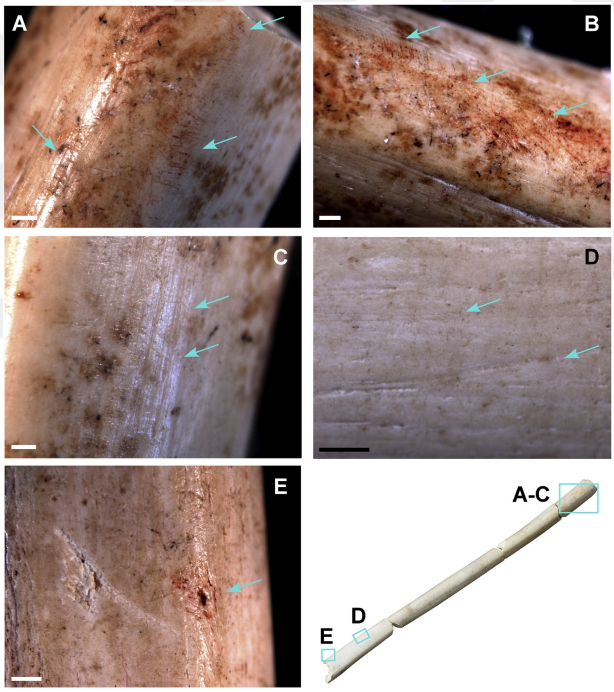

Görsel 1.3. *Carpender Gap 1 bölgesinde bulunan kemik takı (Langley, O'Connor, Aplin, 2016).*

Bölgede bulunan kemik burun takısı Avustralya'da çok eskilere dayanan bir kültür olması bakımından önem taşımaktadır. Özellikle yerlilerin tercih ettiği bu takının, kişilere ve kullanım alanına göre farklı anlamlar taşıdığı bilinmektedir. Avustralya'da kabile yaşamı süren toplumlarda, semboller ve aksesuarlar ayırt edici bir özelliğe sahip olmuştur. Hatta meslekler, görev ve sorumluluklar bu aksesuarlar ile belirlenmiştir. Bir aksesuar sembolik anlamı ve koruyuculuğu için takılırken aynı zamanda taşıyıcı kişi için bir el aleti olarak kullanılmıştır (Görsel 1.4).

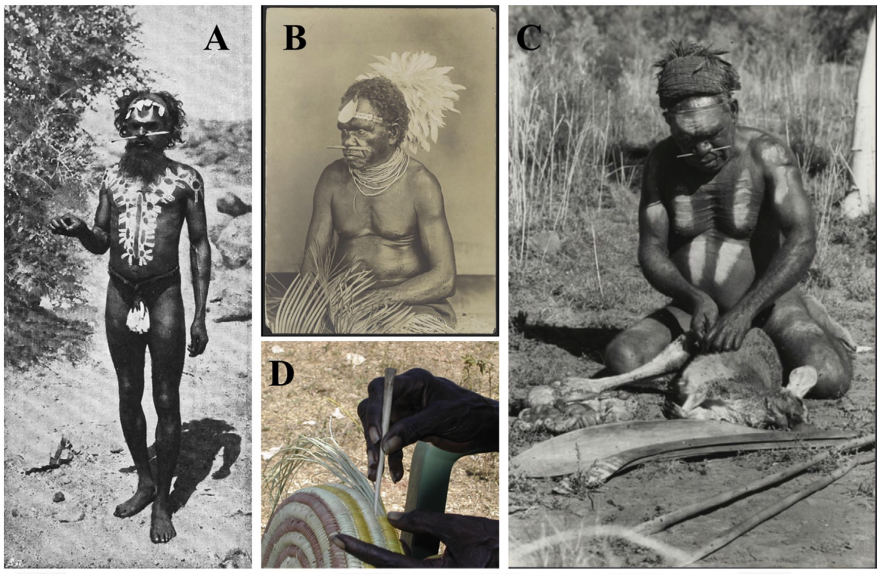

Görsel 1.4. *Avustralya'da kullanılan kemik burun takılarına ait etnografik örnekler.*
A) Orta Avustralya'da hekim olan yerlinin burun takısı B)1900'lu yıllarda deniz kabuğu ve tüylerle birlikte burun takısı kullanan yerli. C)1974 yılında kanguru avlayan yerli ve burun takısı. D)Kanguru kemiğinin alet olarak kullanımı
(Langley, O'Connor, Aplin, 2016)

İnsanlık için yeni ve heyecan verici olan bütün gelişimler ışığında her alanda olduğu gibi takı alanında da elde edilen veriler ile bugünkü kavramsal takı tanımı daha kolay ifade edilebilmektedir. Başlangıcı bilinen bir kavram ve olgunun ilerleyerek yeni yollar çizmesi kaçınılmazdır.

1.2. Tarih Öncesi Dönemlerde Takılar

1.2.1. Paleolitik (eski taş) çağ

Paleolitik çağ günümüzden 2 milyon yıl öncesine dayanan ilk insanın yaşadığı varsayılan dönemi kapsamaktadır. Her ne kadar yerel olarak ufak değişiklikler olsa da Paleolitik çağın bundan 10 -15 bin yıl önce sona erdiği ileri sürülmektedir. İnsana ait her ilkin de bu dönemde olduğunu söylemek mümkündür. İlk barınma, giyinme, süslenme vb. insana ait birçok buluş ve yenilik bu dönemde olmuştur.

Yalçınkaya'nın (2006) aktardığına göre, Paleolitik kültürler, IV. jeolojik zamanın ilk ve en eski evresi olan pleistosen boyunca gelişmişlerdir. Bu evrede dünya dört büyük buzullaşmaya sahne olmuştur. Buzullar kuzey yarım kürenin orta enlemlerine kadar yayılmışlardır. Buna karşılık Afrika kıtası gibi Anadolu da bu buzul takkesinin uzağında kalmış, dolayısıyla yaşama elverişli koşulları sunmuştur. Bu yüzden birçok medeniyetin anavatanı bu topraklar olmuş ve en iyi gelişim süreçleri bu

coğrafyalarda gözlenmiştir. Oluşan kültürler takı alanında da zenginlikleri beraberinde getirmiştir. Çünkü takı tarih boyunca en iyi imge ve sembollerden biri olmuştur.

Paleolitik dönem oldukça uzun bir zaman dilimine dağılmış olmasından ve insanlık tarihinin en büyük bölümünü oluşturmasından dolayı kendi içerisinde farklı bölümlere ayrılmıştır.

-Alt Paleolitik Dönem

-Orta Paleolitik Dönem

-Üst Paleolitik Dönem

Alt Paleolitik Dönem: Bu dönemde insanlar avlayıcı ve toplayıcı olarak yaşamışlardır. Henüz üretmeyi ve icat etmeyi bilmeyen insan basit yöntemlerle taşları yontarak onlara şekiller vermişlerdir. Daha çok korunma ve hayvan avlama için kullanılan bu aletlerin yapıldığı döneme kaba taş yontma dönemi de denmiştir. Bu dönemden günümüze ulaşabilmiş takı amaçlı kullanılmış bir bulguya ulaşılamamıştır.

Orta Paleolitik Dönem: Neandertal ismi verilen insanın yaşadığı dönem olarak adlandırılabilir. Bu dönemde taşların oyma şekli biraz daha gelişerek daha elverişli malzeme yapımına doğru gidilmiştir. Neandertaller her ne kadar modern insanın atası olarak kabul edilmese de o dönemde pigment kullanımı, deniz kabuklarından takılar ve ölüm törenlerine ait bulgular aslında modernlikten çokta uzak olmadıklarını kanıtlar niteliktedir. Süslenmenin ise çoğunlukla modern insanın atası kabul edilen ve bundan 15 bin yıl öncesine dayanan Homo sapienslerle geliştiği varsayılmıştır. Ancak son yıllarda yapılan araştırmalar göstermektedir ki; Neandertaller de sanat veya sembolik nesneler yapmıştır. Kuştüyü, şekillendirilmiş deniz kabuğu, boya gibi olağandışı, litik objeler sembolik bir anlatım aracı olarak kullanılmıştır (Radovcic vd., 2015). Örneğin 2015 yılında yayınlanan bir makalede Mısır'da bulunan ve 130 bin yıl öncesine ait olan kartal pençeleri Avrupa'da bulunmuş en eski takı olarak literatüre geçmiştir (Görsel 1.5).

Görsel 1.5. *130 bin yıllık Avrupa'da keşfedilmiş ilk takı (https://www.heritagedaily.com/wp-content/uploads/2015/03/N1.jpg) Erişim Tarihi: 05. 01. 2018*

.

Kartal pençesi ile ilgili yapılan analizler ve değerlendirmeler sonucunda bu pençelerin birer bilezik ya da kolye olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Belli yüzeylerin parlatılmış olması, ipe geçirebilmek için delikler açılmış olması ve seri halinde bulunması takı olarak kullanıldığının en iyi kanıtıdır (Görsel 1.6). Bu kanıtlar ise Avrupa'da modern insanın varlığından önce de birtakım süsleme veya sembolik unsurlarının kullanıldığını işaret etmektedir (Radovcic vd., 2015).

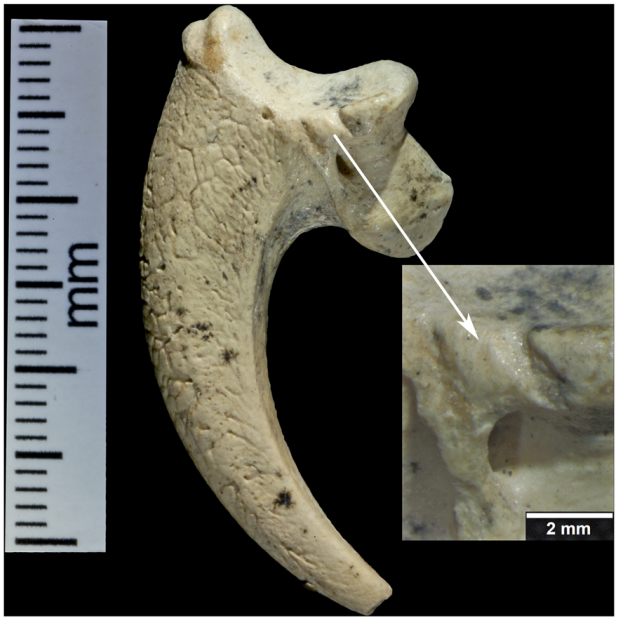

Görsel 1.6. *Kartal pençesinin parlatılmış yüzeyi ve ip deliği (Radovcic vd., 2015)*

Alt Paleolitik süresince oldukça ılımlı geçen iklim Orta Paleolitik'de kurumaya, sertleşmeye ve giderek bol kar yağışıyla belirgin yeni bir buzullaşmaya dönmesi, insanın yaşayışı ve teknolojisinde bir dizi değişiklikler meydana getirmiştir. Bu teknolojik değişikliğin en belirgin yanı, yonga endüstrisinde kendini göstermiştir. Alt Paleolitik'in kaba taş alet (iki yüzeyli) ve yongalarının yerini oldukça düzenli bir şekilde yontulmuş ve kenarlarda yapılan düzeltilerle (rötuş) ve uç kazıyıcı haline sokulmuş işlenik yonga aletler almıştır. Bu dönemin insanları olan Homo Neanderthallerin, eldeki kısıtlı alet teknolojisi ile mamut, gergedan, geyik gibi büyük hayvanları avlayabilmeleri bu insanların avcılıkta ne kadar ustalaştıklarının ve hayvanları avlayabilmek için birtakım av teknik ve yöntemlerini geliştirdiklerinin bir kanıtıdır (http-1).

Üst Paleolitik Dönem: Modern insanı içine alan ve bundan 50 bin yıl önce başladığı varsayılan bu dönemde sosyal yaşam olgusu oluşmuş, topluluklar meydana gelmiş ve birçok yeni taş alet üretilmiştir. Üst Paleolitik dönem insana dair birçok yeniliği barındıran bir süreç olmuştur. Sembolik ifade etme biçiminin de temelleri bu dönemde atılmıştır. Üst Paleolitik Dönem taş aletlerindeki en belirgin özellik prizmatik biçimli dilgi çekirdeklerinden alet üretimidir. Dilgilerden yapılmış alet üretimi modern insanla ilişkilendirilmesine rağmen, yaklaşık 250.000 yıl öncesinden dilgi ve dilgilerden üretilmiş taş aletler bilinmektedir. Ancak dilgi üretiminin küresel olarak yayılımı Üst Paleolitiğin erken dönemlerinde başlamıştır (Meignen, 2012'den aktaran Güleç ve Baykara, 2014, s.151). Dilgi aletlerinin yanı sıra kemik ve boynuzlardan ritüel veya günlük işlerde kullanılan alet üretimi de mevcuttur, buna ek olarak süslenme ve sanatsal aktiviteler de daha yaygınlaşır (Bar- Yosef, 2002'den aktaran Güleç ve Baykara, 2014, s.151). Taş alet teknolojisindeki bu gelişim insanların sosyal faaliyetlerinin artmasına ve kendilerine daha fazla zaman ayırmalarına neden olmuştur. Bu olgular çeşitli bölgelerde sanatın doğuşunu tetikleyerek, hayvan ve insan figürleriyle donatılmış mağara duvar resimleri ve kemikler üzerine geometrik desenlerle çizilmiş figürünler gibi taşınabilir sanat eserlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Ambrose 2001; Toth ve Schick 2007'den aktaran Güleç ve Baykara, 2014, s.151).

Üst Paleolitik döneme ait takıların da içerisinde yer aldığı Hatay'ın Samandağı ilçesi yakınlarında bulunan ve Paleolitik çağ ile ilgili birçok kalıntıyı içerisinde barındıran Üçağızlı Mağarası bu dönem hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır. Mağaradan çıkan deniz kabukları radyokarbon testlerine göre bundan 43-41 bin yıl

öncesine dayanmaktadır (Kuhn vd., 2001) Bu deniz kabukları sıradan deniz kabukları değildir. Yapılan test ve incelemeler deniz kabuklarının takı olarak kullanıldığını kanıtlar niteliktedir. Deniz kabuklarında bulunan eşit şekilde açılmış ip geçirme deliği ve diziler takı kullanımının bir göstergesidir (Görsel 1.7).

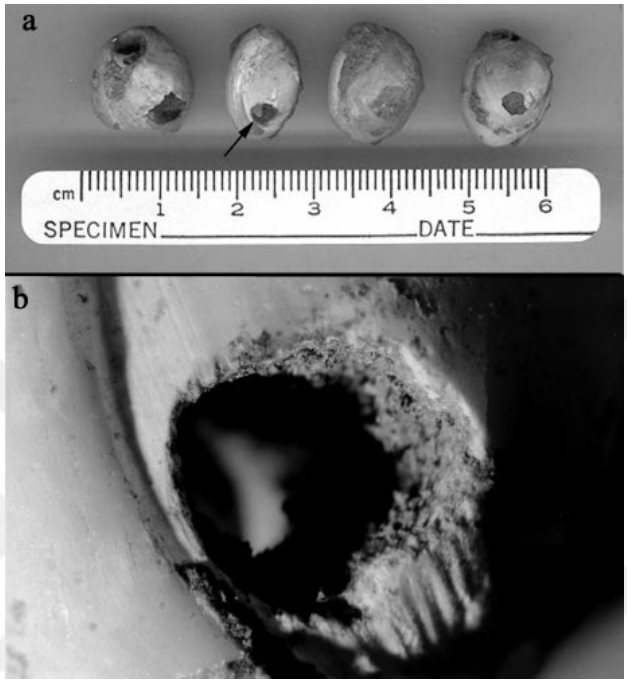

Görsel 1.7. *Üçağızlı Mağarasında bulunan süslemeler*
a) Dizi halinde deniz kabukları
b) Deniz kabuğuna insan eli ile açılmış delik (Kuhn vd., 2001)

Üst Paleolitik çağda alet yapımının ilerlemesi yeni ve farklı malzemeler elde etmeyi sağlamıştır. Bu çağın sonlarına doğru ise müzik aletlerine, takınma amaçlı boncuklara, kemik ve fil dişlerine rastlanmıştır. Ayrıca bu dönemde ortaya çıkan farklı kültürler bulunmaktadır bunlar; Aurignacian, Gravettian, Solutrean, ve Magdalanian kültürleridir. Özellikle Aurignac kültürü ile Üst Paleolitik çağda boncuk yapımın başlaması takı için de bir dönüm noktası olmuştur. Dönemin şartları göz önüne alındığında sadece taş aletlerle boncuk yapmak oldukça güç olmuştur. Yüzeyin yuvarlatılması ve parlatılması ciddi bir bilgi ve emek istemektedir. Din, sosyal statü ve her tür ritüel için kullanılacak bu boncukların yapımı Üst Paleolitik dönem sanat için de bir geçiş sayılmaktadır. Bu dönemde takıların sadece birer süslenme aracı olarak değil aynı zamanda bedenle buluşan bir çeşit ifade aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Aurignac kültürüne, yapılan göçlerden dolayı dünyanın birçok yerinde rastlamak mümkündür. Sadece Avrupa kıtasında kayda geçmiş 98 adet Aurignac bölgesi

bulunmaktadır. Bu bölgelerden ise bu kültüre ait kemik, deniz kabuğu, hayvan dişi, boynuz vb. malzemelerden yapılmış yaklaşık 157 çeşit boncuk kayıt altına alınmıştır (Görsel 1.8) Aurignac insanlarının özellikle hayvan dişlerini kullanarak bilezikler ve kolyeler yaptığı bilinmektedir. Bu dişler seriler halinde parlatılıp şekil verildikten sonra birer vücut takısı olarak kullanılmıştır (Vanhaeren ve d'Ericco, 2006).

Görsel 1.8. *Aurignag kültürüne ait dişten takılar*.
(Vanhaeren ve d'Ericco, 2006).

Takını simgesel anlatımı Üst Paleolitik toplulukların avcı yaşam biçimi ve Şamanist inançlarıyla da özdeşleşir. Kolyelerin önemli bölümü hayvan dişleri, çoğunlukla tilki ve diğer etçil hayvanların dişlerinden yapılmıştır. Büyü inancında, bütün, bütünün bir parçasıyla çağrıştırılır. Yani takıyı taşıyan insanın, avlanacak hayvanın güç, çeviklik gibi özellikleri veya ruhani gücüyle bütünleşmesi amaçlanır (Türe, 2011a, s.21).

Vücut süsleme geleneği ilkel toplumların derin bir şekilde bağlı oldukları inanç sistem ile yakından ilintilidir. Çünkü inanç, isteme, yakınma, korkma duyguları beraberinde dua, ölüm, evlilik gibi ritüelleri de getirmiştir ve bütün bu kavramları en iyi

takılarla ifade edebilmişlerdir. Takılar bir çeşit iletişim aracı olarak kullanılmış statü ve rol belirlemede etkin rol oynamıştır.

1.2.2. Neolitik (yeni taş) çağ

Günümüzden 10-12 bin yıl önce başladığı varsayılan Neolitik çağ insanlık tarihi için gelişmişliğin ve modernliğin temellerinin güçlendiği çağ olarak adlandırılabilir. Hatta birçok literatürde bu dönemden "Neolitik devrim" olarak bahsedilmektedir. Paleolitik dönemde avcı-toplayı şeklinde yaşamlarını sürdüren insanoğlu buzulların erimesi ve coğrafi koşulların yumuşaması ile birlikte yerleşik hayata geçmeye başlamış ve tarımla uğraşmıştır. Yerleşik hayata geçiş ile sürekli göçebe olduğu için eşya biriktiremeyen insan zamanla bulunduğu topraklarda verimli olabilmek adına alet ve eşya üretimine başlamıştır. M.Ö. 7000 yıllarına kadar geçen dönem literatürde "Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem" olarak adlandırılmaktadır. Dünya tarihinde basit bir tarım topluluğuna geçiş olarak nitelendirilmiş olsa da son yıllarda yapılan çalışmalar düşünülenden daha derin bir sosyal yapı ve sembolik zenginliği ortaya çıkarmıştır.

> Bir kültürün sosyal bileşenleri incelenirken en önemli veri kaynakları, ölü gömme gelenekleri ve mimari gibi bazı uygulamalar ve prestij eşyaları gibi buluntulardır. Yakındoğu'da Verimli Hilal olarak tanımlanan Fırat, Dicle ve Ürdün nehirleri havzalarında, Neolitik Çağın başlarından itibaren tüm yerleşmelerde, şimdilik arkaik formlarını bilemediğimiz son derece incelikli, anıtsal ve sofistike bir dinsel sanat anlayışı ve objeleriyle karşılaşılır (Özdöl, 2011, s.177).

Kazılarda bulunan yüzlerce obje ve nesne bizlere tarih ve sosyal yaşam ile ilgili ipuçları verirken aynı zamanda çağın insanlarının hayata bakış açılarını da göz önüne sermektedir. Ölünün bir çeşit törenle gömülmesi ve ölünün değerli olarak görülen objelerle birlikte mezara konması sembolik bir ifade aracı olarak kullanılmıştır.

Örneğin Diyarbakır Ergani ilçesine yakın bir yerde bulunan Çayönü çanak çömleksiz Neolitik döneme ait yerleşim yerlerinden biridir. Çayönü'de yapılan kazılar sonucu bu dönemle ilgili sayısız ipuçları elde edilmiştir. Ancak en önemli bulgu Çayönü Neolitik dönem yerleşik halkının takı konusunda oldukça bilgili olduklarıdır (Görsel 1.9).

Görsel 1.9. *Diyarbakır Çayönü yerleşim yerinden çıkan Neolitik Döneme Ait Taş Boncuklar (Yalçın, 2011, s.41).*

İlk başlarda, çift delikli damla boncuklar ve küçük halka boncuklar kullanılmıştır. Bunlar çevredeki yumuşak taşlardan yapılmıştır. Zamanla taşlara söbe, baklava, yassı dikdörtgen, trapez, silindirik gibi değişik biçimler verilmiş, özellikle çakmaktaşı uçlu matkaplarla gayet ustalıkla açılmış koşut çift delikli yassı dörtgen boncuk yapımı geliştirilmiştir. Çift delikli boncukları, çok delikliler ve içten birbirine bağlanan delikliler izlemiştir. Çevredeki taşların çeşitliliği ve renkliliği boncuklara da yansımıştır. Çoğunlukla yumuşak ve orta sertlikteki taşlar kullanılmakla birlikte serpantin, quartz ve obsidyen gibi sert taşlar da işlenmiştir. Üzerlerine herhangi bir desen yapılmayan boncukların yüzeyleri özenle düzeltilerek kemik ve deri gibi yumuşak malzemelerle açkılanmıştır. Boncukların en küçükleri bile istisnasız iki taraftan çalışılarak delinmiştir. Bunlar çakmaktaşı ve obsidyen uçlarla delinmiştir. Boncuklarda yaygın olarak geometrik biçimler tercih edilmiş, betimlenmiş boncuk çok azdır (Yalçın, 2011, s.41).

Çanak Çömleksiz dönemin ardından alet kullanımının arttığı ve çeşitlendiği dönem başlamıştır. Paleolitik çağda deniz kabukları ile başlayan takı kullanımı neolitik çağda hız kazanarak malzeme ve teknik bakımından çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Örneğin tarihte ilk kez maden kullanımı bu çağda görülmüştür. Damarlı ve yeşil renkli bir bakır minerali olan malahitin kullanılması ile Paleolitik Çağ'da yongalama ile yapılan kaba taş aletleri yerini sürtme taş tekniği ile daha pürüzsüz ve parlak takılara bırakır (Türe, 2011a).

Neolitik dönemin daha gelişmiş dönemlerinde ise farklı malzeme kullanımının arttığı görülmektedir. Bakırdan yapılmış boncuklar hem bakırın hem de farklı malzeme kullanımına ilk örnek olarak gösterilebilirler. Bakırın ilk kez takı yapımında kullanılması takı yapımında çeşitli ısıtma teknolojilerinin de kullanıldığını göstermektedir (Esin 1993 vd.'den aktaran Baysal, 2015). Neolitik dönemde takaslı alışverişlerde boncuk kullanımı ve ticarette önemli rol oynaması takının gelişimine ayrıca katkı sunmuştur.

Ortalama M.Ö. 5000'lere kadar süren Neolitik çağdan günümüze sınırlı sayıda bilgi ulaşmış olsa da takıda kullanılan boncuk çeşitlerinin oluştuğu dönem olarak nitelendirilebilir.

Ayrıca Neolitik dönemde kilin keşfi dolayısıyla seramiğin icadı ile birlikte kap kacak yapımı ile birlikte taştan yapılan boncukların yanı sıra kilden boncuklara da rastlanmıştır. En erken örnekler MÖ 9. binyıla tarihlenen Pınarbaşı ve Boncuklu Höyük'ün arkeolojik tabakalarında bulunmuş, ve çok iyi şekilde yapılmamış, olmalarıyla dikkat çekerler (Görsel 1.10). Daha sonraki döneme ait örnekler Çatalhöyük'te kaydedilmiştir ve bunların daha yaygın olarak kullanıldıkları ve daha özenli yapılmış, oldukları gözlenir. Bunlar genel olarak mezarlarda ve çöplük alanlarında bulunmuştur. Bazı örneklerin çok iyi yapıldığı ve birden fazla deliği olduğu gözlenmiştir (Brains 2013 vd.den Aktaran Baysal, 2015).

Görsel 1.10. *Neolitik Döneme Ait Boncuklar*
1) Ulucak Höyük Kil Boncuklar Dizisi, 2) Barcın Höyük'ten Mavi Boncuklar, 3) Boncuklu Höyük'ten Taş ve Kil Boncuklar, 4) Çukuriçi Höyük'ten Kil Boncuklar, 5) Barcın Höyük'ten Taş Boncuklar (Baysal, 2015).

Pişmiş kilden yapılan birçok takı günümüze sağlam ulaşamamış olsa da bazı kaliteli örnekleri mevcuttur. Daha yüksek ısıda pişirilmiş olan takılar günümüze daha sağlam ulaşabilmiştir.

Neolitik çağ hızlı değişimlerin ve gelişimlerin yaşandığı bir çağ olarak tarihte yerini almış ve günümüz medeniyetinin temelini oluşturmuştur.

1.2.3. Kalkolitik (Bakır-taş) çağ

M.Ö yaklaşık 6000 – 3000 yıllarını kapsayan dönem olarak adlandırılmaktadır. Kalkolitik çağ aynı zamanda bakır ve taş çağı olarak da anılmaktadır. Çünkü yeni madenler ve çeşitli alaşımlar ilk kez bu çağda kullanılmıştır. Bu çağı metalürjinin doğduğu hatta paralelinde kuyumculuğun doğduğu çağ olarak nitelemek mümkündür. Alet ve malzeme yapımında ilk başlarda bakırın kullanılması ve bakırın ergitme yolu ile ayrıştırılması yeni bir tekniğin doğmasına öncülük etmiştir. Isı verilerek sıvı haline getirilen metal kalıplara dökülerek şekil verilmiş böylece ortaya bugün de kuyumculukta kullanılan döküm tekniği ortaya çıkmıştır (Görsel 1.11).

Görsel 1.11. *Kalkolitik Çağa ait, döküm tekniğinde kullanılan aletler*
(Levy vd., 2002)

İnsanoğlunun, ilk keşfedip işlediği madenlerden biri olan bakır, sertleştirildiğinde kırılgan özelliğine sahip olmasının yanı sıra, eritildiğinde gazlanıp kabarcıklandığından döküm eserlerin imalatında pek tercih edilmediğinden, Geç Kalkolitiğin sonlarında, yerini daha az kırılgan olan arsenikli bakır, altın, gümüş, bronz ve demire bırakmıştır. Kalkolitik Dönemin sonlarına doğru ise bakırın yavaş yavaş ikinci planda kaldığı, bunun yerine daha sağlam ve gösterişli olan kurşun ve gümüşün, daha sonrada altının, süs eşya yapımının dışında kullanıldığı görülür (Yalçın 2003'den aktaran, Başak, 2008).

Keşfedilen yeni madenler ve üretim biçimleri ile beraber insanlar yerleşik hayata geçmiş ve kent devletlerinin ilk temellerini atmışlardır. Maden elde etmek ve işlemek üzere iş bölümü yapılmış ve işçi sınıfları ortaya çıkmıştır. Kalkolitik çağda hayvanların evcilleştirilmesi ile yeni tasıma araçları elde edilmiştir. Buna paralel olarak ticaret kavramı ile alışverişler başlamış ve bu alışverişlerde ise metalden üretilmiş boncuklar ve takılar önemli rol oynamıştır. Metal işlemeyi bilen topluluklar bilmeyenlerle mal takasında takıları oldukça fazla kullanmışlardır.

Madenciliğin gelişmesi ve kadının sosyal toplumda önemli bir yere sahip olması beraberinde takılarda da köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Kadına özel bir değer verilmiş olması ve statüsünün değişmesi ile takılar değerli madenler ile üretilmeye başlanmış ve özel olarak işlenmiştir. Statü göstergesi ve gücün simgesi olarak takılar

kullanılmıştır. Özellikle Levant Bölgesi Kalkolitik periyotta sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda birçok gelişmeye şahit olmuştur.

> "Levant" etimolojik olarak "doğu" anlamına gelmekte olup, İngilizlerin "orta doğu" sözcüğünü türetmesine benzer bir yaklaşımla, "Akdeniz'in doğusunu" betimlemek amacıyla kullanılmıştır. Batıda Akdeniz, doğuda ise Mezopotamya ile sınırlandırılan Levant bölgesi, günümüz ülkelerinden Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Filistin ve Mısır'ı kapsamaktadır. Fakat bu çalışmada Levant daha geniş anlamda kullanılmakta olup, Ege Denizi de kapsam içine alınmıştır (Ediger, Devlen, Mcdonald, 2012, 74).

Örneğin Levant bölgesi içerisinde yer alan İsrail Judean çölünde bulunan Nahal Mishmar mağarası (Hazine Mağarası olarak da bilinir) Kalkolitik çağa ait en iyi metalürji kalıntılarına sahiptir (Görsel 1.12).

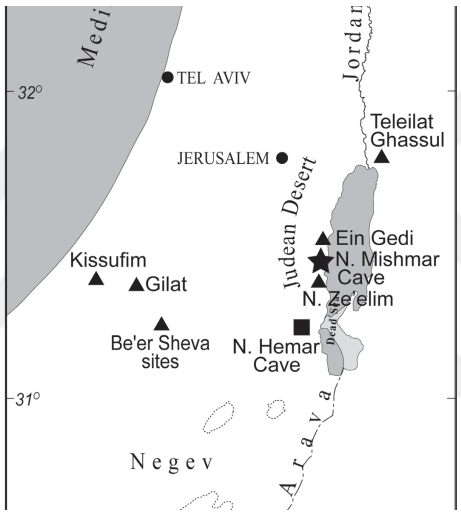

Görsel 1.12. *N. Mishmar Mağara haritası*
(Bar-Yosef, Porat, 2014)

Yaklaşık 60 yıl önce bulunan mağarada ilk kazılar sonucu 400 adet son kalkolitik çağa ait buluntulara rastlanmıştır. Bu buluntular arasında metallerden yapılmış boncuklara, kolye uçlarına ulaşılmıştır. Aynı zamanda ham taşlardan yapılmış boncuklar, deniz kabuklarından ve sedeften yapılmış kolye uçları, kalsit boncuklar, lapis lazulliler ve enstatitler en sık karşılaşılan takı elemanları olmuştur (Görsel 1.13), (Bar-Yosef, Porat, 2014).

Görsel 1.13. *N. Mishmar Mağarasında bulunan boncuk ve kolye uçları*
(Bar-Yosef, Porat, 2014)

Çağın getirdiği yenilikler ve kuyumculuğun doğuşu ile takıda alternatif malzeme kullanımının artması, takının gerçekten süslenme amacı ile takılmış olması, statü ve güç simgesi olarak takının kullanımı Kalkolitik çağın en belirgin özellikleri arasındadır.

1.2.4. Tunç (Bronz) Çağı

M.Ö. ortalama 3300'lerde başlayıp 1200'lerde biten bir tarih aralığını kapsar. Bu dönem kendi içerisinde üç bölüme ayrılmaktadır.

Erken Tunç Çağı M.Ö. 3300-2000

Orta Tunç Çağı M.Ö. 2000-1550

Geç Tunç çağı M.Ö. 1550-1200

Tunç Çağı metal kullanımının çeşitlendiği ve tekniklerin geliştiği dönem olarak adlandırılabilir. Bakır metaline arsen eklenerek arsen bronzunun elde edilmiş olması ve daha sonraları kalay eklenerek gerçek bronzun bulunması ile birlikte önceleri yumuşak ve deforme olmaya müsait bakır yerini bronza (tunça) bırakmıştır. Aynı zamanda bu çağ sosyal ilişkilerin güçlendiği, tarım ve yerleşik hayatın ilerlediği, değişen yaşam koşullarına göre yaşam standartlarının yükseldiği bir dönem olmuştur. Maden çeşitliliğinin artması, yeni ve farklı tekniklerin yaygınlaşması ile günlük kullanım eşyalarında süs eşyalarına kadar ince işçilikler kendini göstermeye başlamıştır (Görsel 1.14).

Görsel 1.14. *Bakır alaşımı Avrupa Tunç Çağı takısı (https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2007.498.1a,b/), Erişim Tarihi: 05.01.2018*

> En eski kültür ürünlerinden biri olan takı, metalürjideki gelişmelerle yeni bir aşamaya girer; bir sanat/zanaat dalı halini alır. Erken Bronz Çağı ustaları, binlerce yılın bilgi ve birikimini basit aletlerine rağmen beceri ve başarı ile geliştirir. Soy metallerin yarattığı ideal işleme olanaklarıyla filigre (telkâri), repousse (kakma), granülasyon (kürecik), kalem işi oymacılığı ve kakmacılık gibi temel kuyumculuk tekniklerini yaratarak, ince detaylı küçük objeler üretir (Türe, 2011a, s.33-34)

Metalleri faklı alaşımlarla birleştirerek değişik sertliklerde elde edilen metaller yeni tekniklerin de doğmasına öncülük etmiştir. Bugün en eski hali ile kullanılan telkâri tekniğinin neredeyse hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş olması dönemin takı sanatçılarının ne denli usta olduklarının kanıtıdır. Bu çağda takılarda kullanılan malzemeler genellikle metalden ve taşlardan seçilmişlerdir. Organik olan kemik, deri, deniz kabuğu gibi malzemeler yerini daha değerli olan ve statü için elzem görülen metallere bırakmıştır. Metal ve ısı kullanımının artması ise çeşitli kalıp alma yöntemlerinin gelişmesine öncülük etmiştir. Polonya Gaj Olawski bölgesindeki kazılarda ve dünyanın farklı yerlerinde Tunç çağına ait kalıpların elde edilmesi ile dönemin insanlarının bu teknikte oldukça iyi oldukları ortaya çıkmıştır (Görsel 1.15).

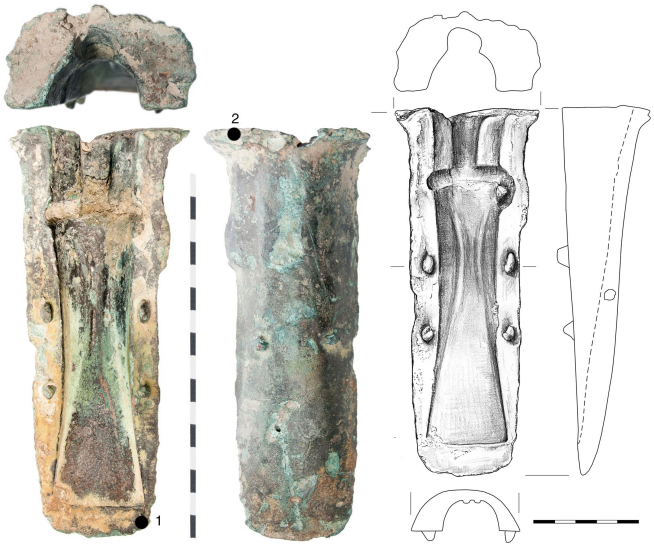

Görsel 1.15. *Polonya'da bulunan metal döküm kalıbı (Baron vd., 2016)*

Kalıpta bulunan oluklu geçme sistemi oldukça dayanıklı olduğunu gösterirken, iç ve dış yüzeylerde oluşan yeşil oksit rengi bakır kullanıldığını göstermektedir (Baron vd., 2016).

Tunç devrine ait takılarda göze çarpan en önemli özellik takıların çok işçilikli ve titizlikle yapılmış olmasıdır. Dünyanın farklı yerlerinde olup bu döneme ait takılar benzer özellikler taşımaktadır. Tunç dönemi sanatçıları elde edilen yumuşak ve işlemeye elverişli metaller ile kazıma, kabartma ve telkâri teknikleri ile dönemin önemli şahsiyetleri ve güçlü insanları için yaka şeklinde boyunluklar yapmışlardır (Görsel 1.16).

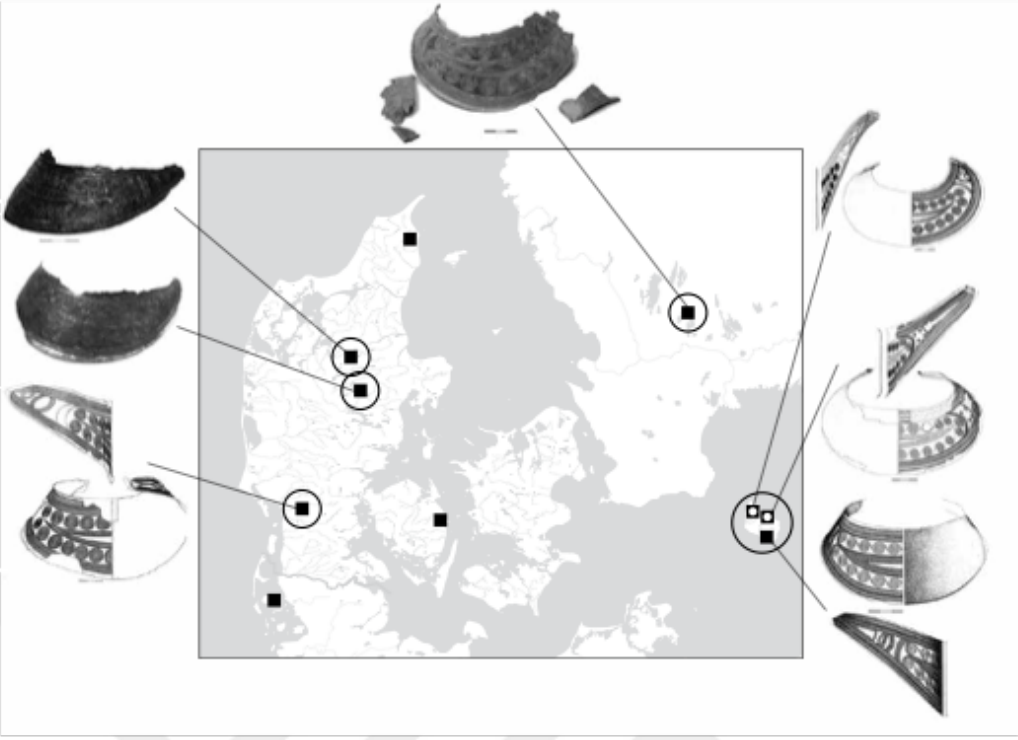

Görsel 1.16. *Tunç Dönemine ait, farklı bölgelerde kullanılan boyunluk çeşitleri (Jutland Archaelogical Society, 2014)*

İskandinav ülkelerinde yapılan araştırma ve kazılarda metal dekoratif süsleme elemanlarının ortaya çıkması ile Tunç Çağında göçebe kavimlerin etkisi ile takı kültürünün her yere yayıldığı anlaşılmıştır. İskandinav Tunç çağından günümüze ulaşan spiral formlu dekoratif öğeler, küçük örme detayları, zincir parçaları yenilikçi bir takı kültürünün göstergesidir (Görsel 1.17). Küçük birimler halinde yapılmış süsleme unsurları bir araya getirilerek takı oluşturulmaktadır (Jutland Archaelogical Society, 2014).

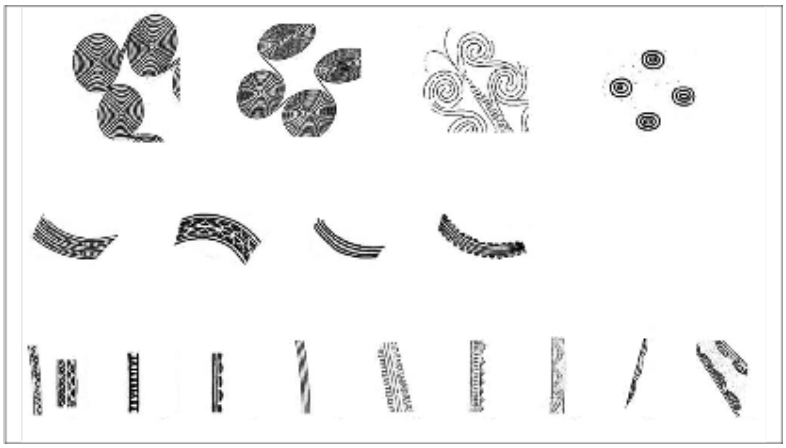

Görsel 1.17. *İskandinav Tunç Çağına ait süsleme unsurları (Jutland Archaelogical Society, 2014).*

Tunç çağında el işçiliğinin hızlı bir şekilde ilerlemesiyle, fibula, bilezik, kolye ve pandantif benzeri birçok takı üretilmiştir. Her takı farklı bir amaç için kullanılmış ve farklı anlamlar yüklenmiştir. Örneğin sıkça kullanılan spiral motifi güneş, doğum ve bereket kavramlarıyla yakından ilintilidir. Tellerle yapılan helezonlar ve spiraller dışında kazıma yolu ile de aynı motifleri görmek mümkündür. Ayrıca farklı bölgelerde bulunan, aynı motifi taşıyan ancak değişik formlardaki takılar etnik farklılıkların da göstergesidir.

1.3. Anadolu ve Çevresindeki Medeniyetlerde Takı

Anadolu toprakları tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış önemli yerleşim bölgelerinden biri olmuştur. Doğu ve Batı'yı birbirine bağlayan bir coğrafyada konumlanmış olmasından dolayı doğu ve batı medeniyetleri arasında köprü kurmuştur. Yaşama elverişli ve verimli toprakları sayesinde yoğun şekilde göç almış ve önemli ulaşım yollarını ihtiva ettiğinden birçok medeniyetin uğrak noktası olmuştur. Her medeniyet kendinden bir şeyler bırakarak zengin Anadolu medeniyetlerini oluşturmuştur.

1.3.1.Hititler, frigler, lidyalılar, urartular (m.ö. 2.bin-m.ö.600)

Anadolu topraklarının bulunduğu coğrafya gereği ılıman iklim şatlarına sahipti ve ilk medeniyetlerin bu topraklarda kurulması kaçınılmazdı. Anadolu'da bugün ismi bile bilinmeyen yüzlerce medeniyet kurulmuş ve yok olmuştur. Bu medeniyetlerin en önemlileri sırasıyla Hitit, Frig, Lidya, İyon ve Urartu'dur.

Hitit Uygarlığında Takı: Hitit Uygarlığı Anadolu'ya M.Ö. 2000'li yıllarda küçük topluluklar halinde gelen ancak daha sonraları büyük bir imparatorluk kurmuş olan Hint-Avrupa kökenli bir kavim olarak tarihte yer edinmiştir. İlk kral 1. Hattuşili'nin ardından küçük bir kavimden dev bir imparatorluğa geçiş başlamış ve Anadolu topraklarında ortalama 400 yıl hüküm sürmüşlerdir.

> Hititler Anadolu'da siyasi egemenlik kurmadan önce Anadolu halkıyla ilişki içine girdiklerinden, eski Anadolu tanrılarının kültlerini Hitit dini içinde tesis etmeleri kolay olmuştur. Öyle ki ilk Hitit liderlerinden biri kabul edilen Anitta bile, Anadolu'nun önemli tanrılarından Fırtına Tanrısı'nın sevgisini kazanmış olmakla övünür. Anadolu'nun en eski tanrılarından olan Fırtına Tanrısı ve Arinna'nın Güneş Tanrıçası aynı zamanda Hitit panteonunun baş tanrı çiftidir. Bu iki ilahi gücün tapınım merkezi "kutsal kent" ler, Hititlerin geliştirdikleri ideoloji için kullanılmışlardır. Bu ideolojiye göre ülkenin tümü Fırtına Tanrısı'na aittir ve Hitit Kralı tanrının yeryüzündeki temsilcisidir (Sevinç, 2008, s. 13-14).

Tarihin her döneminde olduğu gibi Hititler için de din önemli bir kavramdı. Dini inanışlar ve statü ile birlikte gelişen inanç, itaat, ünvan gibi kavramların sembolik olarak ifade edilebilmeleri için takılar kullanılmıştır. Gelişen metal malzeme kullanımı ile birlikte altın, gümüş ve bronz gibi metallerle dini simgeler üretilmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Bir nevi kimlik olan mühür kullanımı da bu dönemlerde görülmüştür. Hitit döneminin en göze çarpan eserleri anıtsal heykel ve rölyefler olmuştur. Bu kabartma ve rölyefler takıda da kullanılmıştır (Görsel 1.18). Tören ve ayinlerde gümüş ve altından yapılmış muska ve tanrıça heykelciklerinde bu rölyefleri görmek mümkündür. Sunaklarda törenler yapılırken kullanılan hayvan başlı bardaklar (rhyton) dönemin el ilginç sanat eserlerindendir. Norbert Schimmel Trust koleksiyonundan Metropolitan müzesine bağışlanan gümüş kullanılarak yapılmış geyik başlı rhyton o dönemlerden kalmış önemli eserlerdendir. M.Ö. 1400- 1300 yıllarına ait bu eser kabartma sanatına verilecek en güzel örneklerden biridir (Görsel 1.19).

Görsel 1.18. *Hitit Dönemi Mühür Yüzük (Metropoliten Müzesi Online Arşivi- https://metmuseum.org/art/collection/search/326717?sortBy=Relevance&ft=hittite&offset=0&rpp=20&pos=14) Erişim Tarihi:08.01.2018*

Görsel 1.19. *Hitit Dönemi Geyik Başlı Rhyton (Metropolitan Müzesi online Arşivi- https://metmuseum.org/art/collection/search/327399?sortBy=Relevance&ft=hittite&offset=0&rpp=20&pos=3) Erişim Tarihi:08.01.2018*

Hitit imparatorluğu gücünü savaşarak elde ettiği topraklara borçludur. Savaşlarda elde ettikleri galibiyetler sonrasında ganimetler, siyasi kontrolleri altındaki topraklardaki altın ve gümüş madenleri ve diğer krallıklardan aldıkları haraç ve hediyeler değerli metalden takı yapma olayını da hızlandırmıştır. Metropolitan Müzesinde yer alan altından yapılmış ana tanrıca şeklindeki kolye ucu Hitit döneminden günümüze ulaşmış önemli takı örneklerinden biridir (Görsel 1.20). Muhtemelen muska olarak kullanılan takı Hitit tanrılarından tasvir edilmiştir. Döküm tekniği ile yapılmış takıda tanrıça bir kolye ve küpelere sahiptir. Başındaki disk ise Hititler için önemli olan güneşi temsil etmektedir ki bu da Güneş tanrısı Arinna olma ihtimalini göstermektedir. Tanrıçanın kucağında bir çocuk vardır. Arkalığı olmayan bir koltukta oturmaktadır. Takının arka kısmında ise boyna asmak üzere bir aparat mevcuttur (http- 2).

Görsel 1.20. *Hitit Dönemi Altın Kolye*
(Metropolitan Müzesi online Arşivi-
https://metmuseum.org/art/collection/search/327401?sortBy=Relevance&ft=hittite&offset=0&rpp=20&pos=)Erişim Tarihi:08.01.2018

Normal halkın kullandığı takılarda bakır ve tunç kullanımı görülürken altın ve gümüş daha çok dini törenlerde ve statü sahibi kişiler tarafından kullanılmıştır. Madeni takıların yanında akik, dağ kristali, fayans, cam hamuru ve camdan yapılmış takılar da mevcuttur. Bunlar genellikle boncuk örneklerinde görülürler.

> Ayrıca Hitit sanatı, Anadolu'da kendilerinden önce yaşamış Hattiler ile 2. binyılda çağdaşı ve komşusu olan kültürlerin Anadolu potasında birleşerek yeni bir sentezin ürünüdür. Asurlu tüccarların Anadolu 'da kurduğu koloni aracılığıyla Anadolu kültürü Kuzey Suriye ile Mezopotamya kültürleriyle sentez oluşturmuş ve Anadolu üslubu ortaya çıkmıştır (Savaşcın ve Türe, 2002'den aktaran Mandacı, 2016, s. 3194).

Frig Uyarlığında Takı: M.Ö. 1200'lü yıllarda Hitit İmparatorluğunun çöküşü ile Anadolu'ya farklı kavimler göç etmeye başlamışlardır. Bu kavimlerden biri olan Frigler M.Ö. 1000'li yıllarda Polatlı yöresine yerleşmişler ve oradan yayılmaya başlamışlardır. Başkentleri Gordion'a kadar genişleyen Firigler yaklaşık olarak yüzyıl kadar güçlü bir egemenlik kurmuşlardır.

> Frigler çanak, çömlek ve dokumacılık sahalarında çok ilerlemişlerdi.18 Tarihi kaynaklar bize Frigler'in müzik alanında son derece başarılı olduklarını gösteriyor.19Frigler, marangozluk ve madencilikte çok ustaydılar. Orta Anadolu koyunlarının kaliteli yünleri dokumacılığın; orman zenginliği ise marangozluğun gelişmesine neden olmuştu. Gordion tümülüslerinde bulunan, çivi kullanmadan birbirine geçmelerle tutturulan panolar ve mobilyalar, çoğu kez Frigler'e özgü geometrik bezekli oyma ve kakmalarla süslenmiştir. M.Ö.8.-7. yüzyıllarda, Frigler'in Eskiçağ dünyasının büyük bir bölümüne dağılmış, dışsatım malları arasında tunç eşyalar önemli bir yer alıyordu (Ulubaş ve Dağ, 2007'den, Çıvgın, 2007'den ve Uçankuş, 2000'den aktaran Birecikli, 2010, 219).

Frig uygarlığı denince akla ilk gelen takılar fibula ismi verilen yaka iğneleridir. Kendine has üslubu olan fibulaların Anadolu'da ilk kez ve en yaygın şekilde Frigler tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Görsel 1.21).

> Fibulalar üzerine ilk sistemli ve de kapsamlı bir çalışma gerçekleştirmiş olan C. Blinkenberg, çalışmasında yaygın bir kullanım alanına sahip olan Frig fibulalarını "Anadolu Tipi" olarak adlandırarak "Tip XII" kodunu vermiş, bu tipi de kendi içerisinde 17 alt tipe ayırmıştır. Sonraki dönemlerde Tip XII'ye ait yeni örneklerin ortaya çıkmasıyla Muscarella bu tipe yeni alt tipler ve bazı yan alt tipler ilave ederek sınıflandırmayı daha da genişletmiştir. Bu gruba giren fibulalar Anadolu'da M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış, buradan Batı Anadolu, Ege, Kıta Yunanistan ve Kilikya'ya kadar yayılmışlardır. Buna karşın Anadolu'da Frigler'den önce yaşamış hiçbir kültür XII. Grup fibulaları kullanmamışlardır (Blinkenberg, 1926 ve Muscarella, 1967'den aktaran Tekocak, 2012, s.29).

Frigler özellikle tunç işçiliğinde uzmanlaşmışlardır. Tümülüs kazılarında ortaya çıkan yüzlerce fibula, kâse, kazan ve kemerler madeni çok iyi kullanmış olduklarını kanıtlamaktadır. Nitekim, yaylı çengelli iğneler dönemin teknolojik bir Frig buluşu olup, bunlar Asur ve Geç Hitit merkezlerinde aranan ve beğenilen sanat eserleri idiler. Frig eserleri Hellen sanatını etkilediği gibi, söz konusu eserler daha sonraki dönemlerde İyonyalı sanatçılar tarafından da taklit edildiler (Akurgal, 2007'den aktaran Bülbül, 2009, s.87).

Görsel 1.21. *Frig Uygarlığı Fibula Örnekleri*
(Kaya, 2007)

Lidya Uygarlığında Takı: M.Ö. 680 yıllarında Batı Anadolu'nun güneyde Karya, doğuda Frigya, Batıda Aiolia ve İyonya, kuzeydeyse Demnirci (Temos) ve Murat (Diynmos) dağları ile çevrilmiş bölgesi Lidya adıyla anılmaktadır. Gediz ve Menderes havzaları bu bölgenin ana alanını oluşturmaktadır. M.Ö. 680'de başlayan bu hanedanı Gyges kurmuştur. Gyges ile Lidya' nın güç ve zenginlik dönemi başlar. Bu döneme kadar, Maionia adıyla anılan bölgeye Lidya, Hyde adı verilen başkentlerine de Sardes denilmektedir (Yükçü ve Atağan, 2011, s. 88).

Lidya kültüründe madencilikte altın ve gümüş önemli bir yer tutmaktadır. Hatta tarihte değerli madenden ilk sikkeyi Lidya kralının bastığı bilinmektedir (Görsel 1.22). Zenginliği dünyaya yayılan bu uygarlığın askerleri bile paralı çalışmaktaydılar. Bunca değerli madeni bünyesinde barındırmasının asıl nedeni ise Lidya topraklarının maden açısından elverişleri topraklarda kurulmuş olmasıdır. Hem değerli madenlere sahip olup onları işleyebilmesi hem de doğu batı arasında köprü olan konumu sayesinde ticaret konusunda da oldukça ilerlemişlerdir.

Görsel 1.22. *Lydia Kralı Kroisos zamanında basılan altın, gümüş ve elektron sikkeler, ön yüzünde Lydia Krallığı'nın arması olan aslan veya karşılıklı aslan ve boğa başları yer alıyor. (National Geographic, Türemiş, 2010)*

Lidya Uygarlığının madenleri iyi işleme becerisine paralel olarak takıları da oldukça gelişmiştir. Madenlerin yanı sıra kazılarda elde edilen süs taşları kullanılarak yapılan takılar taş işlemede de usta olduklarını göstermektedir. Örneğin altın zemin üzerine turkuaz, beyaz ve kırmızı damarlı akik ile kahverengi damarlı akik yanında metamorfik taşların kakıldığı kanatlı güneş kursu biçimli tipik bir Pers motifi kolye ucu, Türkiye'ye dönen Lidya Karun Hazinesi'nin önemli eserlerindendir (Görsel 1.23).

> Hatta bazı süs taşlarının adlarının Lidya ile bağlantılı olması bu önemin günümüze ulaşan yankısıdır. Yatay renk bantları olan agat türü 'sardoniks' olarak adlandırılır. Simav'ın ünlü ateş opalleri, 1950'lere kadar Avrupa'da Kroisos taşı olarak tanınır. Altının ayarını ölçmek için kullanılan mihenk taşına arkeoloji literatüründe Lidya taşı (lidit) adı verilir (Türe, 2011a, s.148).

Görsel 1.23. *Uşak Müzesinde Bulunan Lidya dönemine Ait Güneş Kursu Biçimli Takı.*
(National Geographic, Türemiş, 2010)

Lidya gösteriş ve şaşanın dönemi olarak da adlandırılabilir. Kullanılan yüzük, küpe, rozet, bilezik, mühür gibi her takı değerli madenlerden yapılmış ve zenginlik göstergesi olarak kullanılmıştır. Askeri kıyafetlerde kullanılan rozetlerde dahi değerli maden ve ince işçilik ile karşılaşılmaktadır. Örneğin Sardis buluntularında çıkan ve M.Ö. 6. yüzyıla ait olan aplikler pers etkisinde kalınarak altından işlenmiştir (Görsel 1.24.).

Görsel 1.24. *Lidya dönemi Aplik*
(National Geographic, Türemiş, 2010)

Görsel 1.24'de Tapınak mimarisini anımsatan bir yapı içinde, kanatlı güneş kursu altında, birbirine dönük insan başlı kanatlı aslanlar, Lidya'da Pers satraptık

dönemini yansıtıyor. Altın yapraktan aplike olarak hazırlanmış, ince altın levhanın kenarındaki delikler olasılıkla üst düzey bir kişinin giysisi üzerine dikildiğini göstermektedir (Aydıngün, 2010, s.42).

Zengin Lidya toprakları M.Ö. 334 yılında Büyük İskender ve M.Ö. 214 yılında III. Antiochos tarafından da kuşatılmış ve yerine başka uygarlıklar kurulmuştur. Ancak Dünya'ya bıraktıkları engin maden ve takı bilgisi bugün hala kullanılmakta ve geliştirilmektedir.

Urartu Uygarlığında Takı: M.Ö. 9-6. yüzyıllarda Anadolu'nun doğu kısmında hüküm sürmüş olan Urartular, siyasal anlamda bir otorite oluşturmuş, kültür birliği sağlamış ve maddi kültürel zenginliklere sahip olmuş Anadolu medeniyetlerinden biridir. Sahip olduğu madenler ve eşsiz sanat becerisi ile tarihe binlerce sanat eseri bırakmışlardır.

Urartu sanatı 'saray sanatı' ve 'taşra sanatı' olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Urartu saray sanatı örnekleri, özellikle krallığın ilk yıllarında Asur sanat çalışmalarıyla büyük benzerlik gösterir, hatta uzun yıllar Urartu sanatı, Assur eyalet sanatı olarak tanımlanmış ve Assur eyaletlerinin bir parçası olarak düşünülmüştür (Piotrovskii 1967'den aktaran Belli, 2011). Sanat eserleri her ne kadar bir çeşit taklit gibi görünse de Urartu sanatının kendine has dokunuşunu görmek mümkündür.

Urartu Medeniyetinden günümüze ulaşmış yüzlerce eser çeşitli müze ve özel koleksiyonlarda yer almaktadır. Bu sanat eserleri arasında, saç iğneleri, bilezikler, elbise üzerine aplik edilen aksesuarlar, küpeler ve boyun halkaları gibi çok çeşitli takılar bulunmaktadır. Takılarda simetri en göze çarpan niteliktir. Özellikle kemerlerde ve askeri süsleme unsurlarında yan yana dizili simetrik insan betimlemeleri ve motifler dikkat çekmektedir (Görsel 1.25).

> Betimlerden yola çıkılarak Urartu sanatçısının, insan figürlerini kemerler üzerine, basık ve hantal görünüşlü işlediği anlaşılmaktadır. Bıyık ya da sakal uzatma geleneğinin olmadığı görülen Urartuların kemerli ve etli burunları alnın bir devamıymış gibi gösterilmiştir. İnsan figürlerinin, gözleri, göğüs ve omuzları cepheden, baş, kol ve ayakları profilden verilmiştir. Baş ile gövdenin yandan omuzların karsıdan betimlenme özelliği tüm Yakın Doğu sanatında değişmez kural olarak uygulanmıştır (Akurgal, 1968 ve Piotrovsky, 1967'den aktaran Ergürer, 2010, s.8).

Görsel 1.25. *Urartu Dönemi Bronz Kemer Parçası*
(Ergürer, 2010)

Yapılan araştırma ve kazılar sonucunda ortaya çıkan buluntularda Urartu halkının takı olarak en çok bilezik kullandığı anlaşılmaktadır. Genellikle iki ucu hayvan betimlemesi yapılmış açık uçlu bilezikler kullanılmıştır. Seri halinde ve döküm tekniği kullanılarak yapılmış takılar daha çok halk tarafından tercih edilmiştir (Görsel 1. 26). Altın bilezik uçlarındaki aslan başlarının detaylı işçiliklerine karşın, gümüş ve bronz bileziklerde aslan başları aşırı stilize edilmiştir. Figür işlenmiş bileziklerin dışında ise açık halka uçları küt bırakılan sade bronz bileziklerdir. Bazılarına kazıma yapılmış bazıları ise halka ince yivlerle süslenmiştir (Türe, 2011a).

Görsel 1.26. *Urartu Dönemi Hayvan Başlı Takılar*
(Rezan Has Müzesi Online Katalog https://www.rhm.org.tr/event/rezan-has-muzesi-urartu-takilari-koleksiyonu/) Erişim Tarihi: 04. 01. 2018

1.3.2. Pers imparatorluğu

M.Ö. 6. Yüzyılda bugünkü İran topraklarından kurulmuş ve daha sonraları geniş bir coğrafyaya yayılmış antik çağın önemli medeniyetlerinden biri olan Pers imparatorluğu yaklaşık 200 yıl hüküm sürmüştür.

> Elam Krallığı'nın Asurlular tarafından yıkılması sonucunda Persler, Basra Körfezine komşu dağlık bölgelere doğru ilerlemişlerdir. Persler bu dönemde de Medlerin idaresi altında yaşamayı sürdürmüşlerdir. Ancak bir süre sonra II. Kyros'un (M.Ö. 559-530) liderliğinde ayaklanan Persler M.Ö. 550 tarihinde Medlerle yaptıkları savaşı kazanarak Pers İmparatorluğu'nun (M.Ö. 550-330) temelini atmışlardır (Kovalev, 2011, Özçelik, 2010 ve Freeman, 2013'den aktaran Karatekir, 2016, s.69).

Pers takı sanatının ise madencilikle paralel geliştiğini söylemek mümkündür. Madencilik ülke ekonomisine ve hanedana en önemli katkı kaynağı olmuştur. Madencilik sadece takı sanatının değil aynı zamanda günlük kullanım eşyaları, çeşitli aksesuarlar ve savaş teçhizatının da yönünü belirleyen unsur olmuştur. Altın, bronz, gümüş ve demir kullanımı oldukça yaygın olan perslerde madeni levhalar üzerine yapılmış kabartmalar da sıkça görülmektedir. Altının Pers imparatorluğunda sıkça kullanılması haliyle takıları da etkilemiştir. Pers takı sanatında Asur etkileri görülse de kendilerine has motif ve stilize figürler diğer medeniyetlerden ayırt edici özelliktedir. Pers imparatorluğuna ait Oxus hazinelerinin ortaya çıkması ile bu ayrım net olarak görülmüştür. Bugün Oxus hazinelerinin bulunduğu British Müzesinde Pers imparatorluğuna ait ince işçilikli, stilize edilmiş birçok takı görmek mümkündür (Görsel 1.27).

Görsel 1.27. *Oxus hazinesinde ortaya çıkan çift başlı bilezik (http://jeannepompadour.tumblr.com/post/66874766500/achaemenid-gold-griffin-headed-armlet-from-the) Erişim Tarihi:11.01.2018*

Pers imparatorluğunda hem kadınlar hem de erkekler zengin ve çeşitli takılar kullanmışlardır (Görsel 1.28). Erkeklere ait küpe, bilezik, boyun halkası ile pandantif olarak takılan altın montürlü piramidal damga mühürlerin tasarımı kadınlara göre daha sadedir (Türe, 2011a, s.164). Ayrıca takılarda telkâri, kakma ve mineleme gibi tekniklerin kullanıldığı görülmüştür.

Görsel 1.28. *Kıyafete takmak üzere kullanılan altın aplikler. Oxus Hazinesi - British Müzesi (https://www.bmimages.com/results.asp?image=00024365001&imagex=136&searchnum=000) Erişim Tarihi: 12.01.2018*

1.3.3. Helen uygarlığı

M.Ö. 323'den 31'e kadar devam eden dönem, modern tarihçiler tarafından 'Helenistik çağ olarak adlandırılır çünkü modern tarihçiler, daha önceleri Yunan kültürel nüfuzunun uzağına düşen eskiçağ dünyasının büyük bir kısmının bu dönemde en azından yüzeysel olarak Yunanlaştığını düşünürler (Mitchell, 2010, s.142). Makedonyalı kral Büyük İskender tarafından elde edilen üstün başarılar sayesinde bir çağa damgasını vuran Helen uygarlığı kurulmuştur. 12 yıl 8 ay kadar kısa bir sürede günümüz siyasi coğrafyasında 18 devleti bütünüyle veya kısmen hakimiyeti altına alması büyük bir başarı olarak kabul edilmektedir (Doğaner, 2007). İskender'in bu başarısı beraberinde zengin bir sanat kültürünün oluşmasını sağlamıştır. Fethettiği toprakların kültürleri ile harmanlanan yeni bir Helen kültürü oluşmuştur.

Helen uygarlığında kültür etkileşimi ile klasik üslupların yanı sıra daha gösterişli ve süslü bir sanat doğmuştur. Sanatçılar için bireysel yorumlamalar ve ruhsal ifadeler değer kazanarak saray tarafından önemli destek alır. Heykeltıraşlar çalışmalarda artık tanrısal ifadelere başvurmazlar. Bunun yerine sıradan insanların anlık pozlarını güzel bir biçimde yansıtmışlardır. Natüralizm hâkim olmaya başlamıştır (Öztürk, 2016, s.312).

Helenistik dönemi takılarında tıpkı sanatın diğer dallarında olduğu gibi kişisel yorumlamalar ve süslü bir üslup göze çarpmaktadır. Değerli madenler ve süs taşları bakımından zengin olan Helen kültüründe neredeyse her teknik kullanılmış özellikle figürler ince detaylarına kadar betimlenmiştir. Bu dönemde diademler ve taçlar sıkça kullanılan takılar arasındadır (Görsel 29). Soyluluğun bir ifadesi olan diademlerde natüralist bir yaklaşımla, ince varaklarla defne, meşe ve zeytin yaprakları işlenmiş, hayvan ve insan betimlemeleri sıkça kullanılmıştır.

Görsel 1.29. *Helen uygarlığına ait diadem*
(http://sofyaliworld.blogspot.com.tr/2013/07/taklarn-tarihi-4.html) Erişim Tarihi:16.01.2018

1.3.4.Roma imparatorluğu

M.Ö. 8. yüzyıldan başlayarak M.S. 5. yüzyıla kadar ortalama 2000 bin yıllık bir istikrarla dünya üzerindeki en uzun imparatorluk olan Roma, dünya tarihine her alanda

şekil verebilmiş ve etkilemiş nadir medeniyetlerden biridir. İtalya yarımadasında doğup kısa süre içerisinde bütün bir Akdeniz'i hakimiyeti altına almıştır.

Roma İmparatorluğunun yayılımcı etkisi ile birçok alanda olduğu gibi takı alanında da değişimler gözlenmiştir. Geniş bir coğrafyaya yayılan imparatorluk farklı kültürlerin bir harmanı şeklindedir. Ancak İmparatorluğun ilk dönemlerinde şaşalı ve değerli madenden takılara pek rastlanmamıştır. Roma Dönemine ait takılar son üç kral dönemine aittir (Türe, 2011a). Ve son krallar Etrüsk kökenli olduklarından takılarda Etrüsk esintileri görmek mümkündür. Ancak İmparatorluğun son yüzyıllarında takı alanında özgün form ve teknikler kullanılmaya başlanmıştır. Helenistik dönemin aksine daha yalın ve basit formlar tercih edilmiştir (Görsel 1.30). Aynı zamanda süs taşlarının kullanımı artmış birçok değerli ve yarı değerli taş metallerle birlikte işlenmiştir. Görsel 1. 30 da görüldüğü gibi mavi, yeşil, kırmızı camlı, zümrüt ve incilerle bezenmiş altın Roma bileziği M.S. 300-400 yıllarına aittir. Şu anda Kaliforniya'da Getty Villa'da sergilenmektedir. İnciler günümüze kadar ulaşamamıştır.

Görsel 1.30. *Cam ve değerli taşlarla bezenmiş Roma takısı (http://ortacagayolculuk.com/orta-cag-takilari/#jp-carousel-2062) Erişim Tarihi:11.01.2018*

Ayrıca Romalı kuyumcuların geliştirdikleri iki yeni teknik olan stampa ve savat bu zanaatı daha ileri bir noktaya taşımıştır. Bizans sanatının her alanında olduğu gibi kuyumculukta da Roma etkisi görülürken, İstanbul VI. yüzyıldan itibaren İmparatorluğun kuyumculuk

merkezine dönüşmüş ve kendine özgü form, desen ve teknikleri geliştirmiştir (Görsel 1.31), (Yavlal, 2009'dan aktaran Yaşar, 2016, s.4).

Görsel 1.31. *Roma Dönemine Ait Takılar.*
Küpeler 4.Yüzyıla, Zümrüt taşlı mühür yüzük 1. yüzyıla aittir.
(http://ortacagayolculuk.com/orta-cag-takilari/#jp-carousel-1781) Erişim tarihi: 11.01.2018

Roma uygarlığında önemli yer kaplayan takılardan biri de statü ifadesi olarak kullanılan yüzüklerdir. Roma imparatorluğunda yüzüğü krallardan halka ve köleye kadar her kesim kullanmıştır. Ancak rütbesi olmayan ve üst sınıf olmayan sıradan vatandaşların altın kullanması yasaklanmıştır. Yüzük Roma insanı için bir çeşit imza aracı olmuştur. En alt tabakadan en üstüne kadar neredeyse herkes mühür yüzük kullanmıştır (Görsel 1.32). Takının gündelik hayatın bir parçası olan Roma'da yerli halk daha ucuz ve ulaşılması kolay olan bronz, bakır, demir, cam ve kemik gibi malzemeler tercih etmiştir.

Görsel 1.32. *Roma Döneminde sıklıkla kullanılan mühür yüzük M.S. 1. yüzyıl*
(http://ortacagayolculuk.com/orta-cag-takilari/#jp-carousel-1789) Erişim Tarihi: 11.01.2018

1.3.5.Bizanslılar (doğu roma)

Roma imparatorluğunun 395 yılında doğu ve batı olarak ayrılmasının ardından doğu topraklarındaki Roma İmparatorluğu varlığını, başkenti Konstantinopolis olmak üzere, 1453 yılına kadar yaklaşık 11 yüzyıl sürdürmüştür. Modern tarihçiler ise bu dönemi "Bizans" olarak adlandırmıştır. Oldukça uzun bir dönemi kapsadığından Bizans sanatı, Erken Bizans Dönemi, Orta Bizans Dönemi ve Son Bizans Dönemi olmak üzere üç ana dönemde incelenmektedir.

> Bizans sanatının erken dönemi İmparator Constantinus'la 4. Yüzyılda başlar, 6. Yüzyılda Justinus yönetimi sırasında en görkemli dönemine ulaşır. 730-842 tarihleri arasında İslamiyet'in de etkisiyle gelişen dini bir reform hareketi olan İkonoklazma (ikon kırma) hareketi sırasında birçok sanat ürünü tahrip edilir, dinsel resim yapılması yasaklanır ve sadece bezemeye dayalı yeni bir üslup gelişir. 842'de başlayan, 362 yıl süren 'orta Dönem' de Bizans sanatı olgun üsluba ulaşır. Üçüncü evre olan 'geç Bizans Dönemi'nde imparatorluğun parçalanması ve ekonomik çöküş nedeniyle sanatın varlığı neredeyse tamamen ortadan kalkar (Türe, 2011b, s.24).

Bizans dönemi takıları da bu süreç içerisinde yerini almıştır. Erken Bizans döneminde takılar Roma sanatının etkisinde ve benzer özellikler içermektedir. Orta dönemde ise takı alanında Bizans dönemi en zirvede olduğu dönemdir. İmparatorluk topraklarında neredeyse herkes takı kullanmaktadır. Soylular rütbe ve sınıf farkını belirtmek için halk ise statü belirtmek için takıları kullanılmışlardır. Süslenme ise her iki sınıfın vazgeçemediği en önemli unsur olmuştur. Dini sınıfın da takı kullanmış olduğunu Bizans dönemi duvar tasvirlerinden anlamak mümkündür (Görsel 1.33).

Görsel 1.33. *İmparator Jüstinyen Ravenna Sarayı, İtalya (https://circlelove.co/bizans-donemi-mucevher-sanati/) Erişim Tarihi: 16.01.2018*

Örneğin İmparator Justinianus (527-565) mozaik panoları verilebilecek en iyi örneklerdendir. Bu mozaik de görülen inci bezemeli yüksek taç ve iri pelerin tokalarının hiçbiri günümüze kadar ulaşamamış, büyük sarkaçlı küpelerin pek azı korunabilmiştir. Burada ki mozaik ve diğer eserleri incelediğimizde gördüğümüz mücevherler ve değerli taşlar bize Bizans'ın doğuda ne kadar zenginleştiğini anlatan belgelerdir. Resimde görülen mücevherlerin malzeme zenginliği, işçilik kalitesi estetik beğeniyi etkilemek için yapıldığını gösteriyor. Elbisesini omuz üzerinde birbirine tutturmaya yarayan fibula, organik malzeme olan inci ve mine süsleme tekniğiyle zenginleştirildiği benzer kaynaklarda ifade edilmiştir (Köroğlu ,2007, s.43).

Hristiyanlığın yaygın olduğu imparatorlukta takılarda Hristiyan figür ve sembolleri görmek mümkündür (Görsel 1.34). Mücevher Bizans'ta tam bir hükümdarlık göstergesidir. Mücevher taç, altın ve incilerle süslü mor kıyafet imparator ve imparatoriçelerin vazgeçilmezi olmuştur. Ayrıca devletin dininin yüceltilmesi amaçlandığından kutsal kitap, haç, asalar, maketler, Hıristiyan röliklerinin mahfazaları da mücevherlerle bezenmiştir. İmparatorluk ailelerince altın yaldızlı ve mücevher kakma cildli olan İnciller ve haçlar kullanıldığı bilinmektedir (Kavrakoğlu, 2015, web).

Görsel 1.34. *Atina'daki Kanellopoulos Müze'sinde bulunan Hristiyan Motifleri ile bezeli tek altın küpe (http://www.mucevhertasarimi.net/2011/12/02/bizans%E2%80%99-ta-kupe-sanati/) Erişim Tarihi:16.01.2018*

Son döneminde ekonomik anlamda bir gerileme yaşayan Bizans imparatorluğu değerli maden ve taşların kullanıldığı orta dönemin ardından daha ucuz olan cam ve taş

gibi malzemelerden takılar kullanmışlardır. Ancak oldukça zengin bir kültüre sahip Bizans imparatorluğu yıkıldıktan sonra dahi etkilerini birçok medeniyette görmek mümkündür.

1.3.6.Mezopotamya uygarlığı

M.Ö. 4. binden M.Ö. 2 binlere değin Güneydoğu Anadolu'dan Basra Körfezi'ne kadar uzanan ve Fırat-Dicle ırmakları arasında kalan bölgeye "Mezopotamya" adı verilmiştir. Mezopotamya'nın Basra Körfezi'nden itibaren iki nehrin birbirlerine en çok yaklaştıkları yere kadar olan bölümüne "Aşağı Mezopotamya", daha kuzeyde kalan ve Anadolu'ya yakın olan kısmına "Yukarı Mezopotamya" denilir. Yunancada "iki ırmak arası anlamına gelen bu bölge çok verimli topraklara sahip olduğundan, tarih boyunca çeşitli toplulukların istilasına uğramıştır (Görsel 1. 35).

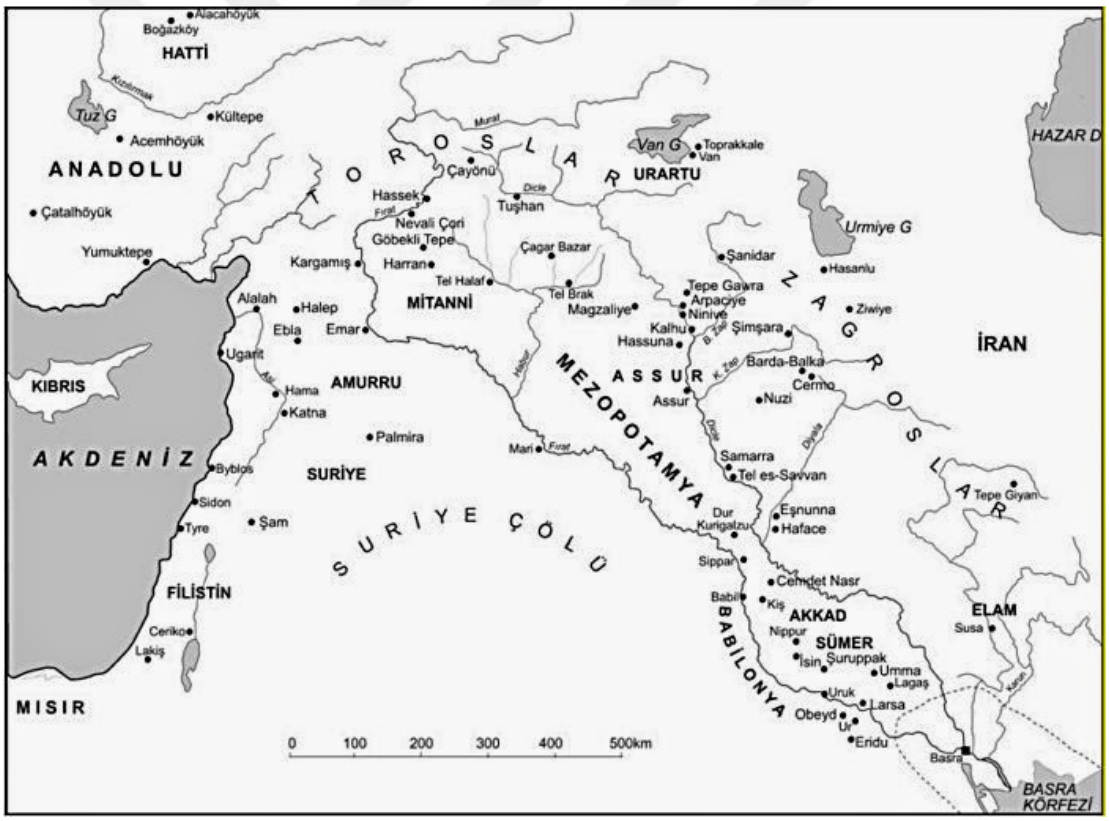

Görsel 1.35. *Mezopotamya uygarlıkları haritası (http://www.ders-notlari.com/2014/06/mezopotamya-uygarlklar.html) Erişim Tarihi: 17.01.2018*

M. Ö. 4. binyılın ortalarından itibaren Güney Mezopotamya'ya doğudan gelip yerleşen Sümerler, buradaki bataklıkları kurutarak ve ardından yazıyı keşfederek büyük şehir devletleri kurmaya muvaffak olmuşlardır. Mezopotamya'ya nereden geldikleri

hala tartışma konusu olan Sümerler, çivi yazısını keşfederek insanoğlunun tekâmülünde önemli bir çığır açmışlardır (Özgül, 2011, s.402)

Sümer sanatı mimarisi ile ön planda olup Mısır kadar görkemli yapılarla tarihte özel bir yer edinmiştir. Şehirleri adeta antik metropol görünümünde olup, kralları mutlak iktidar sahibi ve saltanatlarını büyük ve ihtişamlı saraylarla ilan etmekteydiler. Bu sarayların girişlerinde, Mısır'daki Sfenks'lere benzer, hayvan gövdesiyle kralın başı birleştirilmiş heykeller bulunmaktadır. Bu heykeller, saltanat sahibini yüceltmek için, güçlü hayvanların unsurlarını taşımaktaydı. Duvar rölyefleri çoğu zaman av sahneleri, tazim sahneleri ve savaş sahnelerini barındırmaktaydı (Kurt, http-3).

Sümer takılarına dair en iyi örnekler ise Ur şehrinde açılan mezarlardan elde edilmiştir. Mezarlardan silah, altın, gümüş değerli taşlar gibi birçok süs ve ziynet eşyası çıkarılmıştır. Genellikle soylu kesime ait olan bu takı ve süs eşyaları işçilik ve çeşit bakımından oldukça çeşitlidir. Örneğin Ur mezarlarından çıkarılan en önemli kuyumculuk başyapıtlarından biri kral Mes-kalam-dug'un miğferidir (Görsel 1.36). Elektrumdan (gümüş altın bileşimi) yapılmış olan miğfer işçilik bakımından oldukça önemli bir eserdir.

Görsel 1.36. *Sümer dönemine ait kral Mes-kalam-dug'un miğferi. (https://i.pinimg.com/originals/a4/0b/50/a40b50cb9c57f8a2ec080c65d03597d1.jpg) Erişim Tarihi:17.01.2018*

Mezar buluntularında dikkati çeken unsurlardan biri de altının sıkça kullanılmış olmasıdır. Mezopotamya uygarlıklarından gümünüze ulaşabilmiş bir takı da bugün Irak Ulusal Arkeoloji Müze'sinde yer alan altın yapraklı kolyedir. Bu kolye Ur kazılarında elde edilmiştir (Görsel 1.37). 'Ur kral mezarları buluntuları bize M.Ö. 3 binlerin

ortalarında kıymetli madenleri işleme sanatının ne denli ileri ve sanat beğenisinin ne denli yüksek olduğunu anlatır' (Ceram, 1982'den aktaran, Türe, 2011a).

Görsel 1.37. *Ur Mezarlarından çıkarılan altın yaprak kolye (images.cdn.bridgemanimages.com) Erişim Tarihi: 17.01.2018*

1.3.7. Mısır medeniyeti

Mısır M.Ö. 2600'lü yıllardan başlayıp M.S. 50'li yıllara kadar hükümdarlığını sürmüş bir medeniyettir. Tarihçi Herodotos, "Mısır, Nil'in bir armağanıdır" der. Bir uygarlığın yaratılmasında bu denli büyük bir etkisi olan Nil nehri, Mısırlıların yaşamında belirleyici bir rol almıştır. Yaşam Nil'in akışına; taşkınlığına, dinginliğine bağlı kalmıştır (http-4).

Eski Mısır'da sanat ikinci hanedanlık döneminde oldukça gelişmiştir. Ölümsüz bir hayatın varlığına inanmış olduklarından muazzam mezar mimarileri ortaya çıkmıştır. İmparatorluğun çok uzun bir döneme yayılmış olmasından dolayı ise sanat alanında farklı dönemler ve çeşitli sanat icraları gelişmiştir. Takı ise her dönem kullanılan bir ifade aracı olmuştur.

> Mısır kuyumculuğunun olağanüstü zenginliği ve inanılmaz niteliği, özellikle Tutankamon'un Krallar Vadisi'nde bulunan görkemli mezar hazinesinde kendini gösterir. Dahşur, İllahun ve Lişt'te bulunan Orta Krallık Dönemine ait (yaklaşık İ.Ö. 1550 – 1710) prenseslerin mezarları da olağanüstü güzellikte mücevherleri barındırır. Teb'den de Yeni Krallık Döneminin (yaklaşık İ.Ö. 1550 – 1069) Kraliçesi Ahhotep ile Firavun III. Tutmosis'in üç eşinin göz alıcı takıları ele geçmiştir. Bilinen en eski takılar olan kemik, fildişi, deniz kabukları ya da hayvan pençeleri gibi doğal malzemeden yapılmış, yüzük, bilezik, boncuk ve muskaların öyküsü, Sülaleler Öncesi Dönemden başlayarak mavi sırla kaplanmış, steatitle süregelir (Rigault, 2000'den aktaran, Yıldırım, 2009, s.29).

Mısırlılarda takılar renkli ve gösterişlidir. Soylu sınıf değerli süs taşları ve madenler kullanırken halkın büyük çoğunluğu ise değerli taş elde edemediklerinden soyluların gözde taşı olan lapis lazulliye benzer mavi sırla kaplı fayanslar üretmişlerdir (Görsel1. 38).

Görsel 1.38. *Eski mısır dönemi fayans, altın ve değerli taşlarla bezeli kolye* (https://kunstiabi.weebly.com/egiptuse-kunst.html) Erişim Tarihi: 18.01.2018

1.3.8.Ege (girit – minos ve miken) uygarlıkları

M.Ö. ortalama 3 bin yıllarında Ege adaları ve Ege denizi kıyılarında yaşayan medeniyetlerdir. Ege uygarlıklarının en eskisi Minos olup ismini zamanının efsanevi kralından almıştır. Sanatsal anlamda ise en verimli çağları M.Ö. 2500 ve 1500 yıllarıdır. Ege uygarlıklarında sanat denine akla ilk gelen eserler ünlü saray sfenksleridir. Buna bağlı olarak bu kadar eskiye dayanan bir kültürün sanatının kaynağı ve doğuyla olan ilişkisi hakkında da çok farklı görüşler vardır. Minos sanatında görülen sfenkste kökeni tartışılan betimlerden biridir. Bunda şüphesiz Minos sanatındaki sfenksin, Mısır'daki gibi sürekli bir gelişim göstermemesi önemli bir rol oynamaktadır (Temur, 2010, s.135). Dönemin saray sfenksleri günün takı ve giyim anlayışını bizlere aktaran önemli kaynaklar olarak görülebilir.

Ege uygarlıklarına ait en eski takı Girit'in doğusundan, özellikle Mokhlos'tan çıkar (Türe, 2011a, s.76). Ancak Ege uygarlıklarından günümüze ulaşan ve ortalama M.Ö. 1700-1500 yıllarına dayanan Arı betimlemesi yapılmış broş (Görsel 1.39) ve Hayvanların Ustası (Görsel 1.40) isimli broş Minos takı tasarımcılarının bildikleri tüm teknikleri ortaya koymaktadır.

Görsel 1.39. *Minos Arı Betimlemesi Broş- Altın (British Müzesi) (https://www.ancient.eu/image/887/) Erişim Tarihi: 18.01.2018*

Görsel 1.40. *Hayvanların Ustası Broş- Altın (British Müzesi) (https://www.ancient.eu/image/887/) Erişim Tarihi: 18.01.2018*

Mısır ve Doğu medeniyetlerinden etkilenen Minos takı tasarımcıları kendi tekniklerini de kullanmışlardır. Değerli metalleri rafine ederek farklı ergitme teknolojileri ile yeni bir yapım tekniği elde etmişlerdir.

1.4. Yeni Çağ (15.-16. Yüzyıllar) Takıları

1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinin ardından Bizans İmparatorluğunun son toprak parçaları Osmanlı'ya katılmış ve Orta Çağ bitmiştir. Yeni toprakların keşfi, Okyanus ötesi yeni topraklara ulaşım gibi birçok yenilik Yeni çağın önemli özelliklerindendir. Sanat alanında ve diğer birçok alanda yenilikler ve değişimler gözlenmiştir.

> Bir 15. yüzyıl resmi, toplumsal ilişkilerin biriktiği bir çökeltidir. Bir yanda resmi yapan ya da en azından gözetimi altında yapılmasını sağlayan ressam, diğer yanda da ressamdan onu yapmasını isteyen, bunun için gerekli mali kaynağı sağlayan ve tamamlandıktan sonra bir biçimde kullanmayı düşünen bir başkası vardır. İki tarafta, ticari, dinî, algısal, yani geniş anlamıyla toplumsal kurumlara ve geleneklere bağlı çalışır. Bugünkünden farklı olan bu kurum ve gelenekler, iki tarafın birlikte oluşturduğu resim formlarını etkiler (Baxandall, 2015, s.13).

Sanatın her alanından teknolojik gelişmelere değin yeni bir başlangıç kabul edilen bu dönemde keskin kırılmalar meydana gelmiştir. Ancak hala saray baskısını üzerinde hisseden sanatçılar eskiden de kopamamışlardır. Örneğin 15. yüzyıl Floransa'sının ressam ve heykeltıraşları çoğu zaman yeni anlayışı eski bir geleneğe uyarlamak zorunda kalmışlardır. Eskiyle yeniyi, gotik gelenekle modern formları karıştırmak, yüzyılın ortasındaki birçok ustanın tipik özelliğindedir (Gombrich, 2001, s.187). Ancak ulusal farklılıklarda bu tür bir söylemi genellemek yanlış olacaktır. Her ulus ve kültür kendi yeni çağını farklı yaşamış ve yönlendirme o şekilde yapılmıştır. Örneğin Batı Avrupa'sında resim ve heykel alanında gelişmeler yaşanırken doğu Osmanlı sanatında mimari ve takı alanında gelişimler göze çarpmaktadır.

Anadolu dünya kuyumculuk tarihi için önemli bir coğrafyadır. Çünkü takı alanında birçok tekniğin ilkleri bu topraklarda kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ise bu topraklarda hüküm sürdüğünden takı alanında oldukça zengin bir kültüre sahip olmuştur.

> Osmanlı döneminde kuyumculuk saray içi ve saray dışı olmak üzere iki kısımda sürdürülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sarayda mücevher işlemeciliğine ayrı önem verilmiştir. Bu dönemde yaptırılan mücevherler, ağırlıklı olarak yabancı hükümdarlara hediye olarak sunulduklarından, saraya alınmadan önce kuyumcu başı tarafından incelenir ve kıymetleri belirlenerek kabul edilirmiş. Saraydaki kuyumcu atölyeleri dışında kalan kısımdaki saraya bağlı

kuyumculara ise parça başı ücret ödenirmiş (Deda, 2007'den aktaran Mercin ve Şekerci, 2012, s.86-87).

Osmanlı kuyumcuları mücevherleri, kakma, kazıma, oyma (ajur), savadkârî, telkârî, taneleme, kalıp işi, hasır, kaplama, yaldızlama, minekârî ve firuzekârî gibi tekniklerle işlemişlerdir; Osmanlı üslubu motifleri, kabartma, oyma ve kakma teknikleriyle hatayîler rumîler, kıvrımlı dallar, hançer yaprakları ve Çin bulutlarıyla bezeli yüzeylere dağıtmışlardır. Değerli taşların yanı sıra, özenle işlenmiş eşya ya da takının tasarımı en önemli unsur olmuştur. Topkapı Sarayı Hazinesi'ndeki eşyaların bazıları törenlerde, bazıları gündelik yaşamda kullanılmıştır. Taht ve askı gibi hükümdarlık alametleri; Kur'an ve kitap ciltleri, Kur'an mahfazaları, yazı takımları, divit, hokka, kalemdan, rıhdan, makta, makas, kalemtıraş, kağıt keskisi, kubur, levha, rahle, tesbih gibi dinsel yaşama ve yazıya ait eşyalar; matara, maşrapa, sürahi, ibrik, tabak, kaşık, kâse, tuzluk, fincan, fincan zarfı, buhurdan, gülâbdan, amber - dan, şerbetlik, sakızlık gibi yeme içmeye mahsus eşya; beşik, örtü, yastık, makad, bohça, şamdan, kandil, avize, nahıl, ayna, tarak, kese, saat gibi özel eşyalar; kılıç, hançer, gaddâre, pala, kama, gürz, topuz, şeşper, meç, kargı, kalkan, ok ve yay kesesi (tirkeş-sadak), silahlık, barutluk, tabanca, tüfek gibi savaş gereçleri; at koşumu, at göğüslüğü, üzengi, kamçı gibi binicilik eşyaları; cerrah takımı, kıskaç, ustura gibi tıbbî gereçler, nargile, çubuk, ney, satranç takımı, âsâ, yelpaze, sineklik, şemsiye, baston, dürbün; geç dönemlerde gözlük gibi çağa ayak uyduran eşyaların tümü (Görsel 1.41) Osmanlı saray mücevheri kültürünün parçaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bunlar, saray yaşantısını, geleneklerini, törenlerini canlandırmakta; yüzyılların ayrıntılarına ayna tutmaktadır (Tarihten sayfalar, 2014, s.24).

Görsel 1.41. *Topkapı Sarayında bulunan eşya örnekleri (https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/hanedanin-mucevherleri-nerede) Erişim Tarihi: 03.04.2018*

Osmanlı imparatorluğunda her hükümdar için kendisinin ve babasının ismini olduğu dört tane mühür hazırlanırdı; bunlardan biri padişahta (mühr-ü hümayûn) diğer üç vekalet yüzüğü sadrazamda, hasodabaşında ve Haremin Şefi Kethûda kadında bulunmaktaydı. Padişahlar, genellikle dört köşe zümrüt mühür yüzüğü tercih etmişlerdir. III. Mustafa örneğinde olduğu gibi, serçe parmaklarına takılan bu yüzükler minyatür ve resimlere de yansımaktadır (Görsel 1.42). Yavuz Sultan Selim'in siyah taşlı altın mühür yüzüğü ise Hazine kethüdası tarafından, Enderun Hazinesi'nin dış kapısını bununla mühürlemek için kullanmıştır (Tarihten Sayfalar, 2014, s.28).

Görsel 1.42. *Osmanlı padişahlarından III. Mustafa'nın portresi (https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-iii) Erişim Tarihi: 03.04.2018*

15. ve 16. yüzyıllarda ünlü ressamlar tarafından yapılmış birçok resimde takıların günlük hayatta ne kadar önemli bir yere sahip olduğu anlatılmaktadır (Görsel 1.43).

> Örneğin Osmanlı tarihinin en güçlü kadın sultanlarından Mâh-Peyker Kösem (1590-1651), padişah IV. Murat ve 1.İbrahim'in annesidir. Kösem Sultanın tasviri yapılmış portresi de günün mücevher ve giysi modasını da anlatan saray kadınına bir örnektir. Osmanlı saray kadınları elbette takısız düşünülemez. Bu dönemin tablolarında da kadının dişiliğini öne çıkaran takılarla daha özel gösterilmişlerdir. Pek çok çeşidi olan zincirler ve geniş gerdanlık burada görülür (Yılmaz, M. s.53)

Görsel 1.43. *Mah-Peyker Kösem Sultan ve Takıları*
(Yılmaz, 2014)

16. yüzyılda ise sanatın en doruk noktalarda icra edildiği İtalya'da dönemin en tanınmış takı tasarımcısı Benvenuto Cellini olmuştur. Heykeltıraş olan sanatçı daha önceki kuşakların yapmış olduğundan daha ilginç ve olağandışı şeyler yapmak isteyen, hareketli ve heyecanlı bir dönemin tipik örneğidir (Gombrich, 2001, s.276). Bu döneme damgasını vuran kameoları, mine tekniğini ve birçok takı yapım tekniğini bir arada kullanabilen sanatçı sarayın himayesi altında eşsiz sanat eserlerine imza atmıştır. Sanatçının eserleri heykelsi takılara ait ilk örneklerdir (Görsel 1.44).

Görsel 1.44. *Benvenuto Cellini Takıları, Masriera Müzesi Koleksiyonundan (https://tr.pinterest.com/pin/311874342922355269/) Erişim tarihi: 18.01.2018*

15.-16. yüzyıllarda takılarla ilgili olarak tablolarda karşımıza çıkan önemli bilgilerden biri de hem kadın hem de erkekler tarafından takıların sıkça kullanılmış olduğudur. Takılar her iki elin parmaklarında ve çoklu olarak kullanılmıştır. Yine tablolardan evlilik kurumu için yüzüklerin çok önemli olduğu anlaşılmaktadır (Görsel 1.45). Latince ikizler anlamına gelen 'gimmel' ya da ikiz yüzükler, 16. yüzyıl takı sanatının şaheserleridirler (Türe, 2011b, s.65).

Görsel 1.45. *16. Yüzyıla ait evlilik yüzükleri (http://birgunbiryerde.blogspot.com.tr/2014/04/antik-roma-gelenegi-alyans.html) Erişim Tarihi:18.01.2018*

1.5. 17. Yüzyıl Takıları

17. yüzyıl Avrupa'sında din, dolayısıyla kiliseler sanata hâkim kurumlardı. Sanatın dini duyguları güçlendirmek ve pekiştirmek için yapılması gerektiği savunulurdu. Özellikle Rönesans döneminin ardından başlayan iç karışıklıklar ve reform hareketleri ile sanat alanında da kırılmalar yaşanmıştır. Klasik üslup yerini daha ritimsel ve hareketli çizgilere bırakmıştır. Hatta geç Rönesans'ın öznel ve akılcı stiline karşı olarak kilise, sanatı inanç propagandasında kullanmak için dini konulara yönlendirir (Türe, 2011b, s. 68). Ancak 17. yüzyıl sanatının en önemli akımı kuşkusuz Barok tarzı olmuştur.

> Rönesans klasiğine karşı 16. Yüzyıl ortalarından itibaren başlayan tepki; 17. Yüzyıl boyunca devam ederek 18. Yüzyıl ortalarına kadar uzanan ve tüm Avrupa'yı etkisi altına alan 'Barok' olarak adlandırılan üsluba ulaşacaktır. Rönesans gibi İtalya'da doğan bu yeni üslup 19. yüzyılda yeni- klasikçilik kuramcıları tarafından 'düzensiz inci' anlamına gelen 'barocco'(Portekizce) sözcüğü ile adlandırılmıştır (Yetkin, 1977'den aktaran Gönülal, 2014, s. 88).

Bir kuyumculuk terimi olan barok, amorf inciler için kullanılmaktadır (Türe, 2011b). Ancak daha sonraları sanat alanında hareketli, şişkin ve kabarık bezemeleri ifade etmek için kullanılmıştır. 17. Yüzyılda takı alanında barok üslubunun etkisi ile değerli taşlar tercih edilmiştir. Elmas, takılarda en çok tercih edilen değerli taş olmuştur. Elmasların yanı sıra renkli anlatıma sahip olan takılarda yakut ve zümrütler göze çarpmaktadır. Barok üslubun etkisi ile mimari ve dekorasyonda ortaya çıkan gösteriş dönemin giysi ve takılarında da kendini göstermiştir. Parlak, göz alıcı ve aşırıya kaçan giysiler tasarlanmış paralelinde takılar da aynı şekilde değişmiştir. Ünlü ressam Peter Paul Rubens'e ait Fransa Kraliçesinin resmedildiği tabloda Borak üslup açıkça görülmektedir (Görsel 1.46).

Görsel 1.46. *Peter Paul Rubens (1622- 1625), Anne Of Austuria, Fransa Kraliçesi (https://www.pinterest.fr/pin/508906826622797264/) Erişim Tarihi: 22.01.2018*

Takıda sıkça kullanılan figüratif anlatım 17. yüzyılda yerini bezemelere ve ışıltılara bırakmıştır. Bu dönemin en ilgi çeken takıları genellikle bitki ve çiçeklerden esinlenerek yapılmış olanlardır. İnci ise özellikle saray halkı ve burjuvazi sınıfının vazgeçilmez takı malzemesi olarak kullanılmıştır (Görsel 1.47).

Görsel 1.47. *Zümrüt ve altın üzerine mine yapılmış broş, 17. yy. Victoria and Albert Müzesi, Londra (https://www.britannica.com/art/jewelry/The-history-of-jewelry-design) Erişim Tarihi: 22.01.2018*

1.6. 18.-19. Yüzyıl Takıları

18. yüzyıl dünya için bir dönüm noktası olmuştur. Bu yüzyıl Dünyayı derinden sarsan Fransız İhtilaline şahitlik etmiştir.

> Fransız İhtilali, özetle ekonomik anlamda toplumda üstünlük sağlayan burjuvazi sınıfının siyasi iktidarı da ele geçirerek bir anlamda kapitalist toplumu kurmasıdır. Orta çağ kalıntılarını toplumdan silen İhtilâl, çeşitli dönemlerden sonra Fransa'da liberal bir demokrasinin kurulmasına yol açmıştır. İhtilal'e ve olaya dünya tarihi açısından bakacak olursak, Fransız İhtilâli burjuva ihtilâlinin klasik bir modelidir (Ekinci, 2016, 151).

Fransız devrimi ile birlikte sanattan günlük yaşama birçok şey köklü değişime uğramıştır. İhtilalin en önemli sonucu feodaliteye ve mutlak monarşi rejimine son verilmiş olmasıdır. Aynı zamanda halk yönetimi(demokrasi) kurulmuş ve ilk partilerin temelleri atılmıştır.

> 1789 Fransız Devrimi'nin yarattığı en büyük düşünce yeniliği, yeryüzünde akıl edilmiş ilk devlet düzeni olan monarşi gibi, yeni bir devlet, yeni bir toplum düzeni getiriyordu. Bu nedenle, monarşinin binlerce yıl yaratıp geliştirdiği değerler ve kurumlar, fonksiyonlarını yitireceklerdi. Bu denli köklü bir değişiklin patlak verdiği Fransız Devrimi sonunda, tüm dünyaya örnek olacak demokratik parlamenter yönetim dönemi başlıyordu... Bireyin kendi iradesini kazanması olayı, Fransız İhtilali'nin getirdiği en önemli yenilikti ve bu irade, kendi isteğini özgür olarak sanata getirecekti (Turani, 1998, s.16)

Sanat alanında ki en önemli gelişmelerden biri sanatçının özgürleşmesi olmuştur. Belli bir zümre altında sanatını icra eden sanatçı daha bireysel ve özgür anlatımlarla sanata yön vermeye başlamıştır. Örneğin resim sanatı, felsefe gibi akademilerde okutulan bir konu haline gelmişti (Gombrich, 2001. s.365). 18. yüzyılda, geçmişte ustaların yanında boya ezerek ve yaşlılara yardım ederek öğrenilen sanat akademiler tarafından kurumsallaşmıştır.

Yeni tohumların atıldığı bir dönemde kuşkusuz takılar da bu hareketlilikten etkilenmiştir. Burjuva ve soylu sınıfa atfedilen gösterişli takılar eski rejimi ve sarayı hatırlattığından ve sembolik olarak yıkılan rejimi çağrıştırdığından o dönemde Fransa'da takı sanatı durma noktasına gelmiştir. Hatta 1789-1795 yılları arasında Paris'te tek bir mücevher bile yapılmamıştır (Türe, 2011b, s.85). Ancak bu dönem her ne kadar değerli malzemeden yapılan takılar suç unsuru sayılmış olsa da sembolik devrim takıları ön plana çıkmıştır. Bezler, çaputlar, bronz ve demirden yapılan takılarla devrim yüceltilerek, sembolik mesajlar verilmiştir.

Ancak 19. yüzyıl başlarında takı atölyeleri yeniden açılmış ve eski rejimi hatırlatan Barok üslup tamamen terkedilmiştir. Yeni takılar arkeolojik buluntuların

başlaması ile daha geriye dönük ve sade tasarımlar şeklinde devam etmiştir. Örneğin 1820'li yıllarda Berlin'de bir demir dökümhanesinde yapılan takılar bu dönemin özelliklerini en iyi şekilde yansıtır (Görsel 1.48).

Görsel 1.48. *3. Napolyon Dönemine ait Demir kolye, (1820-1829) (https://www.1stdibs.com/jewelry/necklaces/link-necklaces/antique-rare-berlin-iron-musical-motif-necklace/id-j_50122/) Erişim Tarihi: 22.01.2018*

19. yüzyılda sanat alanında ortaya çıkan önemli gelişmelerden biri de Romantizm adlı yeni bir akımın doğmuş olmasıdır. Romantizm, Avrupa'da 19. yüzyılın ilk yarısında klasisizme tepki olarak doğan, duygu ve hayali ön planda tutan, doğadaki ve toplumdaki karşıtlıkları, çelişkileri yansıtmayı, kişileri ve toplumsal çevreleriyle vermeyi amaç edinen bir edebiyat akımıdır (Çotuksöken, 1992, s.155). Tabiat, sanatkârın ilham kaynağı, eser sanatçının sığınağıdır. Klasikler tabiat taklit edilmeli, romantikler ise tabiat tasvir edilmelidir, yorumunu yapmaktadırlar.

Romantik ekol, sadece klasizmin soylu kesimine karşı bir üslup değil aynı zamanda yaşamın her alanını kapsayan bir bilinç değişimi olmuştur. Biçimsellikten uzak olan ve yaratıcılığa önem veren bu ekolle takılar da değişime uğramıştır Görsel 1.49).

Görsel 1.49. *Romantik Dönem Takıları*
(http://www.langantiques.com/university/Romantic_Period_1837-1860) Erişim Tarihi: 22.01.2018

1.7. 20. Yüzyıl Takıları

19. yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başları tam anlamıyla sanatta bir arayış dönemi olmuştur. Sanatta yeni deneyler, eski ve yeni kombinasyonlar, geçmişe yönelme birçok izm'in doğmasına öncülük etmiştir. Mimariden heykele, el sanatlarından resme birçok alanda köklü değişimler bu yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu dönemin en baskın akımlarından biri Yeni Sanat (Art Nouveau) olmuştur.

> Art Nouveau sanat dünyasının yeni arayışlar içinde olduğu bir dönemde ortaya çıktı. Bazı sanat tarihçilerine göre 19. yüzyılın özellikle son çeyreği sanat bakımından oldukça karışıktır. Karşılıklı etkileşimler ve tepkiler aynı sanatçıyı akımlar arasında seçim yapmaya itmiştir. Bunun en belirgin sebebi kısa aralıklarla yeni görüşlerin ortaya atılmasıdır. Her yeniliğin birileri tarafından bir şekilde ilgi görmesi de bunu desteklemiştir. Hem bilim hem de toplum hayatında sürekli değişen değerler sanat hayatına da yansımış oldu. Birçok sanatçı kendini dünyaya kabul ettirinceye kadar her akımla ilgilenmeyi denedi, her yenilikle, her tarzla ilgilendi (Ayaydın, 2015, s.61).

Eski gelenekler ve sanat formlarının yenileri ile kaynaştığı, birbirine zıt imaj ve fikirlerin işlendiği Yeni Sanat'ın karakteristik özelliği 'kamçı uçları' ya da 'yılan balığı' adı verilen asimetrik kıvrımlı hatlardır (Türe, 2011b, s.117). Yeni sanatın bu organik formları takı sanatını da derinden etkilemiştir. Dönemin en önemli ismi Yeni Sanat akımı ile tasarımlar yapmış Lalique'dir. Takılarda mine, değerli süstaşları ve altın sıklıkla kullanılmıştır. (Görsel 1.50). Ancak Yeni sanat her coğrafyada farklı şekillere bürünmüştür. Ayrıca Art Nouveau akımı; Minos, Yunan, Mısır, Arap, Osmanlı, Hint ve

İngiliz kökenli Kelt sanatlarından etkilenmiştir. Özellikle Minos (Girit) vazolarında ve Japon sanatında görülen su motifleri, İslam sanatının soyut bitkisel formları ve yine Japon sanatının asimetrik, iki boyutlu tasvir anlayışı, Art Nouveau sanatçılarına ilham kaynağı olmuştur (Masini, 1987 ve Adıgüzel, 2006'dan aktaran Altay, 2014, s.238).

Görsel 1.50. *Lalique'ya ait takı tasarımları, Gulbenkian Müzesi, Lizbon (http://img.over-blog.com/600x370/1/71/52/95/art-nouveau/Lisbon-jewels-art-nouveau--4-.JPG) Erişim Tarihi: 23.01.2018*

Yeni akımın en önemli özelliği tasarımın ön planda olmasıdır. Tasarımcı takıyı yaparken etkiyi arttırmak adına her malzemeyi birlikte çekinmeden kullanmıştır. Doğal ve organik malzemelerle değerli süs taşlarının bir arada kullanıldığı bu tarz tasarımlara dönemin takı tasarımcılarından Archibald Knox tarafından yapılmış takılar örnek olarak

verilebilir. Kaplumbağa kabuğu kullanarak yapmış olduğu saç takısı en önemli örneklerden bir tanesidir (Görsel 1.51).

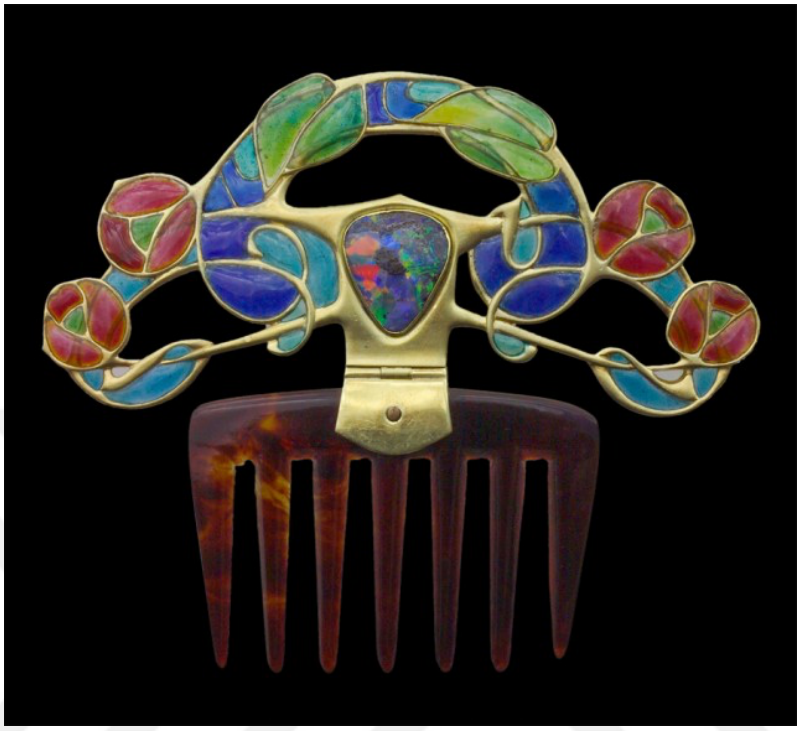

Görsel 1.51. *Archibald Knox tarafından yapılmış takı, (http://jewelrynerd.org/blog/how-to-tell-arts-and-crafts-jewelry-from-art-nouveau-jewelry) Erişim Tarihi:23.01.2018*

Sanatı ve takı tasarımlarını oldukça etkilemiş, İngiltere'deki sanayi devriminin ardından başlayan 'Arts and Crafts' akımı 20. yüzyılın en önemli olaylarından biridir.

> Endüstriyel üretimin estetik açıdan niteliksizliği ve endüstrinin toplum yaşamındaki etkilerine bağlı olarak, önceden el sanatlarına dönüşü vurgulayan Avrupa'daki birçok sanat hareketi, zamanla sloganlarını "edebiyat, sosyal bilimler, teknolojik süreçlerin kurduğu standartlar artık sanatçılarla tanışmalı" anlayışına dönüştürmüşlerdir. Arts and Crafts (sanatlar ve el sanatları) hareketinin Ruskin ile birlikte oluşturucusu olan Morris, konuşma ve yazılarında "sanat eğitiminin değişmesini, yeni gereksinimler için yeni sanat eğitimi verilmesini, günlük yaşamın bir parçası olmasını" savunuyordu. (Şahin, 1995'den aktaran Dilmaç, 2015, s.3).

Bütün bu gelişmeler ışığında takı tasarımlarında da değişimler başladı. İngiliz Arts&Crafts hareketinin en güçlü takı tasarımcısı aynı zamanda mimar olan Charles Robert Ashbee'dir. 1888 yılında 'Guild of Handeraft' firmasını kurdu (Türe, 2011b, s.126). Ashbee'nin tasarımlarında göze çarpan çok renklilik ve çeşitli malzeme kullanımı bu hareketin en iyi yansıması olarak görülebilir. Yeni sanat akımında sıkça

kullanılan tavus kuşu sanatçının takılarında sıkça kullandığı hayvan figürlerinden biridir (Görsel 1.52).

Görsel 1.52. *C. R. Ashbee'ye ait takı tasarımları, 1863-1942 (https://tr.pinterest.com/pin/421368108863669517/) Erişim Tarihi: 24.01.2018*

1914 yılında yaşanan bunalım ve çöküşlerin ardından 1. Dünya savaşı başlamış aralarında Osmanlı'nın da bulunduğu birçok imparatorluk çökmüştür. Savaşın ardından teknoloji ve endüstri yeniden canlanmış tüketim konusunda patlamalar yaşanmıştır. Yeni sanat demode olmuş yerini mistik bir yaratıcılık, avangart sanat eserleri, çılgın ve lüks bir sanat akımına bırakmıştır.

> Art Deco; büyük ölçüde 1920'li ve 1930'lu yıllarda etkinlik göstermiş, modern ve dekoratif sanatların bir karışımı olan, adını 1925 yılında Paris'te düzenlenen uluslararası sergiden almış bir akımdır. Farklı kaynaklardan etkilenmiş eklektik bir akım olan Art Deco'dan; mimarlıktan zanaat ürünlerine, dokuma ve giysi tasarımından mobilyaya, gündelik kullanım ve süs eşyalarından sanatın pek çok disiplinine dek uzanan geniş bir alanda 'stil-üslup' olarak bahsedilebileceği de kabul edilmektedir (Akdemir, 2016, s.187).

Art Deco akımının etkisi ile takılarda da değişiklikler gözlenmiştir. Bu dönemde takılar yeni malzemelerin kullanımı dikkat çekmektedir. Örneğin kedi balığı derisi, köpekbalığı derisi ve yumurta kabuğu bunlardan birkaçıdır. Ayrıca takılarda kendini

gösteren siyah beyaz zıtlığı sık kullanılan temalardan biri olmuştur. Takı sanatçıları siyah beyaz zıtlığını yakalamak adına oniks, lake veya mine ile siyahı elde etmiş, pırlanta, inci ve kristallerle ise beyazı kullanmışlardır (Görsel 1.53).

Görsel 1.53. *Jean Foquet'e ait Art Deco Takı, 1920-1925 (https://theadventurine.com/culture/jewelry-history/the-empowering-art-deco-jewelry-of-jean-fouquet/*) Erişim Tarihi: 19.01.2018

1. ve 2. Dünya Savaşları sonrasında yaşanan kırılmalar ve ardı ardına gelen akımlar ile sanatın her alanında geçmişi tekrarlar başlamıştı. Ancak 1940'lı yıllardan sonra sanat alanında hareketliliklerle herkesin bireyselleştiği ve kendi fikirlerini ifade ettiği postmodern dönem başlamıştır.

> Anti-modernist bir tavır olarak değerlendirilebilen postmodernizm, eklektik bir yapıyı barındıran, özgün, üslup, nitelik gibi seçkinci nitelikleri olmayan, kitsch, karışık, kaos barındıran eserlerin oluşturduğu, kuralsız bir yapı içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Modernist anlayış ve görüşlerinin çoğuna karşı tavır sergileyen postmodernist olarak niteleyebileceğimiz sanatçılar, modernizmin sanatın metalaşması, sürekli yenilikçilik, geçmişin reddi gibi konularla ilgili eleştirel tavır geliştirmişlerdir (Şahin, 2012, s.92)

Derin ve sesli kırılmaların yaşandığı bu dönemde takılar belli bir üslup altında toplanamamıştır. Daha bireysel ve özgür tasarımlar en belirgin özelliktir. Takı alanında verilebilecek en iyi örnekleri Alexander Calder'in koleksiyonunda görmek mümkündür. Hareketli, keskin kıvrımları olan ve neredeyse hiç değerli taşların kullanılmadığı takılar döneme damgasını vurmuştur. Dönemin seçkin isimleri tarafından kullanılan takılar oldukça iddialı ve gösterişlidir (Görsel 1. 54). Calder'in birçok takısı aynı zamanda tel heykelleridir. Vücutta taşınabilen minik sanat objeleridir. Çalışmalarında genellikle

çelik, pirinç ve seramik parçaları kullanmıştır. Tüm bu basit malzemeler onun öz bilincinde olduğu zekasıyla muhteşem takılara dönüşmüştür. Calder için objede kullandığı malzeme hiçbir şeydir asıl olan tasarımın kendisidir (Yeşilmen, 2014, s.291).

Görsel 1.54. *Alexander Calder'e Ait 'Arplar ve Kalpler' adlı pirinç kolye, 1937 (http://www.calder.org/work/by-category/jewelry) Erişim Tarihi: 24.01.2018*

20. yüzyılın en büyük sanatçılarından Salvador Dali'nin de bu dönemde yapmış olduğu takılar mevcuttur. Tıpkı resimlerinde olduğu gibi sürreal bir tema işlemekten kaçınmamıştır (Görsel 1.55). Ayrıca bu dönemden itibaren çok büyük takı firmaları ve atölyeleri kurulmaya başlamıştır. Endüstrinin gelişimi ile takılar fabrikalaşmış ve seri üretimle birer endüstri ürününe dönüşmüştür. Sayılı bazı firma ve sanatçılar dışında tasarım geri plana itilmiştir.

Görsel 1.55. *Salvador Dali'ye ait takı,*
(http://viola.bz/jewelry-art-by-salvador-dali/) Erişim tarihi: 08.02.2018

20. yüzyılda ülkemizde takı tasarım anlamında Osmanlıdan sonra büyük bir değişim yaşanmamıştır. Takılarda, genellikle eskinin tekrarı gözlemlenmiştir. Geleneksel yapının hâkim olduğu takılar sanatsal ifadeden çok bir süslenme ve ziynet eşyası olarak kullanılmaktadır. Ayrıca takının endüstrileşme hali olan kuyumculuk kavramı ülkemizde bir çeşit yatırım amacına dönüşmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TAKININ TANIMI VE SINIFLANDIRILMASI

2.1. Takının Tanımı

Takı, insanlıkla birlikte ortaya çıkmış ve tarihsel süreç içerisinde anlamı neredeyse hiç değişmemiş bir kavramdır. Takı takınmaktan gelen bir kelime olmakla beraber takınma, çeşitli şekillerle ve nedenlerle yapılan, vücutta obje kullanma eylemi olarak adlandırılabilir. Takı kimi zaman sadece süslenme amaçlı olabildiği gibi kimi zaman ise kavramsal mesajlar taşıyabilmektedir.

Takı, her ne kadar farklı anlamlar taşısa da dünya üzerinde neredeyse her toplulukta benzer amaçlar için kullanılmıştır. Rengi, biçimi, şekli ve kullanılan malzemesi farklı olsa da törensel takılar, dini takılar, süs takıları ve statü takıları her toplumda kullanılmıştır.

Takı, takınan objeyi temsil etmektedir. Vücudun herhangi bir yerine takılabilen objeler, birçok anlam içerebilmektedir. Takı kavramı o kadar geniş bir kavramdır ki; takıldığı yere, kullanıldığı malzemeye veya içinde bulunduğu topluma göre değişik anlamlar kazanabilmektedir. Ancak her ne amaçla takılırsa takılsın özünde bir ifade eylemi yatmaktadır. Örneğin ilk çağlarda büyü ve dinsel nedenlerle kullanılan takınma objeleri daha sonraları statü göstergesi, dini sembol, süslenme ve sanatsal ifade aracı (Görsel 2.1) olarak kullanılmıştır.

Görsel 2.1. *Heykelsi Takılara Örnek, Jaeeun- Shin'e ait Takı (http://beautifulpeopleliveart.com/jewelry-designers-of-the-week-17-sculptural-jewellery-collection/) Erişim Tarihi: 25.01.2018*

Kendini ifade aracı olarak takı kullanımı yüzyıllardır var olmuş ve zamansal değişimlerden de çokça etkilenmiştir. Özellikle son yüzyılda takı, sanatın bir parçası

olarak görülmüş ve sanat akımlarına paralel olarak şekillenmiştir. Anlatıcı bir özelliğe sahip olmasından dolayı takılar günlük yaşamın vazgeçilmez birer parçası olmuşlardır.

Takılar insan ruhuna hitap eden ve haz uyandıran objeler olduğundan insan ile yakından ilişkilidir. Güzellik ve estetik kavramları ile zihinde oluşturduğu ruhsal etki sübjektif bir değer yaratmaktadır. Yani takı söz konusu olunca estetik bir obje olarak kavranılmasa- algılanmasa bile takının kendisi zihinsel tasavvurlarda estetik çağrışımları beraberinde getirmektedir. Çünkü takı kavramı güzellikle ilgilidir. İnsanın süslenme-güzel görünme ihtiyacının önemli bir bölümünü tamamlamaktadır. Başlangıç tarihinden günümüze dek tüm insanlar tarafından süslenme unsuru olarak kullanıldığı bilinmektedir (Karaoğlu ve Kara, 2014, s.76). Ancak süslenmenin yanı sıra takılar içerdikleri anlam ve ifadelerle insanlara manevi anlamda destek olmaktadırlar. Örneğin evlilik yüzükleri bağlılığı ifade ederken, muskaların koruduğuna ve bazı değerli taşların iyileştirici etkisi olduğuna inanılmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı takı insanoğlu için vazgeçilmez bir unsur olmuştur.

2.2. Takının Sınıflandırılması

Takı ortak anlamı ile takınan obje olmakla birlikte farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmada kültürel faktörler ve kullanılan malzemeler gibi etkenler belirleyicidir. Örneğin bir takı malzeme ve biçim olarak aynı olmasına karşın farklı kültürlerde değişik anlamlar taşıyabildiği gibi biçim ve malzeme farklı olmasına karşın kullanıldığı amaca göre benzerlikler gösterebilmektedir. Her ne kadar genel hatları ile takıda bir sınıflandırma yapılmış olsa da kişiye göre şekillenip anlamlandırılabilecek bir olgudur. Örneğin düğün yüzükleri hemen hemen her toplumda benzerlikler göstermektedir. Genellikle evliliği ve bağlılığı ifade eden bu yüzükler ufak tefek değişiklikler olsa da genellikle düz bir halka şeklinde olup Romalılardan günümüze gelmiş bir gelenektir (Görsel 2.2). Ancak bugünkü takı olgusu bizleri bir sınıflandırma yapmaktan uzaklaştırsa da konunun daha net irdelenmesi adına geleneksel olarak bir sınıflandırma yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda takılar; takıldıkları yere göre, kullanılan tekniğe göre, malzemeye göre, kültürel ve sembolik olarak sınıflandırabilir.

Görsel 2.2. *Geleneksel düğün yüzükleri (http://www.bodyforwife.com/8-things-a-man-can-do-to-stay-happily-married/) Erişim Tarihi: 25.01.2018*

2.2.1.Takıldıkları yere göre takılar

Günümüzde takı kullanımı vücudun her yerinde olabilmektedir. Özellikle 'piercing' adı verilen objeleri göbek deliğinden göz kapağına kadar birçok bölgede görmek mümkündür. Ancak konunun net anlaşılması ve irdelenebilmesi için vücutta takıldıkları bölgeye göre bir sınıflandırma yapmak da mümkündür. Takılar vücutta kullanıldıkları yere göre;

- Baş Takıları
- Boyun Takıları
- El, Kol ve Bilek Takıları
- Giysi Takıları
- Diğer Bölgeler şeklinde sınıflandırılabilir.

2.2.1.1.Baş takıları

Tarihin ilk zamanlarından günümüze değin baş bölgesinde taç, küpe, hızma ve saç aksesuarları gibi birçok takı çeşidi kullanılmıştır. Özellikle ilk çağlarda baş bölgesinde kullanılan taçlar ve diademler birer statü göstergesi olarak kullanılmıştır. Soyluluk ve hükümdarlık gibi güç sembolü olarak kullanımı imparatorluk dönemleri ile başlayıp günümüze kadar da kral ve kraliçeler ile özdeşleşen bir kavram olmuştur. Taçlar o kadar önemlidir ki onlar için özel törenler yapılır (Görsel 2.3). Kral ya da kraliçe taçla birlikte gücü ve iktidarı almış olur.

Örneğin 1838'in başlarında genç kraliçe Victoria'nın taç giyme merasiminin heyecanı İngiltere'yi baştan aşağı sarmıştı. Taç giyme töreni kutlamalarının resmi açılışı ise 10 Mayıs 1838'de yeni restore edilmiş olan Buckingham Sarayı'nda verilen bir balo ile yapıldı. Genç kraliçenin taç giyme gününde geçit törenini izlemek üzere Londra'ya gelen meraklıların sayısı dörtyüz binin üzerindeydi. Taç giyme merasiminden önce Londra ve çevresi bir aya yakın süreyle düzenlenen konserler, balolar ve açık hava partilerine sahne oldu. Merasim günü yer gök sürekli top atışları, çalan çanlar, bağırıp çağıran insanlar ve müzik topluluklarının aynı anda çıkardığı gürültü ile inliyordu. Bir gece önceden yollarda yer kapıp kamp yapanlarla beraber binlerce kişi kraliçenin kortejini görmek için yollara dökülmüştü. Gün, sabah saat dörtte yapılan top atışları ile başladı. Saat 10'da kortej Buckingham Sarayı'ndan yola çıkarak bir buçuk saat sonra Constitution Hill, PicadillySt. James Street, Pall Mall, Cockspur Street, Charing Cross, Whitehall, Parliament Street yolu ile törenin yapı- lacağı Westminster Abbey'e geldi. Saat 11.00'den itibaren yabancı devlet adamları ve büyükelçiler Westminster Abbey'de kendilerine tahsis edilmiş localarda yerlerini almaya başladılar. Bir süre sonra kendisine eşlik eden ve bembeyaz giysilere bürünmüş olan sekiz nedimesi ile genç Victoria Westminster Abbey'e girdi. Taç giyme töreni beş saatten fazla sürdü (Egecioğlu, 2011, s.70).

Görsel 2.3. *Kralice Victoria ve Prens Albert dans ederken (Egecioğlu, 2011)*

Baş bölgesinde kullanılan ve tarihi çok eskilere dayanan önemli takılardan biri de küpelerdir. Mevcut bilgilere göre küpeler eskiden beri Mısır'da, Etruria'da, Yunanistan'da süs eşyası olarak kullanılmıştır. Romalı kadınların taktığı küpeler, öylesine pahalı mücevherlerdi ki Seneca, bazı kadınların kulaklarında iki üç miraslık servet taşıdığını ileri sürmüştür. Roma'da cumhuriyet döneminde erkekler küpe takmayı küçümsediler, imparatorluk zamanında ise Alexander Severus erkeklerin küpe takmasını yasakladı. Orta Çağ'da küpelere biçimlerinden ötürü daha çok kulak halkası

adı verilirdi. Erkekler de küpe takardı. Daha sonraları kadınlar iki erkekler ise bir kulaklarında, genellikle sol kulakta küpe taşımaya başladılar (Tunç, 2014, s. 616). Günümüzde her ne kadar erkekler tarafından çokça tercih edilen bir takı olamasa de küpeler eski dönemlerde özellikle savaş askerleri tarafından sıkça kullanılmış bir aksesuardır (Görsel 2.4).

Görsel 2.4. *Bir Türk Kağan ya da Bey'e ait taş heykel. Çin, 6.yy. ve 1. Ahmet Türk Osmanlı padişahı 17. Yy. (https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2014/04/22/alintidir-eski-turk-erkeklerinde-kupe-takma-gelenegi/) Erişim Tarihi: 25.01.2018*

Günümüzde ise küpeler genellikle süslenme ve sanatsal ifade aracı olarak tercih edilmektedir. Küpelerde kulak dokusuna zarar vermemek için hafif malzemeler tercih edilmektedir. Ancak bazı kültürlerde kulak dokusunun bilinçli deforme edilmesini sağlayan ilginç küpeler kullanılmaktadır. Örneğin Orta Afrika ülkesi olan Etiyopya'da yaşayan etnik bir kabilenin üyeleri vücutlarında kullandıkları ilginç takılarla bilinmektedir (Görsel 2.5) Sadece kulaklarında değil aynı zamanda dudaklarına geçirdikleri büyük halkalarla bir çeşit geleneği sürdürmektedirler (Görsel 2.6).

Görsel 2.5. *Etiyopyalı küpe takan kadın (https://tr.pinterest.com/pin/508906826619304716/) Erişim Tarihi: 25.01.2018*

Görsel 2.6. *Afrikalı Kabile üyesi dudak takısı (http://www.dailymail.co.uk/news/article-3312451/Digital-watches-bottle-caps-hair-sim-cards-ear-rings-African-tribe-turning-Western-rubbish-jewellery.html) Erişim Tarihi: 25.01.2018*

Diğer bir baş takısı olan hızma ise ilk çağlardan beri kullanılan ve burun üzerinde açılan bir deliğe takılan küpe olarak adlandırılabilir. Birçok medeniyette özellikle kadınlar tarafından kullanılmıştır. Orta Asya'da ve Hindistan'da kadınlar doğurganlık ve bereketi temsil etmek için burunlarının sol tarafında hızma kullanmışlardır (Görsel 2.7). Günümüzde ise süslenme amacıyla ve özel törenlerde hızma kullanımı karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 2.7. *Hindistan'da hızma kullanımı (http://www.smallworlds.com/forum/threads/1534987-More-Facial-Piercing-Options) Erişim Tarihi:26. 01.2018*

Tarihte özellikle kadınlar tarafından sıkça kullanılan saç tokları da bir çeşit takı olarak değerlendirilebilir. Çünkü tarihte saç tokaları süslenmeden, statü göstergesine birçok anlamda kullanılmıştır. Kimi zaman saçları toplamak amaçlı kullanılırken kim zaman da kafaya geçirilen kasket ya da süs eşyalarını sabitlemek için kullanılmıştır. Dini inanç ve büyü amaçlı saç takıları da antik çağlarda sıkça tercih edilmiştir. Örneğin Antik Mısır'da çocukların başına balık şeklinde takılan tokaların, çocukların nehirde boğulmalarına engel olacağına inanılıyordu (Brown, 1988'den aktaran, Evecen ve Ölmez, 2014). Antik Yunan döneminde ise kadınlar saçlarını genellikle bantlarla toplamış ve şekil vermişlerdir (Görsel 2.8).

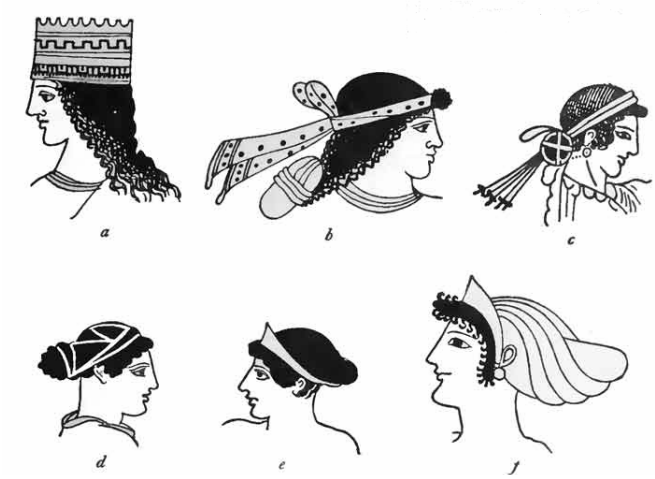

Görsel 2.8. *Antik Yunan'da saç bantları kullanılarak yapılmış saç süslemesi (http://www.mlahanas.de/Greeks/ImagesGreeks/gr0239.jpg) Erişim tarihi: 26.01.2018*

2.2.1.2. Boyun takıları

İnsanoğlu tarafından kullanılan ilk boyun takıları kolyeler ve pandantifler olmuştur. Dini ve koruyucu etkileri olduğuna inanılan hayvan kemikleri kolye ya da pandantif şeklinde kullanılmıştır. Pandantif genellikle ince bir kordon ya da zincir ile boyna takılan takı olarak adlandırılır. Antik çağdan günümüze birçok pandantif örneği ulaşmış, günümüzde ise çok tercih edilen bir takı çeşidi olmuştur. Pandantifler dönem dönem statü ve güç göstergesi olarak, dönem dönem ise muska ve korunma amaçlı kullanılmıştır. Her toplum kendi kültür ve medeniyetinin etkisi ile sembolik pandantifler üretmiştir. Örneğin Roma İmparatorluğunda pandantifler kameo olup genellikle dinsel ve statü göstergesi olarak kullanılmıştır (Görsel 2.9). Helenistik etkilerin çokça görüldüğü bu takılarda tanrı ve imparator betimlemeleri sıkça görülmektedir (Yıldırım, 2009).

Görsel 2.9. *İmparator betimlemesi yapılmış pandantif örneği, M.Ö. 278-270, Viyana Müzesi. (https://www.metmuseum.org/blogs/now-at-the-met/2016/pergamon) Erişim Tarihi: 20.01.2018*

Kolyeler veya gerdanlıklar boyunda kullanılan diğer bir takı çeşididir. Kolye kelimesi her ne kadar boyun takılarının tümüne verilen bir isim olarak algılanmaktaysa da, gerçekte bu takı grubunun sadece bir cinsini belirlemektedir. Genellikle tek öğeli boyun takılarına, kolye (Görsel 2.10); boynu saran takılara, boyunluk (Görsel 2.11; çok öğeli olanına gerdanlık denilmektedir (Görsel 2.12.), (Bingöl, 1999'dan aktaran Sezgin, 2014, s.30).

Görsel 2.10. *Günümüzde kullanılan kolyelerden, Anne-Marıe Chagnon, 2014 (https://www.azureaster.com/anne-marie-chagnon-necklace.html) Erişim Tarihi:30.01.2018*

Görsel 2.11. *Günümüzde kullanılan boyunluk örneği (https://st3.myideasoft.com/shop/dg/70/myassets/products/347/metal-zirhli-beyaz-tasma-kolye-49-90-1-adet.jpg?revision=1484567549) Erişim Tarihi: 30.01.2018*

Görsel 2.12. *Gerdanlık Örneği, Osmanlı Modeli (http://www.imgrum.org/user/basaksarraf/217446966/920116368343219967_217446966) Erişim Tarihi: 30.01.2018*

2.2.1.3. El, kol, bilek takıları

Takıların ilk olarak vücudun hangi bölgesinde kullanıldığı bilinmemektedir. Ancak kendini geliştiren ve yeni şeyler deneyen insanoğlu takıları vücudun farklı bölgelerinde kullanarak onlara farklı anlamlar katmışlardır. Kuşkusuz antik çağlarda ele takılan bir takı ile ayağa takılan takılar aynı anlamı taşımamıştır. Ancak günümüzde, özellikle sanayi devriminin ardından böyle bir ayrım yapmak mümkün değildir.

Bilezikler, yüzükler, pazıbentler, halhallar ve bileklikler el, kol, bilek takılarına örnek olarak verilebilir. Bilezik antik dönemlerde genellikle değerli madenlerden

yapılan ancak günümüzde kavramsal bakış açısının ön plana çıkması ile neredeyse her malzeme ile yapılabilen el bileğini saran halka olarak adlandırılabilir. Eski çağlardan günümüze bilezik kullanımı kadınlarda ve erkeklerde oldukça yaygındır. Kullanılan malzemeye ve tasarım biçimine göre farklı anlamlar taşıyan bileziklerin en ilginç ilk örnekleri geç Roma dönemine ait cam bileziklerdir. Dana sonra Bizans ve İslam sahasında da çeşitli biçimleri ile kullanılmıştır.

> Örneğin Kubad-Abad'ın 2005-2010 yılları arasındaki kazılarında toplam 22 adet cam bilezik ele geçmiştir. Bunların tamamı kırıktır. Bu yıllarda ortaya çıkarılan bileziklerin çapları 7-9cm., cidar kalınlıkları ise 0,5 cm ve 0,6 cm arasındadır. Tek bir örnekte kalınlığın 1,1 cm olduğu tespit edilmiştir. Çap bakımından Bizans dönemi bileziklerinden pek farklı değildirler. Örneğin Yumuk Tepe'nin Bizans devri cam bileziklerinin çaplarının 6-9cm. Olduğu belirtilmiştir.17 Ani kazılarında bulunan bileziklerin çapları da 6-9 cm'dir. Buna karşılık cidar kalınlıklarının 0.3cm-07cm arasında değiştiği anlaşılmaktadır (Çoruhlu, Oktay, 2010'dan aktaran Uysal, 2010, s.45).

Günümüzde ise takıda malzeme sınırı ortadan kalkmış ve tasarım ön plana çıkmıştır. Disiplinler arası etkileşimle farklılaşan takı olgusu değişik alanlarda çalışanları da takı yapmaya yöneltmiştir. Buna örnek olarak Irak asıllı Mimar Zaha Hadid verilebilir. Mimari alandaki üstün başarısını takı tasarımlarına yansıtan sanatçı, mimari alanda yakaladığı çizgisini bilezik tasarımlarına birebir uygulamıştır (Görsel 2.13).

Görsel 2.13. *Zaha Hadid'e ait mimari yapı ve bilezik tasarımı (https://www.dezeen.com/2016/03/17/zaha-hadid-sterling-silver-jewellery-georg-jensen/) Erişim Tarihi: 31.01.2018*

Çok çeşitli anlamlarda kullanılabilen ve toplumdan topluma farklılıklar gösteren takılardan biri de yüzüklerdir. Yüzükler hem el hem de ayak parmağına takılan küçük halkalar olarak adlandırılabilir. Yüzüklerin ilk olarak statü ve güç göstergesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Takı tarihine bakıldığında yüzüklerin anlam bakımından en

çok farklılığa uğrayan grup olduğu görülmüştür. Kadın-erkek, zengin fakir, çocuk-yetişkin neredeyse her kesim için kullanılmıştır. Yüzükler padişahın elinde mühür, din adamlarının elinde büyü, eşlerin arasında ise bağlılığı simgeleyen takılar olmuşlar (Görsel 2.14, 2.15.).

Görsel 2.14. *Lidya dönemi altın mühür yüzük*
(http://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-dusinberre-lydo-persian-seals) Erişim Tarihi: 31.01.2018

Görsel 2.15. *Sultan I. Abdülhamit'e ait Mühür yüzük*
(http://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-dusinberre-lydo-persian-seals) Erişim Tarihi: 31.01.2018

Günümüzde ise teknolojinin ilerlemesi ile mühür yüzüklerin yerini e- imzalar ve özel damgalar almıştır. Yüzükler daha çok süslenme ve sanatsal ifade aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca evlilik ve bağlılığı ifade eden yüzükler de günümüzde hala kullanılan türlerdir. Sanat akımlarının etkileri ve post modern bakış açısı yüzüklerde de kendini göstermiştir (Görsel 2.16).

Görsel 2.16. *Thomasin Durgin'e Ait yüzük tasarımı (https://www.pinterest.co.uk/pin/69031806761337399/) Erişim Tarihi:31.01.2018*

Birçok kültürde kullanılan ve özel anlamlar taşıyan diğer bir takı çeşidi de halhallardır. Halhal ayağa takılan halka veya kolye olarak adlandırılabilir. Çok sık kullanılan bir takı çeşidi olmasa da bazı kültürlerde özel bir öneme sahiptir. Örneğin ülkemizde Sivas yöresinde genç bir kızın hızma takıyor olması onun nişanlı olduğunu göstermektedir (Dalyan, 2011, s.103). Ayrıca antik dönemlerde Anadolu'da da erkekler tarafından 4 bin 5 yüz yıl önce halhal kullanıldığı 2017 yılında Çorum'da yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır (Görsel 2.17), (http- 5).

Görsel 2.17. *Çorum'daki kazılarda erkek iskeletinde bulunan halhal, (https://www.aydinlik.com.tr/4-bin-500-yillik-erkek-iskeletlerinde-halhal-bulundu-kultur-sanat-ekim-2017-2) Erişim Tarihi:31.01.2018*

Özellikle antik çağlarda kullanılan önemli takılardan biri pazubentlerdir. Bileziklerle karıştırılan pazubentler benzer özellikler taşısa da pazubentlerin çaplarının daha büyük ve esnekliklerinin de daha fazla olması dirsekten yukarıya doğru rahatlıkla geçirilebilmesini ve kolun pazu kısmına takılabilmesini sağlamaktadır (Görsel 2.18). Eski çağlarda pazubent bir çeşit tören ve oyun malzemesi olarak da kullanılmıştır.

Pazubentler de, kolyeler de adalarda evden eve geçerek dolaşır. Bu armağanlardan birinin evindeki mevcudiyeti o kimseye 'nam salma, bu nesneyi sergileme, onu nasıl elde ettiğini anlatma ve kime vereceğini tasarlama' olanağı vermektedir. Bütün bunlar da kabile için de en sevilen sohbet ve dedikodu konularından birini oluşturmaktadır. Kula armağanları olan pazubent ve kolyeler Massim takımadasının oluşturduğu geniş adalar halkası boyunca sürekli dolaşarak çember çizer; kadınlar tarafından takılan kırmızı deniz kabuğundan kolyeler saat yönünde hareket ederken erkekler tarafından takılan pazubentler saat yönünün tersinde ilerler. Kula'ya katılan kimsenin komşu kabilelerden armağan eşleri vardır. Bu kimseyi, sağında ve solunda armağan eşlerinin bulunduğu çemberin merkezine dönük olarak düşünürsek, her durumda soldaki eşinden pazubentler alıp bunları sağdaki eşine veriyor olacaktır. Kolyeler ise ters yönde hareket eder. Bu nesneler, elbette gerçekten elden ele geçmez; ciddi hazırlık gerektiren yüzlerce millik seferlerle kano vasıtasıyla adadan adaya taşınır. Söz konusu iki Kula armağanı birbiriyle değiştirilir. Kolye alan kişi, karşılığında ona eşdeğerde pazubent vermesi gerekmektedir. Kural gereği, Kula armağanı sayılan her nesnenin adalardaki döngüyü eksiksiz tamamlaması iki ila on yıl sürmelidir (Ateş, 2013, s. 20).

Görsel 2.18. *Urartu mezarlarından çıkarılmış pazubent (http://www.forumgercek.com/turk-tarihi/69273-taki-duskunu-bir-uygarlik-urartular.html) Erişim Tarihi: 31.01.2018*

2.2.1.4. Diğer takılar

Doğrudan beden üzerine takılmayıp elbise üzerine takılan veya giysiyi tutmaya yarayan bazı aksesuarlarda takı kategorisinde değerlendirilebilir. Bu kategorideki takılar broş, fibula ya da yaka rozeti olarak sınıflandırılabilir. Fibulalar özellikle antik dönemlerde iki kumaşı birbirine tutturmaya yarayan bir çeşit çengelli iğnedir. Tarihteki ilk örnekleri Frig medeniyetine dayanmaktadır (Görsel 2.19).

Görsel 2.19. *Frig Dönemine ait Fibula örnekleri (http://blog.kavrakoglu.com/tag/fibula/) Erişim Tarihi: 01.02.2018*

Ancak herhangi bir işlevselliği olmayan sadece süslenme amacı ile takılan iğnelere ise broş denmektedir. Broşlar elbisenin yaka kısmında kullanıldığında yaka iğnesi olarak adlandırılır. Broşlar herhangi bir statü, kimlik ve kurum sembolü taşıyorsa rozet olarak adlandırılır. Broşlar özellikle 19. Yüzyılda Avrupa'da en çok kullanılan takı çeşidi olmuştur. Sanayi devrimi ve gelişen teknoloji ile birlikte endüstrileşme süreci başlamış takılar belli bir zümreye ait olmaktan çıkıp herkes tarafından kullanılmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise broşlar da tıpkı diğer takılar gibi birer sanat eseri olarak değerlendirilmiştir. Taşıdığı anlam ve aktardığı bilgi estetikle birleşince sanat eseri broşlar ortaya çıkar. Takı tasarımcısı Kathryn Partington tarafından tahta, kâğıt, bakır, pirinç ve gümüş kullanılarak yapılmış broş serisi sanat eseri niteliği taşıyan broşlara örnek olarak verilebilir (Görsel 2.20).

Görsel 2.20. *Kathryn Partington tasarımlı broşlar, 2012, 'Fragments Above' Serisi (https://kathrynpartington.wordpress.com/2013/09/22/visit-to-contemporary-applied-arts-london/) Erişim Tarihi: 01.02.2018*

Vücutta takıldığı bölgeye göre sınıflandıramayacağımız bir diğer takı çeşidi de 'pirsing' olarak adlandırılmaktadır. Cildin ve altındaki yağ tabakasının ya da kıkırdağın

delinmesi ile takılan takılara verilen addır. Vücudun istenilen herhangi bir bölgesine takılabilir. Genellikle iğne, kanca, top ve halka şeklinde kullanılır. Bazı kültürlerde kullanılan hızmalar da pirsing grubuna dahil edilse de taşıdığı kültürel anlam ve tarihi geçmiş bakımından pirsinglerden ayrı tutulabilir. Günümüzde pirsingler genellikle kaş, göbek ve dilde kullanılmaktadır (Görsel 2.21). Ancak meme ucu, genital bölge ve göz kapağı gibi vücudun farklı yerlerinde de kullanımı mevcuttur.

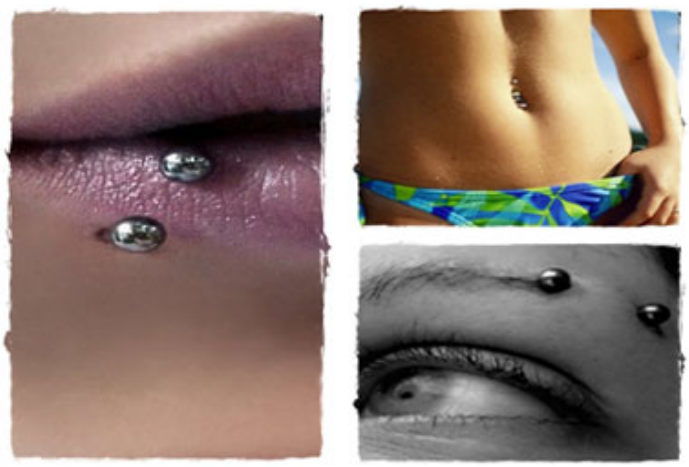

Görsel 2.21. *Pirsing kullanım alanları*
(http://www.firsat10.com/photos/v2/48/34/64834_400.jpg) Erişim Tarihi: 01.02.2018

2.3. Kullanılan Tekniğe Göre Takılar

Takılar geleneksel olarak tekniklerine göre sınıflandırılsa da günümüzde böyle bir sınıflandırma yapmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Takı sanatçısı kavramsal düşündüğünden, ifade gücünü arttıracak her tekniği birlikte kullanabilmektedir. Ancak takı yapımında kuşkusuz belli başlı teknikler vardır. Bu bölümde ise kategori olarak değerlendirme yapılamayacağından teknikler hakkında bilgiler verilecektir. Söz konusu teknikler ise geleneksel olarak metal takıda kullanılan tekniklerdir. Çünkü bugünün sanatçısı kendi bireysel tekniğini oluşturmaktadır. Antik çağlardan günümüze ise geleneksel teknikler şöyle sıralanabilir;

- Savat
- Telkari
- Kakma
- Granülasyon
- Kaplama (Yaldızlama)

- Mine
- Ajur
- Kabartma
- Kazıma
- Mıhlama
- Zincir Örme
- Döküm

Savat Tekniği: Çoğunlukla gümüş işlemeciliğinde kullanılan bir süsleme tekniğidir. Kuyumculukta savat, metal eşyalara özellikle gümüş eşyalara oyulmuş motifleri doldurmakta kullanılan siyah renkli, metal alaşımdır. Kelimenin asıl adı "sevad" olup zamanla savat olarak kullanılmıştır. Kelime anlamı kara, karanlık, siyah demektir (Kuşoğlu, 1999, s.56). Genellikle gümüş malzeme üzerine çelik kalemler ile kanallar açılır ve içerisi siyah alaşımla doldurulur (Görsel 2.22).

Görsel 2.22. *Savat Takı Örneği*
(http://blog.kavrakoglu.com/tag/gumus/) Erişim Tarihi: 02.02.2018

Telkâri Tekniği: İnce gümüş veya altın tellerin şekillendirilmesi ile oluşturulan takı türüdür. Telkariye aynı zamanda "vav" işi de denilmektedir. Vav işi olarak söylenmesinin nedeni telkaride kullanılan dolgulardan olan vav biçimindeki dolgunun Osmanlıca'da vav harfine benzemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu sanata işin yapımında kullanılan çift olarak adlandırılan araçtan ismini alarak çift işi denilmektedir (Kuşoğlu 1986'dan aktaran Kamiloğlu, 2009, s.20). Ülkemizde Mardin ve Beypazarı'da

geleneksel olarak yapımına devam edilmektedir. Ancak dünyada telkâri tekniğini kullanarak çağdaş tasarımlar yapan sanatçılarda mevcuttur (Görsel 2.23).

Görsel 2.23. *Jong Seok Lim'e ait telkari tekniği ile yapılmış takılar, 2017 (http://www.jongseoklim.com/index.php/category/2017/) Erişim Tarihi: 02.02.2018*

Kakma Tekniği: Takıların üzerindeki oluklara renkli taş ve cam parçalarının kesilerek yapıştırılması işlemidir (Görsel 2.24). Her ne kadar mineleme ve kakma birbirine benzese de minelemede parçalar eritilerek oyuklara yerleştirilir. Kakma tekniği uygulanmış takılar arasında özellikle tepelik, kemer tokaları ve bilezikler de yoğun olarak kullanılmıştır (http-6).

Görsel 2.24. *Kakma tekniği takı örneği (http://www.dunyatakilari.com/nepal-gumus-kakma-kolye-92) Erişim Tarihi:02.02.2018*

Granülasyon Tekniği: Çok sayıda granülle yapılan süsleme tekniğidir. Granül (güherse, güverse)'ün kelime anlamı ise, tanecik ya da küreciktir. Granülasyon ise taneleme anlamındadır. Granülasyon tekniği, granüllerin obje yüzeyinde çeşitli kompozisyonlar oluşturacak şekilde dizilip kaynaklanmasıyla olur (Duru ve Şaman, 2015, s.108). Bu teknik genellikle telkâri tekniği ile birlikte kullanılır. Oksitleme işlemi

sıkça uygulanır. Bu tekniğe 11. yüzyılın ilk yarısında İran'da yapılmış bir çift Küpe örnek olarak verilebilir (Görsel 2.25).

Görsel 2.25. *Garnülasyon Takı Örneği, Metropolitan Sanat Müzesi (https://www.metmuseum.org/art/collection/search/455262?sortBy=Relevance&what=Earrings&ft=*&offset=20&rpp=100&pos=54) Erişim Tarihi: 02.02. 2018*

Kaplama (Yaldızlama) Tekniği: Takılar, kullanıma bağlı olarak zamanla yüzey kalitesini yitirerek (çizilme, kirlenme vb.) yüzeyinde kirli veya oksitli katmanlar oluşur. Bu katmanlar yıkama, cilalama gibi çeşitli işlemlerle temizlenebilir fakat bu temizleme işlemleri belirli süreler için geçerlidir. Kaplama işlemi ile bu süreler biraz daha uzun tutulmakta ürünlerin yüzey kalitesi, parlaklığı daha da artırılabilmektedir. Yaldızlama ile farklı metal yüzeyleri az da olsa istenilen değerli metal ile kaplanıp değerli metalin rengini alabilmektedir. Yani yaldızlama bir kaplama tekniği ve yüzey temizleme tekniğidir. Yaldızlama ile değerli metal takıların albenisi biraz daha arttırılmış olmaktadır (MEGEP, 2011, s.1). Takıları kaplamak için birçok yöntem kullanılmaktadır. Organik ya da inorganik her malzeme kaplama yolu ile daha dayanıklı hale getirilebilir (Görsel 2.26).

Görsel 2.26. *Kaplama yöntemi ile gerçek yaprakların takıya dönüştürülmesi (https://ae01.alicdn.com/kf/HTB1KBQhNVXXXXXlapXXq6xXFXXXr/2-stks-real-leaf-Gegalvaniseerde-Natuur-Walnoot-Boom-Blad-blad-hanger-champagne-gold-sieraden-benodigdheden-Filigraanblad.jpg) Erişim Tarihi: 02.02.2018*

Mine Tekniği: Uzun yıllardan beri bilinen ve kullanılan takıyı renklerle süsleme sanatı olup birden çok kimyasal nesnenin bir araya getirilerek eritilmesiyle oluşmaktadır. Geçmişten günümüze kalan üzerinde mine tekniği uygulanmış sayısız takılar bulunmaktadır. Mine soda, boraks, silisyum ve kurşun oksidin bir araya getirilerek eritilmesi ile elde edilir. Karışımın eritildikten sonraki hali, renksiz ve saydamdır. Rengi ve saydamlığının katkı maddeleriyle değiştirilebilmektedir (Akar, 2017, s.76). Mine sayesinde tasarımcı takılarında istediği her rengi kullanılabilmektedir (Görsel 2.27).

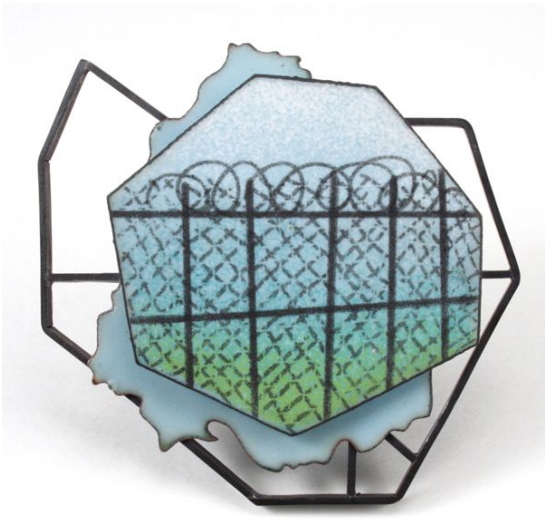

Görsel 2.27. *Danieel Embry'e ait mineli broş,*

(https://i.pinimg.com/736x/c7/e6/ef/c7e6ef3abd5c1d146f43086f3590ff46--enamel-jewelry-metal-jewelry.jpg) Erişim Tarihi: 02.02. 2018

Ajur Tekniği: Madeni eserler üzerinde kesici ve delici aletlerle, delikli desenler oluşturulmasıdır. Bu teknikte, maden tabakası üzerine çizilen desenin ya zemininin ya da deseninin çıkartılması şeklinde yapılmaktadır. Kesilen kısımlar tesviye yapılarak düzeltilmektedir (Eruz 1993, Köroğlu 2004'den aktaran, Büyükyazıcı, 2008, s.42). Bu teknikte kullanılan el aleti ise kıl testeredir. Kıl testere büyük parçaları kesme ve delik açılan formlara şekil verme işleminde kullanılır. Geleneksel olarak kullanılan bu teknikler günümüzde çağdaş takıların yapımında kullanılmaktadır (Görsel 2.28).

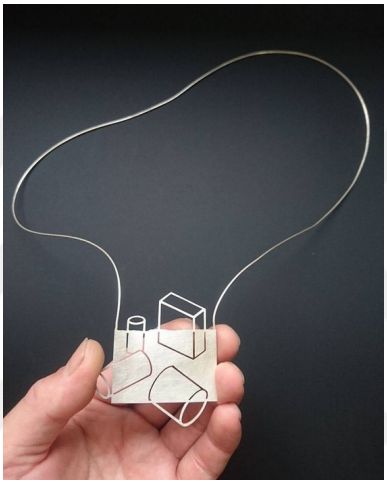

Görsel 2.28. *Ajur tekniği ile yapılmış çağdaş takı örneği*.
(https://www.instagram.com/p/BH21Vb6B3A8/?taken-by=camerag47) Erişim Tarihi: 05.02.2018

Kabartma Tekniği: Çeşitli aletler ve çekiçler kullanılarak yapılan süslemelerdir. Kabartmalar maden tabakasının içten, dıştan ve hem içten hem de dıştan olmak üzere çekiç ile vurularak oluşturulmaktadır (Görsel 2.29). Kabartma tekniğinde, eser üzerinde aynı motiflerin tekrarlanması isteniyorsa kalıpla kabartma yapılmaktadır. Bu durumda ise bazı belli başlı motiflerin kalıpları alınarak işlem hızlandırılmış olur. Kabartma tekniğinde mühürler sıkça kullanılmaktadır.

Görsel 2.29. *Kabartma tekniği örnek plaka (http://metal-artist-sculptor.blogspot.com.tr/2010/10/repousse-and-chasing-techniques.html)Erişim Tarihi: 05.02.2018*

Kazıma Tekniği: Ucu sivri, kesici çelik kalemler ile metal malzeme üzerine bazı motif ve desenlerin çizilir. Bu teknikte metal bir çeşit tablo gibidir. Çelik kalemlerle oyma sureti ile her tür tasarım yapılabilir (Görsel 2.30). Kullanılan metalin yumuşak olması tasarımların daha kolay çizilmesine olanak sağlar. Çelik kalemlerin uçlarında yapılacak değişikliklerle farklı şekillerde kazıma yapmak mümkündür.

Görsel 2.30. *Çelik kalemle oyma yöntemi (https://www.youtube.com/watch?v=EmaJbXwUvtM) Erişim Tarihi: 05.02.2018*

Mıhlama Tekniği: Kelime anlamıyla yerleştirmek, çakmak veya sabitlemek anlamına gelmektedir. Pırlanta, elmas, zümrüt, yakut, safir gibi değerli taşların altın ve gümüş gibi metal taş yuvalarına yerleştirmek, süslemek işine de mıhlama sanatı denir. Bu sanat ile uğraşan sanatkârlara 'mıhlayıcı' denir. Osmanlı Sultanı Kanuni Sultan Süleyman'ın da ilgisini çeken mıhlayıcılık sanatı büyük bir sabır gerektirmektedir (Görsel 2.31). Taşın belirli tekniklerde değerli metallere yerleştirme sonrası ortaya çıkan takı ise mücevher olarak adlandırılmaktadır(http-7).

Görsel 2.31. *Mücevher tasarımcısı Sevan Bıçakçı'ya ait takı (http://begumyagci.blogspot.com.tr/2012/03/yuzuklerin-efendisi-sevan-bcakc.html) erişim tarihi: 05.02.2018*

Zincir Örme Tekniği: Tıpkı telkâri tekniği gibi ince tellerin bir araya getirilerek farklı şekillerde örülmesi ile oluşur (görsel 2.32). Ülkemizde 'Kazaziye' veya 'Trabzon Hasırı' olarak adlandırılan şekilleri mevcuttur. Kazaz veya kazzaz, ipek işleyen ve ipek satan anlamıyla beraber, bir sanata verilen addır. Önceden haddeden geçirilerek belli inceliğe getirilen altın ve gümüş teller bir çıkrık aracı ile eğrilerek sağlamlaştırılmaktadır. İçi ipek dışı altın veya gümüş olan bu malzemeden tarih boyunca tespih kamçısı ve düğme yapılmıştır. Çok ince bir örgü işçiliğini gerektiren bu sanatın kaynağı Kafkasya, Dağıstan olarak ifade edilmektedir (Kuşoğlu 2006'dan aktaran Büyükyazıcı, 2008, s.36).

Görsel 2.32. *Tel sarma takı örneği (https://www.midyatgumusdunyasi.com/ayarlanabilir-kazaziye-bileklik-pmu269) erişim Tarihi: 05.02.2018)*

Döküm Tekniği: Takılarda birçok şekillerde yapılabilmektedir. Boş kalıba döküm, kayıp mum tekniği gibi çeşitleri vardır. Öncelikle çoğaltma ve seri üretim için kullanılır. Takılarda kullanılacak ara elemanların üretiminde de önemli rol oynamaktadır. İlk olarak çoğaltma işlemi yapılacak takının mum malzemeden bir örneği tasarlanır. Tasarlanan ana modelden çoğaltma işlemi tekrarlanır (Görsel 2.33).

Görsel 2.33. *Model kalıp ile yapılmış yüzük (http://www.imgrum.org/user/3dkuyumcu/1282704357/897250287109282019_1282704357) Erişim Tarihi: 05.02.2018*

Günümüzde bütün geleneksel tekniklerin dışında, teknolojinin ilerlemesi ve yeni buluşlar sayesinde geliştirilen ve neredeyse her alanda kullanılmaya başlanan üç boyutlu yazıcılar takı yapımında da ileri boyutlara ulaşmıştır. 3D yazıcılar bir takının reçine ya da plastikten prototipini ürettiği gibi direk takının kendisini de yapabilmektedir. Genellikle takı endüstrisinde kullanılan ve özel programlarla çalışan üç boyutlu yazıcılar seri üretimin birer vazgeçilmezi haline gelmiştir. Örneğin metalin kil haline getirilip üç boyutlu yazıcılar ile takı elde edilmesi takı alanında 21. Yüzyılın en önemli gelişmelerinde biri olarak görülebilir (Görsel 2.34).

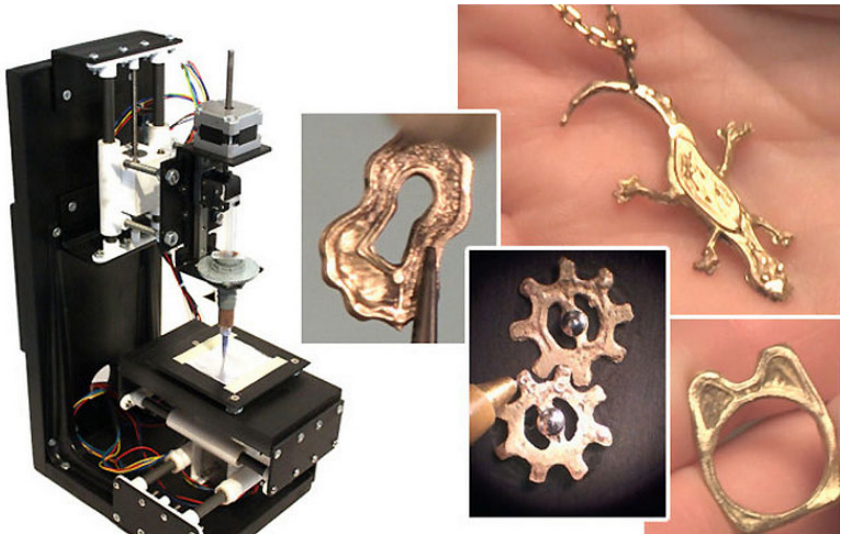

Görsel 2.34. *Üç boyutlu yazıcılarla takı tasarımı (https://weblogit.net/mini-metal-maker-3d-metall-drucker-druckt-silber-gold-objekte-76275/) Erişim Tarihi: 05.02.2018*

Günümüzde takı yapımında kullanılan tekniklere göre takıları ayırmak mümkün değildir. Daha önceleri tekniklerine göre sınıflandırdığımız takıları bugün teknikten çok barındırdıkları anlamlarla değerlendiririz. Anlama ve yoruma güç katacak her teknik birlikte kullanılabilmektedir. Hatta takılarda farklı disiplinlere ait tekniklerin kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. 21. yüzyıl takı anlayışı sanatla paralel ilerlemekte ve teknik sınırlar ortadan kalkmaktadır.

2.4. Kullanılan Malzemeye Göre Takılar

Binlerce yıl önce organik malzemelerle başlayan takının serüveni, günümüzde hızını arttırarak değişip gelişmeye devam etmektedir. Malzeme takının önemli kısımlarından biri olmakla birlikte anlamsal farklılıkları oluşturmakta ve sembolik değerler taşımaktadır. Örneğin ilkel insanın avladığı yırtıcı hayvanın kemiği, dini ritüellerde kullanılmış, nadir bulunan deniz kabukları ve doğada ender bulunan taşların vücutta kullanımı taşıyıcısına maddi ve manevi değer katmış, korumuş ve insanlardan ayırmıştır. Bu bağlamda takının gelişiminde şüphesiz malzeme kullanımı önemlidir. Takının teknik olarak geliştiği dönemlerden bugüne takı denince akla ilk gelen değerli veya yarı değerli madenlerle, değerli veya yarı değerli taşların birlikte kullanımıdır. Ancak günümüze gelindiğinde böyle bir sınırın ortadan kalktığı görülmektedir. Takıda sıklıkla kullanılan ve ön planda tutulan ergonomi kavramının 21. Yüzyılda bazı sanatçılar tarafından göz ardı edilmesi ve tasarım kavramının öne çıkması ile malzeme

ve teknik olarak da değişimler yaşanmıştır. Bu yüzden takıda kullanılan malzemeye göre de bir sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Ancak takı yapımında kullanılabilecek malzemelerden bazıları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Metaller (Altın, gümüş, bakır, bronz, pirinç, demir, vb.) (Görsel 2.35).
- Doğal Taşlar (Elmas, yakut, zümrüt, ametist, opal, vb.) (Görsel 2.36).
- Sentetik Taşlar (Zirkon, savaroski ve imitasyon taşlar)
- Organik Malzemeler (Deri, fildişi, kemik, inci, tüy, bitkiler vb.) (Görsel 2.37).
- Endüstriyel Malzemeler (Seramik, metal kili, cam, plastik, vb.) (Görsel 2.38).

Görsel 2.35. *Vicky Forrester'e ait altın (elmas taşlı) ve gümüş takı tasarımları, (http://www.vicky-forrester.com/precious/index.html) Erişim tarihi: 06.02.2018*

Görsel 2.36. *Sevan Bıçakçı'ya ait Elmas ve değerli taşların kullanıldığı takı tasarımları, (http://www.theguideistanbul.com/location/sevan-b%C4%B1%C3%A7ak%C3%A7%C4%B1-0) Erişim Tarihi: 06.02.2018*

Görsel 2.37. *Matt Lambert'e Ait deri ve tüy kullanılan takı tasarımları (http://www.mattlambertstudio.com/work.html) Erişim tarihi:06.02.2018*

Görsel 2.38.*Katherina Wheeler'e ait seramik takı tasarımları (http://katherinewheeler.com.au/category/ceramics/) Erişim Tarihi: 06.02.2018*

2.5. Kültürel ve Sembolik Takılar

Takı içerisinde bulunduğu toplumun gelenek ve göreneklerinden etkilenerek şekillenmiş bir çeşit kültür aktarıcısı olarak görülebilir. Çünkü salt süslenme amacı ile kullanılmayan takılar barındırdıkları anlam ve görev sayesinde toplumlarda ön planda tutulmuştur. Kimi takıların kötü ruhlardan ve kem gözlerden koruduğuna inanılırken kimi takıların güç ve haşmet göstergesi olduğu düşünülmektedir. Her kültür kendi takı stilini bu bağlamlarda geliştirmekte ve şekillendirmektedir. Örneğin ülkemizde inanılan nazar ve buna bağlı nazar takıları kültürümüzde önemli rol oynamaktadır.

> Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu inanış, ülkemizin hemen her köşesinde günlük hayatın içerisinde ve bütün etkinliğiyle varlığını devam ettirmektedir. Bugün halk arasında, nazara karşı mavi boncuk, delikli taş, nal, yumurta kabuğu gibi çeşitli nazarlıklar kullanma, hocaya muska yazdırma, kurşun dökme vb. çeşitli pratikler yapılmaktadır (Cıplak, 2004, s.104)

Nazara karşı korunmada mavi boncuk ve 'Fatma ananın eli' olarak adlandırılan takı çeşitlerini kişinin üzerinde taşıması en çok başvurulan yöntemdir. Ayrıca kökleri şamanizme uzanan inanç ve uygulamaların sembolik ifadesi olan nazar boncuğu, nazarla ilgili inanç ve uygulamaların bir parçası olarak günümüzde somut olmayan kültürel mirasın bir unsuru olarak yaşamaktadır (Ekici ve Fedakâr, 2014, s.45). Nazara karşı korunmada ülkemizde çok farklı yöntemler kullanılmış olsa da en yaygını takı şeklidir (Görsel 2.39).

Görsel 2.39. *Fatma ananın eli nazar kolyesi (https://www.mytaki.com/Fatma-Ana-Eli-Kabartma-Seramikli-Kolye,PR-530.html) Erişim Tarihi: 07.02.2018*

Takı olarak kullanılan bir diğer korunma yöntemi ise muskalardır. İslam inancına göre bazı duaların insan bedeni üzerinde taşıması kişiyi nazardan ve kötülüklerden korumaktadır. Bu muskalar tılsım olarak da adlandırılabilir (Görsel 2.40).

> Tılsım, insanları koruduğuna veya uğur getirdiğine inanılan doğa veya insan eseri olan nesnelerin tamamını içine alır. Tılsımları insanlar kendi üzerlerinde taşıyabilecekleri gibi, tesirli olmasını istedikleri yerlerde de saklayabilirler. İnsan yapısı tılsımlar, daha çok hayvan veya eşyaların küçük modelleriyle, üzerinde dinî yazılar bulunan madalyonlar ve yazılı kâğıtlardan oluşur. Bazı metal ve muskaların tılsım için kullanıldığı da oldukça yaygın uygulamadır (Güler ve Büyükyazıcı, 2007, 625)

Görsel 2.40. *Muska ve tılsım amaçlı kullanılan takı örneği (http://www.osmanligumus.com.tr/Uploads/UrunResimleri/001e66f0-493a-46cf-918a-6d98db565698.jpg) Erişim Tarihi:07.02.2018*

Takılar korunma amacının yanı sıra dini sembollerde taşıyabilmektedir. Neredeyse her dinde belli başlı semboller bulunmaktadır. İnsan bedeni üzerinde zaman zaman dini ifade aracı, zaman zamanda kötülüklerden korunma amacı ile kullanılmıştır (Görsel 2.41).

> Örneğin Hıristiyanlıkla birlikte Haç kristogram, İsa, Meryem gibi dinsel motifler ön plana çıkmaktadır. Göğüste taşınan haçlar ve rölikler (Hıristiyanlıkta kutsal kişilerle ilgili semboller) koruyucu olarak kullanılır. Haç, biçimsel olarak insan vücuduna benzemektedir. İsa'nın çarmıha gerilmesinin ifadesi olan haç, Hristiyanlığın günümüze kadar süren kutsal bir sembolüdür. Erken Hıristiyanlık dönemi ikonlarında, azizlerin resmedilmesi yasaklanmıştır. İsa açıkça resmedilemediğinden sadece basit bir haç olarak tasvir etmişlerdir. İnanca göre haç kiliseyi ve tüm inananları şeytan azabından ve kötülüklerden korumaktadır (Soytogay, 2006, s.31).

Görsel 2.41. *Günümüzde kullanılan dini sembol takı (https://ae01.alicdn.com/kf/HTB1ZAzFQpXXXXXaaXXXq6xXFXXX0/Anniyo-Paslanmaz-elik-sa-Ha-Kolye-Halat-Zincir-S-S-Ha-lar-Ha-Tak-H-ristiyan.jpg_640x640.jpg) Erişim tarihi: 07.02.2018*

Her kültür kendi sembolünü ve kültürünü aktarma amacı ile belli başlı yollara başvurmaktadır. Bunlar günlük yaşamda kullanılan eşyalar, aksesuarlar, objeler ve takılar olabilmektedir. Takı yolu ile kültür aktarımı tarihte en sık karşılaştığımız biçimdir. Antik çağda Mısır sembolizm konusunda akla ilk gelebilecek medeniyettir. Alfabeleri bile bir çeşit semboller dizisinden oluşmakta, öğreti ve inanç dili de sembolleri içermektedir. Antik Mısır'da sembol kullanmanın ve taşımanın en kolay yolu ise takılar olmuştur. Mısır halkının neredeyse tamamı takı kullanmıştır ve bu alışkanlık salt süslenme içgüdüsünün ötesinde belli inanç ve sembolleri barındırmasından kaynaklanmaktadır. Mısır'da neredeyse her konu için anlamı olan takılar kullanılmıştır. İbadet, süslenme, doğum, evlilik, rütbe vb. birçok ritüel için özel takılar yapılmıştır. Bunlardan biri de 'Scarab' (bok böceği) adı verilen, kutsal olan, Mısırlıların kozmogoni anlayışında da bir simge olarak yerini almış ve takılarda sıkça betimlenmiş böcektir. (Görsel 2.42).

> Skarabeler güneş sistemi ile sembolik bir ilişki içerisinde tutulmuştur. Yeniden doğuş, yaratma gibi kozmik güçleri olduklarına inanılmıştır. Eski Mısırlılar, bu böceğin gübresini yer üstünde yuvarlamasını, güneşin gökyüzündeki hareketleri ile özdeşleştirmiştir. Aynı zamanda, yuvarladığı gübrenin ona yiyecek kaynağı olması, güneşin dünyaya bereket salmasını hatırlatmıştır. Daha sonra bu gübreyi toprağın altına gömerek, onunla birlikte ortadan kaybolması, güneşin batışı ile ilişkilendirilmiştir. Bu böcek, güneşle bir tutulmuş ve böylece önemli sembolik anlamlar kazanmıştır (Saar, 2001'den aktaran Güney, 2014, s.11).

Takılarda sıkça kullanılan bu böceğin kutsal olduğu için hem koruyucu olduğuna hem de üzerinde taşıyan kişiye güç verdiğine inanılmıştır.

Görsel 2.42. *Antik Mısır'da kullanılan böcek sembolü takı (http://farlang.com/ancient-egyptian-jewelry-and-amulets) Erişim Tarihi:08.02.2018*

Geçmişten bugüne takı, varlığını farklı şekillerde sürdürebilmiş nadir kavramlardan biridir. Kültürel, sosyal, fiziksel ve soyut olarak değişimler yaşamış olsa da temellerinin çok güçlü olduğunu bugünkü takı anlayışının geldiği noktadan anlayabilmekteyiz. Her bir takı dünden bugüne bir kültür aktarıcısı olmaya devam etmekte, yeni anlam ve kavramlarla bugünden geleceğe doğru yol almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 21. YY'DA DEĞİŞEN TAKI ALGISI VE SERAMİK-METAL KİLİ ÖZELİNDE ÇAĞDAŞ TAKILAR

3.1. 21. Yy' da Sanatsal İfade Aracı Olarak Takı

20. yüzyılın sonlarına doğru sanatın her alanında meydana gelen kırılma ve değişimler takı takma olgusunu da derinden etkilemiştir. Takı bir süs objesi ve değerli bir meta olmaktan çıkarak sanat alanında yerini almıştır. Zanaat ve sanat tartışması içerisinde sıkça adı anılan takı 21. Yüzyıla gelindiğinde bir sanat objesi olarak kabul görmüştür. Takının birer sanat objesi olarak kabul görmesinde yeniyi arayan, sorgulayan ve sorgulatan takı sanatçılarının rolü oldukça önemlidir. Takıya yön veren bu sanatçılar farklı malzemeleri ve farklı disiplinleri bir araya getirmiş, takı kavramına yeni bir soluk kazandırmışlardır. Endüstrinin bir parçası ve zanaat ürünü olarak kabul gören takı, kişisel müdahaleler ve kavramsal ifadelerle güçlenerek sanat alanında kendi yolunu çizmiştir. Tıpkı bir ressamın tuvaline duygularını aktarması ve renkleri ifade aracı kullanması gibi takı sanatçısı da malzeme ve tekniği bir çeşit ifade aracı olarak kullanmıştır. Örneğin 1965 yılından itibaren Gijs Bakker tarafından yapılan takılar döneme damgasını vurmuştur. Sanatçı değerli taşların ve akımların etkisi ile yapılmış tasarımların aksine yalın formlar ve protest söylemler kullanmıştır (3.1.).

Görsel 3.1. *Gijs Bakker tarafından yapılan 'Queens' Serisi, 1977 (http://www.gijsbakker.com/project/alexandra-126) Erişim Tarihi: 05.03.2018*

Takının sanat olarak kabul edilmesinde ilk sergiler de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle Amerika'da Alexander Calder, Salvador Dali gibi ressamların da katılmış olduğu sergilerle takıya bakış açısı değişmeye başlamıştır. Yine bu sergilerle beraber "takı sanatçısı" kavramı yaygınlaşmaya ve daha sık kullanılmaya başlanmıştır. İkinci dünya savaşından sonra takılarda görülen desen, süsleme ve betimleme kaygısı yerini daha yalın, sade, eklektik ve heykelsi formlara bırakmıştır. Anlatım ve kavram güçlü hale gelmiş takılar bedenle bir bütünlük oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Çoğu zaman beden takının bir tamamlayıcısı olarak düşünülmüştür. 1970'li yıllardan itibaren Caroline Broadhead gibi sanatçılar 'giyilebilir sanat' kavramının yaygınlaşmasında etkili rol oynamışlardır. Takılar vücudun büyük bölümünü sarmakta ve beden ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Genellikle lif ağırlıklı çalışan sanatçı malzeme açısından da takıya yeni bir bakış açısı getirmiştir (Görsel 3.2).

Görsel 3.2. *Caroline Broadhead'a Ait Çalışma, 1982*
(http://www.carolinebroadhead.com/portfolio/propellor/) Erişim Tarihi: 05.03.2018

1960'lı yılların sonu 1970'li yılların başı modern sanat için bir yenilenme zamanı ve heyecan verici olmuştur. Çünkü sanatsal çalışmalarda ve takılarda oldukça yenilikçi kabul edilen kauçuk, alüminyum ve geniş çeşitlilikteki plastikler yerini almıştır. Bu malzemeler sanat dünyasında ve takı tasarımında farklı bir dünyanın kapılarını aralamıştır (Haspeslagh, 2013, 3). Takıda malzeme, boyut ve teknik sınırlamaların kalması ile daha özgür ve idealist tasarımlar ortaya çıkmıştır. Asıl olan tasarımın kendisi olmuş, takı kaide görevi gören beden ile bir uyum ya da uyumsuzluk yakalamıştır. Minimal ancak bir o kadar vurucu takılar sergi salonlarında izleyici ile bir araya gelmiş günümüz takı sanatının temelleri atılmıştır.

1970'li yıllardan itibaren takı alanında hızlı bir gelişme yaşanmış, dünyanın her yerinde yenilikçi ve özgür yaklaşımla takıların yapıldığı atölyeler kurulmuştur. Bu atölyelerde günümüz takı anlayışının ve sanatsal ifadesinin en iyi aktarıldığı takılar tasarlanmaya devam edilmektedir.

Günümüzde ise takıları; ticari kaygı ile yapılan takılar ve sanatsal takılar olarak ayırmak mümkündür. Takı her kesime ve her kültüre hitap eden bir olgu olduğundan ve ticari olarak birer meta olarak da kullanılabildiğinden, takının bir endüstrisinin olması kaçınılmazdır. Takıyı endüstrisi olan bir sanat dalı olarak da görmek mümkündür. Tıpkı seramik sanatı örneğinde olduğu gibi seramik, sanat alanında önemli bir yer tutmasının yanı sıra günlük hayatımızda kullandığımız birçok ürününün üretilmesinden dolayı endüstri alanında da önemli bir yere sahiptir. Ancak bu çalışmada takı sanatsal çerçeve içerisinde inceleneceğinden takı endüstrisi detaylandırılmayacaktır.

Günümüzde takının sanatsal bir ifade aracı olarak kullanılması ile teknik ile ilgili sınırların da kalkmasına olanak sağlamıştır. Takılarda heykeltıraşların kullandığı teknikten, oto tamir tekniklerine kadar neredeyse her alandan bir parça bulmak mümkündür. Ayrıca hazır nesne kullanımı son yıllarda sıkça başvurulan bir yöntem olmuştur. Oyuncak lego parçaları ile takı tasarımları yapan Lisa Walker hazır nesne kullanan sanatçılara örnek olarak verilebilir (Görsel 3.3). Sanatçı kimi zaman hazır plastik malzemeyi doğrudan kullanırken kimi zamanda üzerlerine boya ve farklı malzemeler ile müdahalede bulunmaktadır. Lisa Walker yaptığı bu çalışmalar için 'çağdaş takıların garip dünyası günümüz çağdaş sanat anlayışına mükemmel bir uyum yakalayacak ve bir gün herkes tarafından anlaşılacak' demiştir (Evington, 2013, s.221).

Görsel 3.3. *Lisa Walker'in 'Playmobil' adlı kolye tasarımı, 2013*
(http://www.thearts.co.nz/artists/lisa-walker#/gallery/lisas-work) Erişim Tarihi: 06.03.2018

Çağdaş takı sanatının hızla yaygınlaşması ile dünyanın birçok yerinde önemli galeri ve müzelerde sergi sayıları da artmıştır. Çağdaş takı sanatı ile ilgili etkinliklerin artması ile tasarımcılar dünyanın her yerinde çalışmalarını sergileme imkânı bulmaktadırlar. Örneğin Almanya'da 50 yıldır devam eden 'SCHMUCK' takı fuarı, İspanya'da 'JOYA Barcelona Art Jewellery Fair', Hollanda'da 'SIERAAD İnternational Art Jewellery Fair' çağdaş takı sanatı için yapılan ve sıra dışı takılara tanık olabileceğiniz büyük etkinliklerden yalnızca birkaçıdır (Rosenberg, 2016, s.14). Her yıl düzenlenen bu etkinlikler dünyadan farklı takı sanatçılarının bir araya gelmesine ve takıyı sanat olarak gören alıcıya ulaşmasına olanak sağlamaktadır (Görsel 3.4.)

Görsel 3.4. *SIERAAD Uluslararası Takı Sanatı Fuarı Afişi, 2017 (https://www.sieraadartfair.com/) Erişim Tarihi:06.03.2018*

21. yüzyılda takı, sanat alanında yerini almış, sanatçının kendini ifade etmeye çalıştığı ve bedenle bütünleştiği bir araç olmuştur. Hikayesi, derdi, söylemi olan ve protest takılar güncel sanatla birlikte gelişmekte, sanatın diğer dalları gibi gelişip evirilmektedir. Takılar bireysel, haz veren, süsleyen obje olmaktan çıkıp, daha geniş kitlelere hitap eden, söylemi olan, eleştiren kimi zamanda yargılayan bir sanat objesi olmuştur. Ayrıca günümüz sanat takıları mağaza kavramından kurtularak galerilerde de yerini alabilmiştir.

3.2. Takıda Kullanılan Alternatif Malzemeler

Kemik ve taşla başlayan takının serüveni 21. Yüzyılda hayatın her alanında olduğu gibi gelişerek ve çeşitlenerek devam etmektedir. Zanaat kavramından kurtulup sanat alanında yer edinen takılar, söylemi olan birer araç olarak kullanılmaktadır. Sanatçı ise söylemini güçlü kılmak adına her malzemeden yardım almaktadır. Birçok takı sanatçısı farklı renkteki metallerle mine, fotoğraf, plastik, kâğıt, boya, tüy, çakıl taşı, böcek gibi doğal ve doğal olmayan malzemeleri rengi, biçimi formu elde etmek amacıyla kullanmışlardır. Böylece doğadaki nesnelerden bağımsız soyut formlarla duygularını takılara yansıtmışlardır (Eroğlu, 2009, s:77). 21. Yüzyıl sanatçıları

takılarında alternatif malzemeleri (plastik, kâğıt, polimer, seramik, kil vb.) tasarımı güçlendirmek için kullanmış ve yeni arayışlara girmişlerdir. Teknolojinin sağladığı imkanlar ve sentetik malzemelerdeki çeşitlilikler tasarımların çeşitlenmesini ve güçlenmesini sağlamıştır. Ancak takıda söylemi güçlü kılan tek unsurun malzeme olmadığını belirtmek gerekir. Çünkü takılarda malzeme kadar teknolojik gelişmeler, çevre faktörü, kültürel alışkanlıklar, alım gücü, sosyal çevre, sanat piyasası gibi olgular da önemli bir rol oynamaktadır. Böylece takı her açıdan kavramsal sınırları aşarak geniş bir alanda konuşulmaktadır. Bu yüzden takıları salt malzeme açısından sınıflandırmak mümkün değildir. Takıda kullanılan alternatif malzemelerden çeşitli örneklerle günümüz çağdaş takı anlayışını irdelemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bugün değerli madenlerin ve taşların yanı sıra çağdaş takı sanatında kumaş, keçe, pamuk, kıl, düğme, deniz kabuğu, hamur, polimer, seramik, cam, sentetik her türlü malzeme, reçine, tutkal, ahşap, metal killeri, boyalar ve hatta yiyecek kullanımına rastlamak mümkündür.

Takı yapımında günlük nesne ve malzemelerden ilham alan 1968 İsviçre doğumlu takı sanatçısı David Bialender'in çalışmalarında değerli malzemelerin, sıradan bir malzeme, bir kâğıt parçası gibi sunulduğu görülebilir. Örneğin gümüş ve altın kullanarak yapmış olduğu takıları boya yöntemi ile birer karton parçası gibi sunduğu 'wellpappe' isimli çalışmaları sıradanlığın beklenmedik soyut bir yanını vurgulamaktadır (Görsel 3.5). Sanatçı sıradan, değersiz, kullanıp atılan, ya da tüketilen malzemeleri ufak bir ironi ile yeniden yorumlayarak takılabilir sanat eserleri üretmektedir.

Görsel 3.5. *David Bialender'a ait 'Wellpappe' Adlı Bilezikler, 2015 (https://galleryfunaki.com.au/artists/david-bielander/) Erişim Tarihi:13.03.2018*

Organik malzemeler takıda kullanılan ilk malzemelerden biridir. Günümüzde de sıkça kullanılan organik malzemeler yeni teknolojilerle birleşerek takı alanında farklı yaklaşımların oluşmasına yardımcı olmuştur. Günümüz takı sanatçılarından Rachael Colley Heffield Hallam Üniversitesinde disiplinlerarası çalışan bir öğretim görevlisidir.

> Pratikte yürüttüğü araştırmalar, ayrışabilir organik materyalin dekoratif özelliklerini ve sınırlı ömürlerini keşfederek, insan varlığının uçsuz bucaksız ve karmaşık doğasını ve zamanın geçişini gözler önüne sermektedir. Şu anda gıdaya dayalı bir içerik unsuru olan mücevheratın, yiyecek ve yemek için kullanılan araçlarla birlikte sunulduğunda, yeni bir bedensel deneyim oluşturma potansiyeline sahip olup olmadığını araştırmaktadır (http-8).

Sanatçının çalışmalarında doğal olarak kurutulmuş ya da elektroliz yöntemi ile kaplanmış meyve ve sebzeler göze çarpan malzemelerdir. 21. Yüzyılda sosyal medyada yeme ve içmenin çok fazla ön planda olduğunu kullandığı yiyecek kabukları ve çekirdekleri ile vurgulayan ve anti söylem oluşturan sanatçı salt süslenmenin ötesinde tasarımlara imza atmıştır (Görsel 3.6). Sanatçı çalışmalarını söyle ifade eder; Eserlerim aynısını yapmayı, gıda ve tüketimi ile ilişkimizi vurgulamayı ve yemeğe yönelik giyilebilir araçların yaratılmasıyla ve gıda atıklarını mücevher olarak vücuda yeniden yerleştirerek geleneksel görgü kuralları ve gıda etkileşimlerini sorgulamayı ve böylece diğer formları yan yana getirmeyi amaçlamaktadır. Bozulabilir malzemelerin sınırlı ömrü, geleneksel varlığın dayanıklılığı ile atlattığı en son noktayı öne sürerek, insan varlığının ve karmaşıklığın doğasını vurgular(http-8).

Görsel 3.6. *Rachael Colley, Sha-Green Serisi, 2018, Kurutulmuş portakal kabuğu ve gümüş (https://klimt02.net/jewellers/rachael-colley) Erişim tarihi: 13.03.2018*

Günümüz teknolojisi ile üretilen ve endüstri alanlarından sanatın birçok alanına kadar kullanılan malzemelerden biride polimer killerdir. Polimerler monomer adı verilen küçük moleküllerin artarda dizilmesi ile oluşan uzun zincirli yapılardır. Tek bir polimer zincirinde binlerce ya da milyonlarca monomer bulunur. Polimer zincirini oluşturan monomerlerin özellikleri ve zincirlerin birbirleri ile olan etkileşimleri polimer malzeme özelliklerinde belirleyici olmaktadır. Genelde polimer denince ilk akla organik polimerler gelmesine rağmen inorganik polimerler de oldukça yaygındır (Okay, tarihsiz, s.2).

Amerikalı bilim adamı Leo Hendrick Baekeland, 1907 de tamamen sentetik ilk polimer olan fenol-formaldehit reçinelerinin üretimini başarmıştır. 1924 de ise Hermann Staudinger'in Makromolekül Hipotezini ileri sürmesiyle, polimer teknolojisi önemli bir ufuk kazanmıştır (http-9). Günlük hayatın neredeyse her alanında karşılaştığımız polimerler takı alanında da sıkça kullanılmaya başlanmıştır. 1951 doğumlu Amerikalı sanatçı Kathleen Dustin giyilebilir sanat kavramı ile polimer takılar yapmaktadır. Her bir çalışması birer portre gibi olan sanatçı, polimer kil ile birlikte boyalar kullanmaktadır. Polimer kilin yanı sıra gümüş, altın, tüy gibi malzemeler ile anlatımına güç katmaktadır (Görsel 3.7). Polimer killerin el sıcaklığı ile yumuşaması, kil gibi kolay şekil verilebilmesi ve düşük ısılarda pişirilebilmesi ve istenilen her rengin elde edilebilmesi sayesinde takı yapımında sıkça tercih edilen malzemelerden biri haline gelmiştir.

Görsel 3.7. *Kathleen Dustin'e ait Kolye, renklendirilmiş polimer, oksitli gümüş, 22 ayar altın varak, domuz kılı (https://www.kathleendustin.com/gallery/layered-fragments-series/) Erişim Tarihi: 14.03.2018*

Günümüz takı sanatçılardan Amira Jalet her biri sanat eseri niteliğinde takılar yapmıştır. Takılarda reçine, metal ve organik malzemeleri bir arada kullanan sanatçının en ilginç koleksiyonu buzdan yapmış olduğu takılardan oluşmaktadır. 'Efimera' adını verdiği koleksiyonu birer performans sanatı şeklinde değerlendirilebilir. Çünkü yapılan takılar geçicidir, anlık duygulara hitap eder. Kırılgan ve bir o kadar serttir ancak uygun ısıda eriyebilir (Görsel 3.8). Deneysel çalışan Amira Jalet, aynı zamanda bir heykeltıraş ve tasarımcıdır.

Görsel 3.8. *Amira Jalet'e ait buzdan yüzük*
(https://klimt02.net/jewellers/amira-jalet) Erişim Tarihi:14.03.2018

Takı yapımında alternatif malzemelere başvuran sanatçılardan biri de 1962 Münih doğumlu Susanne Elstner'dir. Sanatçı günlük hayatımızın önemli bir parçası olan ve endüstri alanında vazgeçilmez olan kömürü takılarında kullanmaktadır. Kullandığı kömür parçaları damarları belli olan özel biçimde şekillendirilmiştir. Kömürle birlikte oluşum şekli hemen hemen aynı olan amberi sıklıkla tercih etmektedir (Görsel 3.9). Her ikisi de odundan meydana gelmektedir ancak bulundukları koşullarda binlerce yıl içinde farklı görünümlere sahip olmaktadırlar (http-10). Amber dışında takılarında gümüş ve altını da kömürle birlikte kullanmıştır.

Görsel 3.9. *Susanne Elstner'e ait Kolye, Kömür, amber ve gümüş (http://artaurea.com/profiles/elstner-susanne/) Erişim tarihi: 14.03.2018*

Takıda farklı malzemelerin kullanımı sanatçının ifade biçimini oldukça zenginleştirmiş ve sınırları ortadan kaldırmıştır. Sadece malzeme açısından değil aynı zamanda farklı disiplinlerin bir araya gelmesi ve eklektik oluşumlarla birlikte anlatımda bir zenginlik oluşmaktadır. Takı sanatında kullanılan malzemeler bir sınıf altında toplanamadığından bugün takının malzeme açısından geldiği nokta bazı özel örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temelini ise seramik ve metal kili birlikteliğinde oluşturulmuş takılar oluşturmaktadır. Seramik ve metal kili bu çalışmanın sınırlılığını oluşturduğundan detaylı bir anlatım yapılmıştır.

3.2.1. Çağdaş seramik takılar

Günümüz takı anlayışının değişmesi ve takıya farklı bir pencereden bakılması ile sanat olarak nitelendirilen takı sayısı her geçen gün artmaktadır. Teknik ve malzeme sınırının ortadan kalkması, disiplinler arası çalışmalarla takı sanatı çağdaş sanatta yerini almıştır. Seramik de disiplinler arası çalışmaya ve malzeme açısından takı sanatına katkı sağlamaktadır. Tıpkı takı gibi köklü bir geçmişe sahip olması ve sık kullanılan bir malzeme olması bakımından takı yapımında önemli bir rol oynamaktadır.

3.2.1.1.Seramik takıların tanımı ve tarihçesi

Seramik sözcüğü kil, toprak ya da pişirilmiş eşya anlamındaki latince "keramikos/keramos"tan gelmektedir. Seramikler, en genel anlamda bir veya birden fazla metalin, metal olmayan elementler ile birleşmesi ve sinterlenmesi sonucu oluşan inorganik bileşikler olarak tanımlanabilir.

Sanat alanında genellikle geleneksel seramik malzeme kullanılmaktadır. Kolay elde edilebilir olması, maliyetinin düşük olması, şekillendirme ve pişirme kolaylığı yüzünden tercih edilmektedir.

Seramik insanoğlunun yerleşik topluma geçmesi ile birlikte kap kacak ihtiyacı ile bulunmuştur. Seramiği toplu yaşama geçişte ve bir araç olarak kullanmaya başlayan insanlık, kullandığı malzemelerin kolay biçimlenebilmesi nedeniyle, yiyecek saklama ve süsleme yapmanın yanı sıra, kişisel duygu ve düşüncelerinde bu anlatım diliyle gösterebilmiş ve insanın teknolojiyi keşfetmesinin ilk işaretlerini vermiştir (Tite ve diğerlerinden aktaran, Mutlu, 2007, s. 72). M.Ö. 8 binlerde Neolitik dönemde ilk örneklerine rastlanan seramik kaplar neredeyse günümüz seramikleri ile aynıdır. Kırılgan bir yapıya sahip olmasından dolayı antik çağlardan günümüze seramikler çok sağlam gelememiştir. Ancak seramik ilk kullanıldığı günden bugüne gelişmiş ve bugün sanayiden teknolojiye neredeyse her alanda kullanılmaktadır (Görsel 3.10).

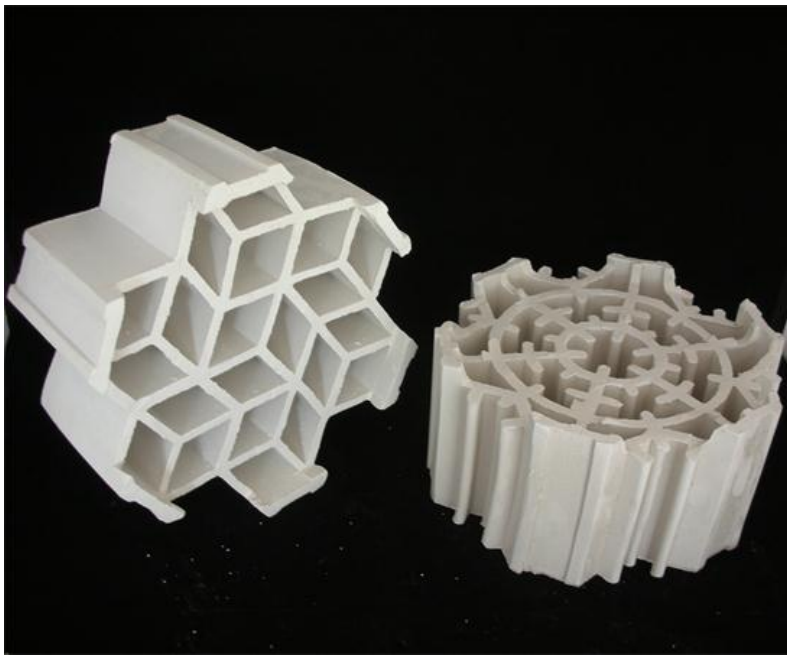

Görsel 3.10. *Endüstriyel Seramik Conta,*
(http://www.mir-tr.com/endustriyel-seramik-conta.php) Erişim Tarihi: 15.03.2018

Seramik takıların tarihi ise Neolitik çağda seramiğin insan hayatına dahil olmasıyla birlikte birçok eşyanın ve süs eşyalarının seramikten yapılması ile başlamıştır. Bu eşyalardan bazıları da pişmiş kilden yapılmış boncuklar ve kültlerdir. Örneğin Ergani Çayönü mağaralarından diziler halinde çıkan ve kolye olarak kullanılan buluntular Neolitik dönem seramik takılara ilk örnekler olarak gösterilebilir. Aynı zamanda korunma ve bereketin simgesi olan ana tanrıça kültleri de boyunda ya da vücudun herhangi bir yerinde taşındığı için ilk takılara örnek olarak verilebilir.

Her ne kadar takılarda seramik kullanımı Neolitik çağlara dayansa da günümüze ulaşmış en iyi seramik takı örneklerini M.Ö 1700-1200 yılları arasında Mısır'da görmek mümkündür.

> Eski Krallık'tan önce Mısırlılar fayans olarak bilinen bir cam malzeme geliştirmişlerdir. Fayansı, yarı değerli bir taş olarak kabul ediyorlardı. Kil olmayan seramik olarak fayans, silikon dioksit, az miktarda kalsiyum oksit ve sodadan (sodyum oksit) yapılır ve renklendirici olarak bakır kullanılır. Bu malzeme tespih tanesi, çini, heykelcikler ve diğer küçük eşyaların yapımında kullanıldı(http-11).

Mavi renkle sırlanmış takılar dikkat çekmektedir. Bu takılar daha çok korunma amaçlı muska olarak kullanılan takılardır. Mısır'da M.Ö. 750- 650 ile tarihlenen mezarlarda, genellikle mavi renkli fayanstan yapılmış muskalar bulunmuştur. Seramikten yapılmış "Skarabe" (Bok Böceği) ve hayvan başlı tanrı heykelcikleri yeniden doğuşu simgelerken, kem gözlerden korunmak amacıyla taşındıkları da kaydedilmektedir (Görsel 3.11).

Görsel 3.11. *Mısır'da muska olarak kullanılan 'Scrabe' kolye, M.Ö. 750-650 (http://www.mfa.org/collections/object/winged-scarab-134325) Erişim Tarihi: 15.03.2018*

Mısır'da gelişmeye başlayan seramik takı zaman ilerledikçe gelişmiş ve farklı şekillerde kullanılmaya başlanmıştır. Mısır'ın etkisini sürdüğü Minos uygarlığında mine tekniği ile birlikte seramik takılar oldukça dikkat çekicidir.

M.S. 2. Ve 3. Yüzyıllardan Roma dönemi kameo takıların kullanılmaya başlanması ile birlikte değerli taşların yerine porselen ve seramik gibi malzemelerin geçtiği görülmüştür (Görsel 3.12). Kameo, yüzüklerde ve madalyonlarda kullanılan taş oymacılığı şeklinde tarif edilebilir. Oyulan motif kabartma halindedir. (Meriçboyu, 2001, s. 246).

Görsel 3.12. *M.S. 3. Yüzyıl'a ait Roma kültürüne ait seramik kameo (https://theancientwayoflife.tumblr.com/post/158253757145/half-of-a-clasp-or-buckle-culture) Erişim Tarihi: 03.04.2018*

Çağlar ilerledikçe seramik malzeme de gelişmiş porselenle en kaliteli seviyeye ulaşmıştır. Porselen ilk olarak M.S. 6. yüzyılda Çin'de bulunmuştur. Porselenin, beyaz, dayanıklı, yarı şeffaf ve rezonant özellikleriyle Song hanedanı (M.S. 960- 1279) zamanında en karakteristik özelliklerine eriştiği bilinir (Hobson'dan Aktaran Çakır, 2004, S:6). Porselende kullanılan sır bileşimi cama çok benzer ve porselenin transparan olmasını sağlar bu durum porseleni seramik ve toprak eşyadan ayıran önemli bir özelliktir. Kimyasal olarak porselen; 'kaolin, kuvartz, feldspat ve beyaz pişen kil harmanından imal edilen, sıvıları geçirmeyen yarısaydam, genel olarak beyaz renkte olan vitralaşmış seramik mamüllere denir' (Sümer'den aktaran Sevim, 1994, S:4).

Porselen takılar ise 18. Yüzyılda genellikle bir çeşit tuval olarak kullanılırdı. Minyatür tuvaller üzerine yapılan betimlemeler takılarda sıkça görülmektedir (Görsel 3.13).

Görsel 3.13. *19. Yüzyıla ait porselen kameo broş*
(http://www.langantiques.com/university/Porcelain) Erişim Tarihi: 03.04.2018

19. yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başlarından itibaren sanat akımlarının etkisi ile seramik takıda bir çeşit ifade aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Art Neuova, Art deco ve Arts and Crafts hareketleri takı sanatını etkilemiş. Seramik alternatif bir malzeme olarak kullanılmıştır.

> İnsanoğlu zamanla çok iyi tanıdığı seramik malzeme bilgisini devreye sokarak, yapı elemanı olarak kullandığı kerpiç malzemeyi geliştirip, seramik tuğlayla dönüştürmüştür. O dönemlerde geliştirdiği bu tuğlalarla surlar, kaleler çok görkemli kiliseler, camiler, saraylar inşa etmiştir. İnsanlar seramiği inançlarında ve duygularında aracı olarak kullanmış, rythonlar, putlar, tanrı heykelcikleri yapmışlardır. Seramik sadece inançlara hizmet etmekle kalmamış, sanatsal bir takım form ve objelerin ortaya konmasına, insanların duygularını aktarmasına yardımcı olmuştur. Seramikle yaşam arasındaki ilişkiler öyle artmıştır ki insanlar kendilerine özel tasarlanmış seramik mezarlar üretmişlerdir. Kendi nesillerini koruyabilmek, düşmanlarını korkutabilmek için seramik askerler, arabalar ve atlar yapmışlar, kendilerine seramikten ordular yaratmışlardır. Günümüz modern teknolojisinin imkanlarını zorlayarak, insanoğlunun güncel ihtiyaçlarına cevap vermek üzere seramiğin kullanım alanları günden güne çeşitlilik kazanmaktadır (Okumuş, 2017, s.13).

Günümüzde ise seramik takılar da geleneksel seramik bakışından sıyrılmanın bir göstergesi olarak gösterilebilir. Günümüz takı ve seramik sanatının bir arada

kullanılabiliyor olması farklı disiplinlerin bir çatı altında toplanabildiğinin en iyi örneklerindendir. Takı ve seramik kavramlarının çok yakın geçmişte birer zanaat dalı olarak adlandırılması ve sanat alanında kendilerine yer bulmaları ortak özelliklerindendir. Bu bağlamda günümüz seramik takı sanatı, sanatçılar ve çalışmaları anlatılarak irdelenmeye çalışılmıştır.

3.2.1.2. Çağdaş seramik takı sanatçılarından örnekler

Takı sanatında seramik alternatif bir malzeme olarak anlatıma güç katmak amacı ile birçok sanatçı tarafından tercih edilmiştir. Sanatçılar seramiği kimi zaman ana malzeme olarak kullanırken kimi zaman yan malzeme olarak tercih etmişler. Seramik takılar; atıktan, (ki bu atıklar çöp olarak bilinen ıskartaya çıkmış seramik parçalar ya da bilinçli şekilde deforme edilerek ve şekli bozularak atığa dönüştürülmüş seramikler olabilir), elle ya da döküm yolu ile şekillendirilebilir. Seramik takı sanatçıları seramik ile beraber ifadeyi güçlü kılmak için altın, gümüş, tüy, ip, pamuk ve polyester vb. gibi malzemelerde kullanmışlardır. Konu ile ilgili eser veren sanatçılar araştırılarak günümüz çağdaş takı örneklerine yer verilmiştir. Araştırmada herhangi bir ayrıma gidilmeden seramik takı yapan sanatçılardan örnekler verilmiştir.

3.2.1.2.1.Hana Karim

1988 doğumlu Slovenyalı genç seramik sanatçısı deneysel ilerlerken farklı malzemelerin de etkisi ile tasarımlarındaki ifadeyi güçlendirmiştir. Doğa ve ateşe saygı duyan sanatçının her bir eserinin hikayesi vardır. Özellikle takı yapım süreci ve nihayetinde ateş ile son bulan bir somut anlatımla takıların işlevselliğini ve geleneksel bakış açısını da göz ardı etmeden çalışmalarını yapmaktadır. Çalışmalarında, büyük-küçük, ağır-hafif, sert- yumuşak, geometrik-organik gibi zıtlık kavramlarını sıklıkla kullanan sanatçı seramiğin bütün yönlerin keşfetmeye çalışmaktadır (Görsel 3.14). Hana Karim ‘çalışmalarının bir beden süsleme nesnesi olmasından çok onların bir ifade aracı olduğunu ve insan beden ile bir ilişki içinde olduğunu’ vurgulamaktadır. Ayrıca takılarını insan bedeni üzerine yerleştirtirken vücut deri şekli ile takıların eşsiz ve bütünleşmesini aramaktadır (http- 12).

Görsel 3.14. *Hana Karim'e Ait Seramik Yüzükler (http://glassfiction.blogspot.com.tr/2012/02/hana-karim-naama-eilam.html) Erişim Tarihi:17.03.2018*

3.2.1.2.2. Ruby Pilven

Avustralyalı seramik sanatçısı Ruby Pilven yine kendisi gibi seramik sanatçısı olan anne babasının yanında yetişmiş, küçük yaşlardan itibaren seramik sanatı ile uğraşmıştır. Monash Üniversitesinde çift ana dal okuyan sanatçı günümüz genç seramik sanatçılarındandır. Resim- baskı mezunu olan sanatçı seramik üç boyutlu formlarında ve takılarında baskı tekniğini sıkça kullanmaktadır. Aynı zamanda bir Japon tekniği olan 'nerikomi' ile de ilgilenmektedir. 'Japonca kökenli Nerikomi, "Neri" "karıştırmak, birleştirmek" ve "Komi" "içine basmak" anlamındaki kelimelerden türetilmiştir. Nerikomi, farklı renkteki doğal killer, oksitler veya boyalar ile renklendirilmiş çamur katmanlarının üst üste sıkıştırılarak birleştirilmesini ve kalıba basma yöntemiyle şekillendirilmesini esas alan geleneksel bir Japon dekor tekniğidir (Engineri, ve Çizer 2016, s.707).' Sanatçı geleneksel Japon sanatı ile kendi kültürünün bir harmanını takılarla yansıtmaktadır (Görsel 3.15).

Görsel 3.15. *Ruby Pilven'e ait nerikomi kolyeler (http://www.lushlee.com/ruby-pilven-ceramics/) Erişim Tarihi: 18.03.2018*

3.2.1.2.3.Peter Hoogeboom

1961 doğumlu Hollandalı sanatçı Gerrit Rietveld akademisi takı bölümünden mezun olmuştur. 1992 yılında mezun olduktan sonra sanat, tasarım ve zanaat kavramlarına ilgi duymuştur. Bu bağlamda takılarında seramik ve porselen kullanan sanatçı seramiğin salt kap sanatı olmadığını ve tarihten günümüze ulaşan seramik boncuklarının birer işaret olduğunu düşünerek çağdaş bir bakış açısı ile giyilebilir sanat olarak seramik takılar yapmaktadır. Sanatçı döküm yolu ile ufak ve tek birimleri bir araya getirerek tasarımlar yapmaktadır. 'Akademik birikim ve Peter Hoogeboom'un Avrupa ve Asya'ya yapmış olduğu araştırma gezileri sanatçının sitiline yön veren önemli unsurlardan olmuştur (Neyman, 2015, s.34)'. Uzak doğu etkisi ile yapmış olduğu 'Year of The Ox' serisi en dikkat çeken koleksiyonlardan biri olmuştur. Minyatür seramik çaydanlıklar ve kaselerle oluşturduğu broşlar seramik takılara örnek olarak verilebilir (Görsel 3.16).

Görsel 3.16. *Peter Hoogeboom'a ait seramik broş (https://www.peterhoogeboom.nl/year-of-the-ox?lightbox=dataItem-imucmr5g1) Erişim Tarihi: 18.03.2018*

3.2.1.2.4.Julie Holmes

Avustralyalı çağdaş takı sanatçısı Holmes'in, çalışmalarında kabile ve antik kültürlerin gelenek göreneklerinin izlerini görmek mümkündür. Seramik üzerindeki organik çizgiler, metalle birlikte kullandığı doğal keten, pamuk ve ipler takıların ifadesini güçlendirmekte ve sanatçıya has bir anlatım oluşturmaktadır (Görsel 3.17).

Görsel 3.17. *Julie Holmes'e Ait Seramik Broş*
(https://tr.pinterest.com/pin/163748136429603027/) Erişim Tarihi: 17.03.2018

3.2.1.2.5. Katherine Wheeler

Genç tasarımcılarından Katherina Wheeler eğitimini takı alanında tamamlamıştır. Tasarladığı takılarda altın ve gümüşün yanı sıra porselen kullanmayı tercih eden sanatçı farklı malzemelerle anlatımına değişik yorumlar katmıştır. Wheeler'in çalışmalarında geleneksel sanatlardan, denizdeki yaşamdan ve canlılardan, doğadan, insan ve ölümden etkiler görmek mümkündür. Sanatçı genel olarak gümüş, kâğıt, iplik, kablo ve porselen gibi malzemeleri bir arada kullanarak heykelsi takılar yapmaktadır (Sevim ve Yeşilmen, 2016, s.136). Form olarak genellikle amorf ve kemik görünümünde çalışmalar yapan sanatçı renk olarak beyazı tercih etmektedir (Görsel 3.18).

Görsel 3.18. *Katherina Wheeler'e ait yüzük ve bilezik (http://katherinewheeler.com.au/) Erişim Tarihi: 18.03.2018*

3.2.1.2.6. Raluca Bazura

Romanya asıllı çağdaş takı tasarımcısı, 2006 yılında Romanya Sanat ve Tasarım Üniversitesi Seramik- Cam-Metal Bölümünden mezun olduktan seramik takılar yapmaya başlamıştır. İlk olarak tamamen elle şekillendirilmiş küçük seramik parçalardan broş, yüzük ve objeler yapmıştır. Daha sonraları çağdaş takı alanında gerçekleştirilen fuarlara katılarak çağdaş takı sanatı hakkında daha fazla çalışarak tekniğini geliştirmiştir. Sanatçı ilk büyük takısı hakkında şöyle söylemiştir;

"İlk büyük parçamı hatırlıyorum, ilk kolyemdi: kabilelerden etkilenerek siyah seramik çamurundan ve altın çubuklardan yapılmıştı" (Alina, 2014) Sanatçı çalışmalarını yaparken ufak ve çok sayıda seramik parçaları bir araya getirerek, parçadan bütüne giden bir yol izlemektedir (Görsel 3.19).

Görsel 3.19. *Raluca Bazura, Parçadan bütüne seramik kolye (http://ralucabuzura.blogspot.com.tr/) Erişim Tarihi: 18.03.2018*

Raluca Buzura tıpkı bir enstalasyon sanatçısı gibi geleneksel sanat eserlerinden farklı olarak, çevreden bağımsız bir sanat nesnesi içermeyip belirli bir mekân için yaratılan, mekânın niteliklerini kullanıp irdeleyen ve izleyici katılımının temel bir gereklilik olduğu bir sanat eseri yaparcasına kişiye ve belli bir bedene ait çalışma yapma fikrini benimsemiştir. Siyah-beyaz ve altın kullandığı son koleksiyonunda enstalasyon etkileri görmek mümkündür (Görsel 3.20). Sanatçının takılarının alışagelmiş ölçülerden büyük olması, kullanıldığı tekniği, anlatısının olması ve estetik değeri bakımından giyilebilir sanata iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Görsel 3.20. *Raluca Bazura'ya ait seramik broş Koleksiyonu (http://ralucabuzura.blogspot.com.tr/) Erişim Tarihi: 18.03.2018*

3.2.1.2.7. Pilar Cotter

1972 doğumlu İspanyalı seramik takı sanatçısı Pilar Cotter takılarının çıkış noktasını, insanın doğası olarak ifade eder ve minimal çalışmalara ağırlık verir. Sanatçı takılarını yaparken metal bağlayıcılar ve ara elamanlar kullanmaktadır. Ayrıca ip, halat ve kumaş gibi organik dokulara sahip hazır parçaların kalıplarını alarak porselen takılar yapmaktadır (Görsel 3.21, 3.22).

Görsel 3.21. *Pilar Cotter'e ait porselen broş*
(https://www.pinterest.co.uk/pin/280771976569901 53/) Erişim Tarihi:20.03.2018

Görsel 3.22. *Pilar Cotter'e ait porselen broş*
https://amarantojoies.blogspot.com.tr/2012/06/enmarcamos-pilar-cotter.html

3.2.1.2.8. Katja Toporski

Almanya doğumlu Amerikalı Toporski, sanatçı olmadan önce tıp alanında yıllarca çalışmış ardından takı alanında kendini daha iyi şekilde ifade edebileceğini düşünerek anestezi uzmanlığını bırakmıştır. Sanatçı birbirine zıt iki disiplini ve takı yapım sürecini söyle anlatmaktadır; 'Yoğun bakım ünitelerinde ölüm ile burun buruna gelen insanları ve hayata dönüşlerine şahit oldum. Modern tıp, süreçlerin başlangıcında ve bitiminde açıklanması için bilimsel keşiflere odaklanma eğilimindedir. Bu kesinlikle hayatımızda büyük ilerlemelere yol açarken, doğum ve ölüm tarafından ortaya konan gizemi göz ardı ediyor. Bu durum din ve sanat alanında da gizem olarak ele alınmaktadır. İşte bu gizem benim sanat anlayışımı oluşturmaktadır' (http-13). Sanatçı takılarını yaparken birçok malzemeyi bir arada kullanmaktadır. Buz, yumurta kabuğu, gümüş, reçine, kömür, beton, lateks, ipek, balmumu ve demir bunlardan bazılarıdır. Takı tasarımlarında kullandığı farklı malzemeler anlatımı güçlendirmekte ve birer mesaj iletmektedir. Seramik takılarda ise organik formlarla beraber geometrik formlar kullanılarak zıtlık kavramı vurgulanmıştır (Görsel 23).

Görsel 3.23. *Katja Toporski'ye ait porselen kolye (https://tr.pinterest.com/pin/342696471374468 06/) Erişim Tarihi: 20.03.2018*

3.2.1.2.9. Rasma Puspure

Letonyalı genç sanatçı, Letonya sanat akademisi Takı tasarım bölümünden mezun olmuştur. Sanatçı herhangi bir takıyı ya da objeyi tasarlarken günlük hayattaki küçük nesnelerden ve çeşitli sıradan küçük olaylardan ilham almaktadır. Rasma Pupure takılarını yaparken küçük ayrıntılarda ki güzelliği görünür kılmaya çalışmakta ve bunu yaparken geleneksel malzemeden ve geleneksel takı tekniklerinde uzak durmaktadır. Yaptığı takılarla aktarmak istediklerini sanatçı şöyle anlatmaktadır; "Doğa tarafından yaratılan her şeyin yanı sıra, kendiliğinden ve beklenmedik bir şekilde meydana gelen her şey, doğal güzelliğini ortaya çıkarmak ve takılara aktarmak için ilham kaynağıdır. Yazılmamış yapıları ve temaları sorgulayan ve başkalarını düşünen ve hissettiren takıları takıyorum. Takıları hayatın içeriğinin minyatürleri ve bilinçaltı mesajlar içerdiğini düşünüyorum' (http-14)'. Takılarında porselen ile birlikte kullandığı reçine ve saf iplikler anlatımı güçlendirmektedir (Görsel 3.24).

Görsel 3.24. *Rasma Puspure'a ait ceramik kolye (https://tr.pinterest.com/pin/318911217333177085/) Erişim Tarihi:20.03.2018*

3.2.1.2.10. Marta Armada Rodriguez

1967 İspanya doğumlu olan takı tasarımcısı İspanya sanat ve el sanatları okulundan mezun olmuştur. Takı tasarımlarında birçok tekniği ve malzemeyi görmek mümkündür. Seramik malzemeyi tornada şekillendiren sanatçı, minyatür formlarla takılar yapmaktadır (Görsel 3.25). Uluslararası seramik akademisi üyesi Miguel Vazquez sanatçı için şunları dile getirmiştir; 'Marta Armada'nın mikro çalışmaları, bizleri anlara ve durumlara doğru götürebilecek bir çeşit harita gibidir. Çalışmalarda, evriminin anahtarlarını ve yaşamı anlama biçimini gösteren bazı sabit temaları takdir edebiliriz. Heykelsi tasarımlarında bir çömlekçi çarkından çıkmış sessizlikten bir şeyler gizleyen seyahatleri görebilirsiniz' (http-15).

Görsel 3.25. *Marta Armada Rodriguez'e ait seramik kolye (https://www.martaarmada.com/portfolio/enblanco-collection/?lang=en) Erişim Tarihi: 20.03.2018*

3.2.1.2.11. Anna Kiryakova

Berlin'de yaşayan Bulgaristan doğumlu sanatçının sanatsal uygulamasının ve mücevher koleksiyonlarının ana malzemesi porselendir. Sanat ve süsleme arasında ince bir ayrıma sahip takı olgusuna farklı bir bakış açısı getirmiştir. Porselenin saf renginden ve doğal dokusundan faydalanan sanatçı gümüşün parlaklığı ile ifadeyi güçlü kılmaktadır. Kimi takıları çok büyük seramik parçalardan oluşurken kimi mercimek tanesi şeklindedir (Görsel 3.26,3.27). Bu zıtlıkla beraber geometrik formlardan da sıkça yararlanmıştır.

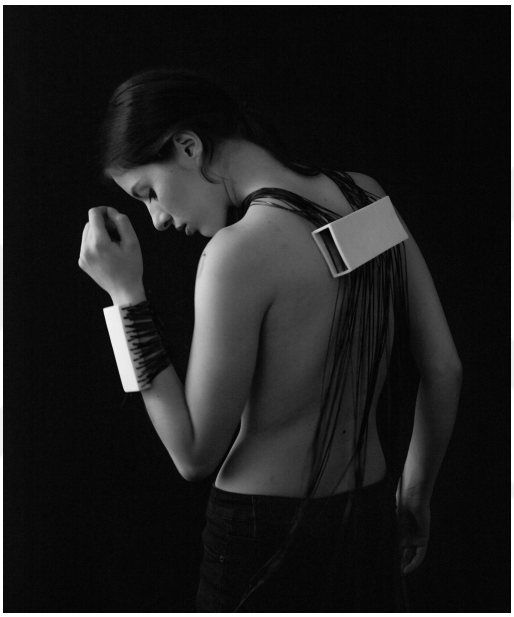

Görsel 3.26. *Anna Kiryakova'ya ait seramik takı (https://annakiryakova.de/en/produkte/kollektionen/) Erişim Tarihi:20.03.2018*

Görsel 3.27. *Anna Kiryakova'ya ait seramik takı (https://annakiryakova.de/en/produkte/kollektionen/) Erişim Tarihi:20.03.2018*

3.2.1.2.12. İrfan Aydın

Ülkemizde Plastik Sanatlar Derneği üyesi ve Mimar Sinan Güzel Üniversitesi Seramik Bölümü Dr. Öğretim Üyesi İrfan Aydın, seramik konusunda ülkemizde kendinden söz ettiren isimlerden biridir. Yaptığı kâğıt katkılı seramik ve porselen çalışmalar ile bilinmektedir. Bugüne kadar gerçekleştirdiği sayısız ulusal ve uluslararası sergilerinin ve sanat çalışmalarının yanında bir de takı koleksiyonu oluşturmuştur. Takılarda antik dönem etkileri görülmektedir (Görsel 3.28).

> Aydın, takılara uyguladığı tasarımları, Antik dönem tapınaklarından (Akropolis, Paestum, Zeus…), kadın mucitlerden (Mary Anderson, Sarah E.Goode, Maria Telkes,Josephine Cochrane…), kadın mimarlardan (Zaha Hadid, Eileen Gray, Jane Drew, Mualla Eyüboğlu…) dönem ve disiplinlerden aldığı ilhamla sürdürülebilir özelliği dahilinde sanat eserlerinden kalan formlardan yaratmaktadır. İrfan Aydın'ın tek parça ve benzeri olmayan tasarımları Gümüş, Altın, Sırlı ve Sırsız olarak farklı kategorilerde çalışmaktadır (http-16).

Ayrıca sanatçı tasarımları ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir; "Biçimlerin bana verdiği olanaklar, var olan şeyleri yansıtmamı mümkün kıldığı gibi, var olmayan, ama "gerçek" olduğu kabul edilen bazı şeyleri de göstermemi sağlıyor. Böylece yapıtlarımda var olanlar ile var olmayanlar bir araya geliyor ve sonuca ulaşmayan öyküler yaratıyor" (http-16).

Görsel 3.28. *İrfan Aydın'a ait yüzük tasarımı (http://www.medyatava.com/haber/seramik-sanatcisi-irfan-aydindan-taki-koleksiyonu_147277) Erişim Tarihi: 20.03.2018*

3.2.1.2.13. Zhou Yiyan Ring

Çin'in doğusundan bulunan Anhui eyaletinde yetişen genç sanatçı Şangay Üniversitesinde sanat ve tasarım eğitimi almıştır. Genç sanatçı Çin ve çevre kültürlerinden aldığı ilhamla giyilebilir sanat anlamında takılar yapmaya başladı. Kullandığı parlak ve mat sırların yanı sıra seramik yüzeylerde altını sıkça tercih etmiştir. Çalışmalarını minimal bir yaklaşımla yapan sanatçı, 2016 yılında Fransa'da 1960 yılından beri yapılan ve el sanatlarında yeni yüzleri bulmaya çalışan Ateliers d'Art de France el sanatları yarışmasında ödüle layık görülmüştür. Ufak birimlerden bütüne giden bir tasarım yöntemi ile takıları yapmaktadır (Görsel 3.29).

Görsel 3.29. *Zhou Yiyan Ring'e ait yüzük tasarımı, önden ve üstten görünüş (https://www.zhouyiyan.fr/bague-forets-sauvages) Erişim Tarihi:21.03.2108*

3.2.1.2.14. Bola Lyon

Londra'da yaşayan genç sanatçı 2013 yılında Rochester üniversitesi güzel sanatlar fakültesi takı bölümünden birincilikle mezun olmuştur. Anatomi içindeki gizli yapılar tasarımlarına ilham vermektedir. Bir omurga gibi eklemlerde bulunan süngerimsi veya yumuşak kemikler, düz bir dış kemik tabakasıyla kaplanmış ve nadiren açığa çıkan yapılar, bir kez açıldıktan sonra, süslü üç boyutlu bir doku oluşturan yoğun iç içe geçmiş kemik lifleri en ilgi duyduğu organik oluşumlardır. Sanatçı porselen kilde bulunan dokularla anatomideki dokusal estetiği birleştirerek, gümüşle beraber yeni bir form oluşturmuştur (Görsel 3.30).

> Sanatçı takılarını şöyle ifade etmektedir; "Dayanıklılık ve kırılganlık incelikle sorgulanır. Vücudun içindeki damarlar normalde oldukça hassastır, ben bu kırılganlığa güçlü girift parçalara izin veren gümüşün akıcı doğasını yakalamaya çalışarak meydan okuyorum. Benzer şekilde, porselen bileşenlerin mukavemeti tartışılır. Yerlerde, kısmen gizlenmeyi sağlamak için koruyucu bir gümüş kaplama kullanıyorum; bu, hassas iç örgüyü koruyan sert kemiğin kabuğunu yansıtır. Gümüş damarlar açık bir şekilde porseleni delip geçmektedir" (http-17).

Görsel 3.30. *Bola Lyon'a ait seramik yüzüğün üstten ve alttan görünümü (http://www.bolalyon.com/jewellery-images/#/ring-images/) Erişim Tarihi: 20.03.2018*

3.2.1.2.15. Luca Tripaldi

Luca Tripaldi, şu anda yaşadığı ve stüdyosunun bulunduğu İtalya'nın Torino kentinde doğmuştur. Grafik tasarım eğitiminden sonra, on yıl boyunca Mario Audello Studios'da heykeltıraş olarak çalışmıştır. "Scala di Milano" ve "Arena di Verona" gibi birçok opera binası için maske ve özel efektler yapmıştır. 1998 yılında ise Torino'da kendi seramik atölyesini açmıştır. Üç boyutlu çalışmaları ve takıları yaparken porselen kullanmaktadır, ayrıca seramik sırsız yüzeyleri transfer baskılarla dekor etmektedir. 2014 yılında Luca, porselenleri takıya çevirmek için reçine, pirinç ve gümüş ile bir araya getirmeye başlamıştır ve genellikle tercih ettiği siyah-beyazın yanında ana renkleri kullanmıştır (Görsel 3.31). Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yürüttüğü birçok çalıştayda eğitmen olarak yoğun bir çalışma yürütmüş ancak şu anda sadece Torino'da, Atelier Terra'da (Fransa) ve La Meridiana'da (Toskana) atölye çalışmaları yapmaktadır.

Görsel 3.31. *Luca Tripaldi 'Adem ve Havva' isimli kolye (http://lucatripaldi.com/jewelry-gallery/) Erişim Tarihi:20.03.2018*

3.2.2. Çağdaş metal kili takılar

3.2.2.1.Metal kilinin tarihçesi ve tanımı

90'lı yılların başında Mitsubishi Materials Japonya'da kurdukları bir son teknoloji fabrikada mikroçiplerde kullanılmak üzere yüksek oranda rafine edilmiş altın üretmeye başlamışlardır. Konunun uzmanı olan Dr. Morikawa, üretilen bu altının daha farklı yerlerde de kullanılabileceği düşüncesinden yola çıkarak metal kilinin bulunmasındaki ilk adımı atmışlardır. Birkaç başarısız denemeden sonra Mitsubishi Materials şirketi yaptığı araştırmalarda gümüş ve altından takı yapmak isteyen insanların çok olduğunu ancak bu teknikleri öğrenmek için yeterince zaman ve paralarının olmadığını görmüştür. Metal kili, neredeyse 5000 yıllık geçmişse sahip metal işleme tekniklerini bir kenara bırakarak tıpkı seramik kili gibi elle şekillendirme olanağı sunmaktadır (McCreight, 2006, s.7). Her ne kadar metal kili sanat alanında

önemli bir buluş olsa da malzeme asıl sanat eserinin oluşmasında yeterli değildir. Ancak sanat eserinde malzeme ve teknik seçiminin de çalışmalardaki etkiyi ve ifadeyi değiştirdiği tartışılamaz.

Metal kili 2000'lere doğru hızla yayılmaya başlamıştır. Çünkü geleneksel kuyumculuk becerilerini kazanmak için gereken olağanüstü zamanla karşılaştırıldığında, metal kili ile ilişkili nispeten kısa bir öğrenme eğrisi vardır. Metal kili ile çalışmak için gerekli olan beceriler genellikle birkaç gün içinde edinilebilir, ileri eğitim bir haftadan daha az zaman almaktadır. Ayrıca, metal kili kullanımı fazla ekipman gerektirmez; Gerekli olan her şey bir fırın ve bazı temel araçlardır. Sonuç olarak, insanlar evlerinde metal kil ile kolayca çalışabilmektedirler. Minimal ekipman talepleri aynı zamanda metal kili kullanımının geleneksel stüdyoların dışında öğretilebileceği anlamına da gelmektedir. Her ne kadar hızla yayılsa da metal kili özellikle bazı takı sanatçıları tarafından gerçek bir metal işlemeciliği olmadığı yargısı ile kabul görmemiştir. Bu direnç büyük ölçüde yanıltıcı olduğu kadar aslında tanıdıktır. Örneğin takı yapım tekniklerinde döküm, elektroliz ve hidrolik pres gibi yeni yöntemler kullanıldığında sanatçı müdahalesinin azaldığı kaygısı ile benzer endişeler yaşanmıştır. Ancak günümüzde sanat eserini, malzemeyi şekillendirme tekniği ve yöntemlerinden ziyade içerdiği anlam ve ifade ile değerlendirmekteyiz. Bu bağlamda metal kili, sanatçı bakış açısı ve estetik değer katılarak işlenirse kuşkusuz sanat eserine dönüşebilir.

Metal kili basit ve teknik bir üründür. Metal kili fikri ilk olarak Mitsubishi Materials firmasında çalışan Dr. Morikava'nın beyin fırtınası sonucu ortaya çıkan fikridir (Görsel 3.32). Amacı tıpkı çömlek çarkında seramik sanatçısının kili şekillendirdiği özelliklere sahip bir metal kili yapmaktı. Tıpkı seramik sanatçıları gibi kilden elle ya da çömlek yolu ile objeler yapılabilecekti. Hatta ilk metal kili denemesi çömlek çarkında geleneksel Japon çay seremonisinde kullanılan bir bardak olmuştur (McCreight, 2006, s.20).

Görsel 3.32. *Metal Kilinin Mucidi Dr. Morikawa (http://riograndeblog.com/meeting-dr-morikawa/) Erişim Tarihi:21.03.2018*

Metal kili günümüzde bronz, bakır, çelik gibi birçok farklı metalden yapılabiliyor olsa da ilk olarak gümüş ve altından üretilmiştir. Çünkü altın ve gümüş asil metallerdir ve diğer birçok metale göre daha az kimyasal tepkimeye girerler. Tepkime az olduğundan ve genellikle insan vücudunda reaksiyona girmediğinden takı yapımı için en uygun metaller olmuşlardır. Ayrıca ısı verildiği zaman çıkardığı oksit oranı az olduğundan metal kili kullanımda daha sık tercih edilmiştir.

Metal kili formül olarak çok basittir. İçeriğinde metal tozu, saf su ve organik bağlayıcılar vardır. Metal kilinin yaygın kullanılmaya başlanması ile birlikte ilk zamanlarda kullanılan inorganik bağlayıcılar yerini sağlığa ve çevreye zararlı olmayan gıda benzeri organik bağlayıcılara bırakmıştır. Yapılan testler sonucunda %100 zararlı olmadığı da bilimsel verilerle kanıtlanmıştır. Küçülme oranını en aza indirmek ve sinterleşmenin daha iyi olabilmesini sağlamak amacı ile organik bağlayıcılar en az miktarda kullanılmaktadır. Metal kili içeresindeki metal partiküllerinin oranı ve boyutu metal kilinin niteliğini belirleyen önemli unsurlardan biridir.

İçerdiği malzemeler genellikle aynıdır ancak elle şekillendirme ve akıtma gibi yöntemleri kullanabilmek için belli oranda sulandırılır. Bu sayede sanatçıya farklı kullanım olanakları sağlar (Görsel 3.33).

Görsel 3.33. *Metal Kili farklı kullanım şekilleri*
(Yeşilmen, 2018)

Metal killeri değerli metal killeri (altın, gümüş) ve yarı değerli metal killeri (bronz, bakır, çelik) olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Metal kili yüzde 90 metal tozlarından yüzde 10 organik bağlayıcılardan oluşmaktadır. Bağlayıcı maddeler metal kilinin işlenebilmesi için önemlidir. Bu oranların dışına çıkıldığı zaman ya ürünün bağlayıcılığı zayıflar ya da sinterleşme gerçekleşemez.

Metal killeri, üç boyutlu şekillendirme yapılabilen diğer bütün killer gibi birçok yöntemle modle edilebilir. Şekillendirme yapmak için metal kilinin farklı formlarından yararlanılabilir. Metal killeri, plastik formda, şırınga içinde, pasta şekline kullanılabilmektedir. Hatta metal kili kütle halinde kurutulduktan sonra bir taş ya da ağaç gibi oyulabilmektedir. Metal kilinin plastik hali en yaygın kullanım şeklidir. Çünkü plastik kıvamda olan kil elle şekillendirilmeye en uygun haldedir. Yuvarlanabilir, rulo yapılabilir, kesilebilir, ekleme-çıkarma yapılabilir ve doku verilebilir (Görsel 34). Şekillendirme işlemi yaparken ani kurumaları önlemek için ortam biraz nemli olmalıdır. Oluşan çatlakları kapatmak için su kullanılabilir.

Görsel 3.34. *Doku işlemi yapılmış metal kili, Plastik kıvamda (Yeşilmen, 2018)*

Şırınga tipi metal kilinin daha akışkan halidir. Çizgiler süslemeler ya da desenler yapmak için kullanılabilir. Aynı zamanda oluşan çatlakları ve boşlukları kapatmak için kullanılmaktadır. Şırınga ucuna takılan farklı kalınlıktaki başlıklar ile istenilen boyutta desenler çizilebilir. Şırınga tipi killer içi boş üç boyutlu nesneler yapmak için de kullanılabilmektedir. Şırınga tipi metal kili kullanım şekilleri sanatçını düşünce ve ifade şekline göre her türlü kullanılabilmektedir (Görsel 3.35).

Görsel 3.35. *Şırınga tipi metal kili ile şekillendirme (Yeşilmen, 2018)*

Pasta şeklindeki metal kili ise daha akışkan ve sulu bir kıvama sahiptir. Bu kıvamı sayesinde bir yapıştırıcı görevi görmektedir. Pasta genellikle parça birleştirme, tamir etme ve boşluk kapatma işlemleri için kullanılabilmektedir. Metal kili pastaları

hazır şekilde satıldığı gibi kişinin kendi pastasını da yapması mümkündür. Plastik kıvamdaki metal kiline damıtılmış su ekleyerek pasta elde edilebilir. Ya da kurumuş metal killeri iyice öğütüldükten sonra damıtılmış su ekleyip bekletilerek pasta elde edilebilmektedir (Görsel 3.36).

Görsel 3.36. *Pasta tipi metal kili (Yeşilmen,2018)*

Her sanat alanında olduğu gibi metal kili ile de çalışırken bazı özel el aletleri ve ekipmana ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak metal kili ile çalışmanın en büyük avantajlarından biri çok ufak bir alanda bile çalışılabilmesidir. Küçük bir oda ya da aile odasının bir köşesi çalışma alanınız olabilmektedir. Önemli olan çalıştığınız ortamın çok kuru olmaması ve çeşitli iklimlendirme cihazlarının çalışmıyor olmasıdır. Ayrıca iyi bir aydınlatma ve havalandırma metal kili için önemlidir.

Metal killeri havaya maruz kaldığı anda kurumaya başlamaktadır. Killeri en iyi saklama yöntemi onları hava geçirmeyen nemli ortamlarda muhafaza etmektir. Çalışma esnasında da nemli ortamda tutmak şekillendirme yapmamızda yardımcı olmaktadır. Killerin saklanmasında ıslatılmış sünger konmuş, ağzı hava almayan küçük plastik kaplar kullanılabilir. Çünkü sünger su tutar damlama yapmaz ve nemli bir ortam yaratır. Böylece metal kili uygun ortamda olduğu için her zaman çalışmaya elverişlidir.

Metal killeri ile çalışırken dikkat edilecek diğer bir husus üzerinde çalışılan malzemelerin yapışmaz özelliğe sahip olmasıdır. Bu durum hem hızlı kurumanın önüne geçecek hem de malzeme israfını önleyecektir. Sanatçı elle şekillendirme yapacaksa el bir yağ yardımı ile kayganlaştırılmalıdır.

Metal kili şekillendirme işlemi yapılırken bazı el aletleri kullanılmaktadır. Şekillendirme yaparken alet kullanımı ve tercihi tamamen sanatçıya ait olup geliştirilmesi mümkündür. Aşağıda ise metal kilini şekillendirirken kullanılabilecek bazı el aletleri anlatılmıştır.

Palet bıçakları; pasta killerini karıştırmada ve uygulamada kullanılan plastik ya da metal aletlerdir (Görsel 3.37).

Kesiciler ve cımbızlar; Sivri uçlu cerrahi bıçaklar ya da günlük hayatta kullanılan maket bıçakları kullanılabilir. Delik açmak için iğneler ve ufak parçaları taşımak ya da taş yerleştirmek için cımbızlar kullanılabilir (Görsel 3.37).

El Matkapları; kurumuş metal kilini fırınlanmadan önce delik açmaya ve şekil vermeye yarayan aletlerdir. Farklı kalınlıkta uçlarla kullanılabilir (Görsel 3.37).

Cetvel-Kalem; Milimetrik cetveller metal kili şekillendirmede önemlidir. Örneğin bir yüzük tasarlarken parmak ölçüleri çok ufak aralıklarda değişmektedir. Kalem ise işaretleme yapmak için kullanılmaktadır.

Görsel 3.37. *Metal kili takı yapımında kullanılan el aletleri (Yeşilmen, 2018)*

Kalınlık Ölçüleri ve merdane; Eşit kalınlıkta kil plakaları oluşturmak için, her iki tarafta bulunan belli aralıklardaki kalınlık rehberleridir. Bu rehberler kimi zaman oyun kartları olabiliyorken kimi zaman çeşitli kalınlıkta yapılmış çift cetvellerden oluşabilmektedir. İki kalınlık plakası arasına konan kil kütlesini plaka yapabilmek için PVC ya da cam borular kullanılabilir (Görsel 3.38).

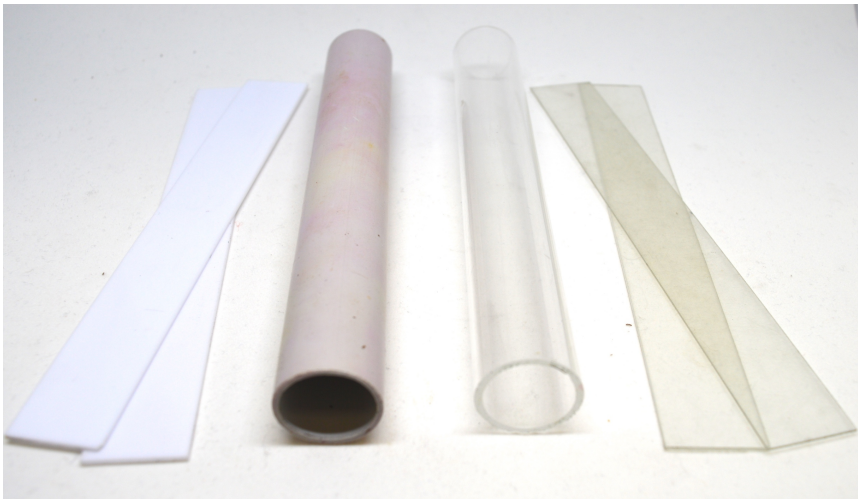

Görsel 3.38. *Metal kili takı yapımında kullanılan el aletleri (Yeşilmen, 2018)*

Silikon şekillendirme kalemleri; Metal kili yaş halde ilken modüle etmeye yardımcı el aletleridir (Görsel 3.39).

Yüzük ve bilezik malafaları; yüzük ya da bilezik yaparken ölçü ve kalıp şeklinde kullanılan aletlerdir. Yüzükler çoğunlukla yüzük malafalarının üzerinde şekillendirilir (Görsel 3.39).

Görsel 3.39. *Metal kili takı yapımında kullanılan el aletleri (Yeşilmen, 2018)*

Çalışma petleri; Metal kilinin yapışmadığı genellikle yağlı yüzeye sahip çalışma şilteleridir.

Kurutma Matları; Sanatçı tarafından şekillendirme işlemi bitmiş çalışmalar hava alan yüzeyler üzerinde kurutulmalıdır. Bunun için ızgara türü yüzeyler tercih edilebilir.

Fırın; Metal kili için en önemli malzemelerde biridir. Maksimum 1100 C'ye çıkan minik bir fırın takı yapımı için yeterli olacaktır (Görsel 3.40).

Görsel 3.40. *Metal kili takı yapımında kullanılan fırın (Yeşilmen, 2018)*

Fırın kapları; Metal kili pişirme yöntemlerinden biri olan aktif karbon yöntemi için kullanılmaktadır. İçerisine aktif karbon konan metal kap metal ikilinin oksitlenmeden sinterleşmesine yardımcı olmaktadır.

Aktif karbon; yüksek gözenekli yapısı nedeniyle, absorbe özelliği oldukça iyi olan bir maddedir. Ticari olarak aktif karbon; odun, linyit, mangal kömürü, kemik, hindistan cevizi, pirinç kabuğu, fındık kabuğu, turba vs. gibi maddelerden üretilir. Gaz halindeki maddelerin absorbsiyonu için daha çok küçük gözenekli karbonlar (hindistan cevizinden elde edilen türü) tercih edilmektedir.

El şaloması; metal kili pişirme yöntemlerinden biri olan direk ateşle sinterleştirme için kullanılan, gaz doldurularak çalıştırılan, bir çeşit el aletidir (Görsel 3.41).

Görsel 3.41. *Metal kili takı yapımında kullanılan şaloma (Yeşilmen, 2018)*

Frezeler; özellikle pişirme işleminden sonra delme, kesme cilalama ve zımparalama işlemi yapmak üzere kullanılan el aletleridir (Görsel 3.42).

Eğeler; Zımpara ve rötuş için kullanılan aşındırıcı el aletleridir (Görsel 3.42).

Görsel 3.42. *Metal kili takı yapımında kullanılan aletler (Yeşilmen, 2018)*

Metal kili şekillendirmede kullanılan başlıca alet ve teçhizat yukarıdaki gibi sıralanmış olsa da sanatçı kendi yöntemini belirleyerek buna uygun her türlü el aletini kullanabilmektedir.

3.2.2.2. Çağdaş metal kili takı sanatçılarından örnekler

Metal kili çok eski bir geçmişe sahip olmasa da takı yapımında kullanılan alternatif malzemelerden bir olarak çok sık kullanılmaya başlanmıştır. Takı sanatçısı metal kilinin yer ve teknik gibi avantajlarından faydalanarak teknikten çok takının anlatımına odaklanmıştır. Böylece ifadesi güçlü ve söylemi olan takılar sanat alanında yerini almıştır. Takılarında metal kili kullanan sanatçılar farklı malzemelerden de yardım alarak birer sanat eseri üretebilmektedir. Metal kili kolay elde edilebilen ve her kesim tarafından kullanılabilen bir malzeme olduğu için, çok fazla örnek bulunabilmektedir. Aşağıda ise çağdaş, anlatımı olan, sanatsal örnekler ve çağdaş takı tasarımcıları araştırılarak incelenmiştir.

3.2.2.2.1. Kim Booklass

Avustralya'lı heykeltıraş ve takı tasarımcısı Kim Booklass metal kilini kullanan ve metal kili eğitimi veren sanatçılardandır. Özellikle hayvan figürleri çalışan sanatçı metal kili ile tanıştıktan sonra üç boyutlu küçük objeler ve heykeller yapmaya başlamıştır. 2017 yılında Fransa'da gerçekleştirilen uluslararası metal kili sergisine katıldığı 'Tribal Warrior Women' adlı seri ile birçok ödüle layık görülmüştür. 'Tribal Warrior Woman, basit ve karmaşık, korunan ve koruyucu, güvenli ve savunmasız, işlevsel ve dekoratif bir anda, aynı zamanda bütün kadınları sembolize etmektedir.

Güçlü durur, kendi için şiddetle savaşır, kendini sevgiyle açar hem savunma hem de beslenmek için zırhının içine girer. Onun zincirleri sadece bağlayan bağlar değil, aynı zamanda dünyadaki kadınlar arasındaki bağlantılardır. Avustralya'nın dünyasından yapılmış olan Savaşçı Kadın, vizyon sahibi yaratıcısının hem güçlü hem de dünyevî bilgi veren, sadık ama şiddetli koruyucusu kurt kendisine eşlik etmektedir (Görsel 3.43).

Görsel 3.43. *Kim Booklass, 'Warrior Tribal Women' takı serisi (https://www.youtube.com/watch?v=tfDaz-bJFi4) Erişim Tarihi: 03.04.2018*

Bu seriyi özel kılan unsur ise her kadında olduğu gibi, Savaşçı Kadın da kendi başına ve içinde kalan değerleri beslemek ve geliştirmek için kendinden birer parça vermektedir. İlk bakışta bir heykel gibi görünse de zırhı sembolik ve dönüştürücüdür, birbirine bağlı mücevher parçalarını açığa çıkarır. Fonksiyonel ve dekoratif parçalar arasında kol koruyucuları küpeye dönüşürken; kalkan ve sopa birer yaka iğnesine, sırtındaki ok ve yay ise bilekliğe dönüşmektedir (Görsel 3.44).

Görsel 3.44. *Kim Booklass 'Warrior Tribal Women' takı serisi (https://www.youtube.com/watch?v=tfDaz-bJFi4) Erişim Tarihi: 03.04.2018*

3.2.2.2.2. Angela Baduel Crispin

Angela Crispin, Sao Paulo'da Brezilyalı bir anne ve Amerikalı bir baba ile Brezilya ile Hawaii arasındaki iki kültürle büyümüştür. 1987'de siyaset bilimindeki çalışmalarını tamamlamak için Paris'e gitmiş, mezun olduktan sonra Fransa'da kalmayı tercih etmiştir. Ancak sanatçı okumuş olduğu siyaset biliminden ziyade takı tasarımına ilgi duymuş ve bu alana yönelmiştir. Paris'te BJO Formasyonu'nda eğitim almış ardından Paris'teki LEI Nicolas Flamel'de kuyumculuk ve mine eğitimi almıştır. Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Metal clay uzmanları tarafından verilen çeşitli kurslardan sertifikalar almıştır.

Angela Crispin sürekli olarak yeni materyaller ve yeni tekniklerle ilgilenmektedir.

Eserleri sürekli değişim ve yenilenme, geleneksel ve yenilikçi teknikleri barındırmaktadır. Zaman zaman reçine, deri, gibi çok çeşitli malzemelerle veya günlük yaşamın ve diğer doğal unsurların nesnelerle birleştirdiği farklı metallerin kullanımıyla olağandışılığı yakalamaya çalışmaktadır (Görsel 3.45).

Görsel 3.45. *Angela Baduel Crispin 'Spice of Life' Serisi, 2009 (http://angelacrispin.canalblog.com/archives/2009/04/17/13404105.html) Erişim Tarihi: 03.04.2018*

Çok kültürlü etkilere dayanan yaşam felsefesinden esinlenerek, çevresini sürekli olarak içsel bir bilgi birikimi geliştirmeye ve dünyayla daha fazla ilişki kurmaya yönlendirmektedir. Doğa ya da insandan hem fiziksel hem de sembolik unsurları ele

alıp, daha sonra kendisinin yarattığı, kişisel ve dünyevi bir temsili, çağdaş bir yorumla materyallerle yeniden inşa etmek için birleştirmektedir.

Sanatçı takı yapım sürecini şöyle ifade etmektedir; "Yaratıcı süreç, içsel bir vizyondan kaynaklanır. Daha sonra içgüdüler tarafından yönlendirilen parça, akıl almaz… Aklına gelinceye kadar eline geçer ve hayali nesne için uygun malzemeye hayat verir. Öte yandan, bazen, onu objektif olarak ve asıl amacının ve hedefinin ötesinde hayal etmesine ilham veren bir nesne veya önemsiz bir konu olarak görür" (http- 18).

3.2.2.2.3. Helga Van Leipsig

Helga Van Leipsig, Hollanda'da yaşamakta ve çalışmaktadır. Maastricht Güzel Sanatlar Akademisi'nde lisansüstü "Sanat- Mücevher Tasarımı" ndan mezun olmuştur. Yaklaşık 10 yıl boyunca grafik tasarımcısı olarak çalıştıktan sonra 2004 yılından itibaren takı tasarımcısı olarak kendi kurduğu atölyesinde çalışmaktadır.

Sanatçı çalışmalarını şöyle ifade etmektedir; geleneksel olarak takı yapım tekniklerini çok iyi bilmeme rağmen metal kili ile çalışmaya karar verdim. Metal kili ile geleneksel tekniklerle elde edemediğim ne yapabilirim diye düşündüm. Metal kili belli bir oranda su ve bağlayıcı içermektedir. Pişme sırasında küçülme meydana gelir bende çalışmalarımı bu prensip ile yapmaya başladım. Özellikle 'Dünya' koleksiyonumu çalışırken metal kilinin bu özelliğinden yararlandım. Küçük birimleri bir araya getirip, tekrarlar örüntüsü oluşturup doğaya göndermelerde bulundum' (http- 18).

Sanatçı doğadan ilhamla tıpkı toprağa ekin eker gibi küçük metal kili parçalarını çalışmalarına yerleştirmektedir. Sanatçı çalışmayı tamamlar ve pişmesi için fırına bırakır çıkan sonuç sanatçının hasadıdır (Görsel 3.46).

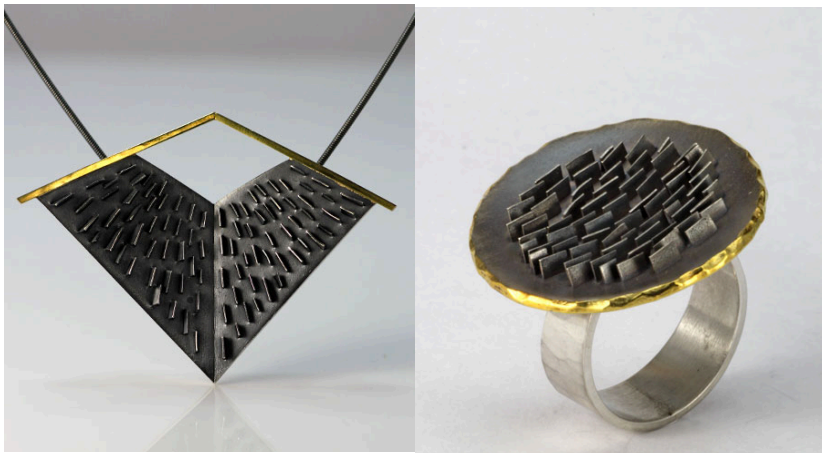

Görsel 3.46. *Helga Van Leipsig, Earth Koleksiyonu (https://www.laleipsigjewels.com/en/furrows-ridges) Erişim Tarihi: 04.04.2018*

3.2.2.2.4. Barbara Becker Simon

New York Eyalet üniversitesi New Paltz üniversitesinde sanat eğitimi alan ardından Madison Wisconsin Üniversitesisin Metal ve Kuyumculuk eğitim alan sanatçı, farklı atölyelerde de çalışmalar yaparak eğitimini tamamlamıştır. 1997 yılından bu yana metal kili ile çalışmaktadır. Metal kili ile içi boş formlar yaparak ağır gibi görünen fakat oldukça hafif takılar yapmaktadır. 2007 yılında metal kilinden yapmış olduğu 'Big Links' isimli kolyesi Saul Bell tasarım ödüllerinde birinci olmuştur (Görsel 3.47).

Görsel 3.47. *Barbara Becker Simon, 'Big Links' isimli kolye (http://www.bbsimon.com/images/BigLinksfull.jpg) Erişim tarihi:04.04.2018*

3.2.2.2.5. Pam East

Kaliforniya doğumlu Pam East uluslararası tanınmış bir sanatçı, yazar ve öğretmendir. Birçok dergide çalışmaları ve eğitici yazıları yer almaktadır. "Metal Kil Üzerine Mine" adlı kitabı, gümüş kil üzerindeki mine için kaynak kitap olarak kabul

edilmektedir. İlk kez 1997 yılında metal kili üzerine mine denemeleri yapmaya başlayan sanatçının takı konusunda birçok kitabı ve eğitici makaleleri bulunmaktadır. Sanatçı sanatını; "Tutkum metal kil ve emayeleri birleştiriyor ve bu tutku başkalarını da tutuşturuyor. Benim için yaratıcı süreci; zengin ve canlı bir rengi metal içine ekleyerek ruh hallerini, hisleri ya da görsel etkiyi ifade ediyor. Metal mine, emayeler için mükemmel bir ortamdır. Yaptığım her yeni parçayla, her zaman daha ileriye gitmeye çalışıyorum. Yeni ve beklenmedik şekillerde renk ve metali birbirine geçirerek, bir sonraki seviyeye çıkmaya çalışıyorum" şeklinde ifade etmektedir.

Çalışmalarında metal kili ile minenin dışında mokuma gane tekniğine sıkça rastlanmaktadır (Görsel 3.48). Mokuma gane, farklı metallerin ısı ve baskı işlemi ile bir araya getirilip, ağaç veya mermer görünümü kazandırılan geleneksel bir Japon yöntemidir (http-19).

Görsel 3.48. *Pam East'a Ait Mokuma gane metal kili takılar (http://www.pameast.net/mokumegane) Erişim Tarihi: 04.04.2018*

3.2.2.2.6. Lora Hart

Los Angeles doğumlu sanatçı Lora Hart, 2000 yılından bu yana metal killeri ile çalışmaktadır. Aynı zamanda üniversitede eğitimci olarak çalışmaktadır. Sanatçının çalışmalarında tarihi etkiler görmek mümkündür (Görsel 3.49). Sanatçı çalışmalarını ve yöntemini;

"Tasarımlarımda tarihi detaylar ve mimari dekorasyon için uzun zamandır bir araştırma içindeydim. Yumuşak parlayan gümüş, bronz ve altın yaldız, kadifemsi bir patine ve parıldayan değerli taşlar tarafından daha çekici olmaktadır. Çok kolay

şekillenebilen metal kili ve geleneksel metalürji tekniklerinin bir kombinasyonu ile tasarımlarım hayal edebildiğim gibi gerçekleşiyor. Benim küçük stüdyom her zaman değişen meraklı bir kabine, bulduğum nesneler, egzotik fotoğraflar ve renkli mücevherlerle dolu kaplar, antika düğmeler ve diğer unutulmuş nesneler, yaratıcı hayal gücümü canlı tutmaya yardımcı oluyor" şeklinde ifade etmektedir.

Görsel 3.49. *Lora Hart'a ait takı tasarım örnekleri (http://www.lorahart.com/) Erişim Tarihi: 04.04.2018*

3.2.2.2.7. Marco Fleseri

Geleneksel teknikler takı yapan sanatçı Marco Fleseri, metal kilini de takı yapım tekniklerine dahil etmiştir. Aynı zamanda heykel ve seramik sanatı ile ilgilenen sanatçı çalışmalarında değerli taşlar, seramik, kâğıt ve polimer gibi alternatif malzemeleri sıkça kullanmaktadır. Sanatçının en dikkat çeken çalışmaları ise kuvars taşının üzerine metal kili ile yapmış olduğu betimlemelerdir (Görsel 3.50). Metal kilini ilk kez hazır (normal metal) ile birlikte kullanarak birçok tasarıma imza atmıştır.

Görsel 3.50. *Marco Flesri'ye metal kili takılar (http://fleseri.com/one-of-a-kinds) Erişim Tarihi:04.04.2018*

3.2.2.2.8. Tina Rath

Tina Rath San Francisco Körfez Bölgesi'nde yaşayan ve çalışan bir Amerikalı sanatçıdır. Tina stüdyosunda takı, resim ve baskı sanatlarını bir arada çalışmaktadır. Çalışmaları, Stedlijk Müzesi, Amsterdam, Portland Sanat Müzesi, Portland, North Carolina'daki Mint Müzesi de dahil olmak üzere birçok yerde sergilenmiştir. Eserleri birçok dergi ve kitapta ve özel koleksiyonda bulunmaktadır.

Zamanın sınandığı doğal materyalleri tercih eden Tina, egzotik sert ağaçlar, deriler, metal ve değerli taşlar arasında oluşan doğal güzelliğe ve "yaşam gücüne" ya da canlılığa dokunmaktadır. Kullandığı organik ve inorganik formlar arasında yakaladığı yumuşak geçişler çalışmalarını daha başarılı hale getirmektedir.

Geleneksel takı yapım tekniklerinin yanı sıra metal kilini de sıkça kullanan sanatçı, takılarında alternatif birçok malzemeyi bir arada kullanmaktadır (Görsel 3.51).

Görsel 3.51. *Tina Rath'a ait pembe fildişi ağacı, vizon, elmas, metal kili takı (http://tinarath.com/portfolio_page/condylactis-gigantea/) Erişim tarihi: 04.04.2018*

3.2.2.2.9. Hadar Jacobson

Hadar Jacobson metal kili konusunda uzmanlaşmış takı sanatçısı ve eğitmenidir. Kendi stüdyosunda ve dünya çapında metal kili eğitimi vermektedir Hadar, metal kili ve birçok konuda altı kitap ve profesyonel dergilerde makaleler yayınlamıştır. Aynı zamanda sanatçı kendi ürettiği metal killeri kullanmakta ve adı ile aynı metal killerini satmaktadır.

Sanatçı metal kili ile birçok seride takı yapmıştır. Ancak içlerinde en dikkat çekici olanı 'rings of city' isimli serisidir (Görsel 3.52).

Görsel 3.52. *Hadar Jacobson'a ait yüzük serisi* (http://artinsilver.com/) Erişim Tarihi: 05.04.2018

3.3. Seramik ve Metal Kili Birlikteliğinde Çağdaş Takılar

Takı binlerce yıldır, varlığını çeşitli formlarda, farklı kültürlerde ve değişik malzemeler ile sürdürmektedir. Günümüzde ise sanatsal ifade aracı olarak takı kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Sanat kavramının genişlemesi, kişisel bakış açılarının önem kazanması ve yeni olanın dikkat çekmesi takının sanat alanında daha sık anılmasına neden olmuştur. Farklı disiplinlerin bir arada kullanılabilmesi de günümüz sanat anlayışının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Çağdaş takı ise salt süslenmenin ötesinde, anlatımı olan yenilikçi bir kavramdır. Bu bağlamda çağdaş takı yapımında ifadeyi güçlü kılacak her teknik, malzeme ve disiplin bir arada kullanılabilmektedir. Seramik ve metal kilinin takı sanatında buluşması ise bu arayışların sonucunda ortaya çıkmıştır. Her iki disiplinin kendine has teknik özellikleri olmasına rağmen benzer yönleri mevcuttur. Örneğin seramik binlerce yıldır uygulanan bir teknik iken, metal kili tekniği 21. Yüzyılın başlarına doğru icat edilmiştir. Bir teknik eskiyi temsil ederken diğer teknik modern teknolojinin insanlığa kazandırdıklarındandır. Her iki teknikte de elle şekillendirme yapılabilmesi ve fırınlanması benzer özellikleridir. Ancak her ne kadar benzerlikler olsa da farklı disiplinlerin bir arada kullanılması için alternatif bir düşünce biçimi gereklidir.

Yapılan araştırmada her iki disiplini harmanlayarak kullanan çok sayıda sanatçıya ulaşılamamıştır. Metal kili ahşap, cam, reçine ve doğal taşlar gibi birçok malzeme ile kullanılmasına rağmen seramikle kullanım örneklerine pek rastlanamamıştır. Yapılan araştırmada seramik sanatında metal kilini kullanan bir sanatçıya ulaşılmıştır. 1980 yılında başladığı lisans eğitimi ile seramik sanatına başlayan Noortje Meijrink, seramik tornada yaptığı çömlekler üzerine kazıma tekniği ile uzmanlaşmıştır. 2003 yılında ise gümüş külü ile tanışan sanatçı kazıma yaptığı yerlere gümüş kili doldurarak yeni bir teknik geliştirmiştir (Görsel 3.53). Siyah astar çektiği çalışmalarında genellikle kuş figürü kullanmaktadır. Zamanla tekniği geliştiren sanatçı oyukları doldurmanın ötesinde seramik torna işlerine uygun üç boyutlu eklemeler yapmıştır (Görsel 3.54).

Görsel 3.53. *Noortje Meijrink'e ait Seramik form içine gömülmüş metal kili (http://www.dailyartmuse.com/2012/08/15/noortje-meijerink/) Erişim Tarihi: 05.04.2108*

Görsel 3.54. *Noortje Meijrink'e ait Seramik form üzerine metal kili çalışması (http://www.dailyartmuse.com/2012/08/15/noortje-meijerink/) Erişim Tarihi: 05.04.2108*

Takı sanatında ise seramik ve metal kili bileşiminde çalışmaları bulunan ülkemiz akademisyen ve seramik sanatçılarından Prof. S. Sibel Sevim, tarihten izler taşıyan seramik çalışmalarını metal kili ve dantel ile birleştirerek takı sanatında farklı bir bakış açısı sergilemiştir. Çeşitli malzemeleri bir arada kullanan sanatçının takılarında Anadolu kültürlerinin izlerini görmek mümkündür (Görsel 3.55).

Görsel 3.55. *Prof. Sibel Sevim'e ait Kibele temalı kolye (http://www.sibelsevim.com.tr/detay/k-%E2%80%93-fzd-1.html) Erişim Tarihi: 05.04.2018*

Yaklaşık 2 yıldır takı tasarımı noktasında çalıştığını anlatan Sevim, "Sanatı bütün toplumla paylaşmaya ve tanıtmaya çalıştım. Gerek yapmış olduğum bilimsel çalışmalarla gerek sanatsal faaliyetlerle…Takı tasarımı ve uygulamalarını yapıyorum. Yaklaşık 37 yıllık meslek hayatım boyunca birçok projede yer aldım. Hep büyük büyük heykeller ürettim. Seramikle ilgili büyük formlar ile büyük sergiler açtım. Öğrencilerimi de bu doğrultuda yetiştirmeye çalıştım. Fakat toplumda sanat öyle bir noktada duruyor ki, halkın katılımının çok da istediğim noktada olmadığını gördüm. Bu nedenden dolayı, topluma nasıl ulaşabilirim? Yapmış olduğum eserleri nasıl toplumla paylaşabilirim? diye düşünürken, takı üretmenin çok doğru olduğunu düşündüm. Aslında üretmiş olduğum takıların hepsi büyük heykellerin ve büyük formların küçültülmüş hali (Görsel 3.56). Hepsinin bir hikayesi var, bu çok çok önemli" dedi (http-20).

Görsel 3.56. *Prof. Sibel Sevim'e ait 'kybele' serisi heykeller ve takı (Sevim, 2018) Erişim Tarihi: 05.04.2018*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KİŞİSEL YORUMLAMALAR VE TAKI UYGULAMALARI

4.1. Takı Uygulama Aşamaları

Metal kili ve seramik birlikteliğinde takı yapımı belli aşamalardan oluşmaktadır. Özellikle metal kilinin bilinen ham metalden farklı bir süreci olması teknik bilgi gerektirmektedir. Bir önceki bölümde anlatıldığı üzere metal kili, metal tozlarının belli miktarda bağlayıcılarla plastik kıvama getirilmesi ile elde edilmektedir. Plastik kıvamda bulunan metal kili şekillendirilip kurutulduktan sonra fırınlanmakta ardından fırından çıkan parçaların nihai şekline ulaşması için de bazı işlemlerden geçmektedir.

Metal kili plastik kıvamda iken elle ya da kalıplarla şekil verilebilir. Elle şekillendirme yapılırken elin ısısı ile metal kili hızlıca kuruyabilmekte ve çatlamalara neden olabilmektedir. Bu çatlamalar ise fırında çalışmaların bozulmasına neden olur. Bu şekilde oluşacak bozulmaların önüne geçmek için el, sürekli nemli tutulmalıdır. Paketten çıkarılan kil bir süre kullanılmadan beklediği için suyunu kaybeder ve kurumaya başlar. Çalışmaya başlamadan önce kili ıslatarak yoğurmak gerekmektedir. Böylece kil plastik kıvama gelecek içerisinde hava kabarcığı kalmayacaktır (Görsel 4.1, 4.2, 4.3).

Görsel 4.1. *Nemini kaybetmiş metal kili*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.2. *Metal kiline su ekleme aşaması*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.3. *Nemini kaybetmiş metal kilinin plastik hale getirilmesi*
(Yeşilmen, 2018)

Kil ile çalışırken çalışacağımız kadar kil alınır kalanı nemli ve kapalı bir yerde muhafaza edilir. Çalışmaya hazır hale gelen kile istenilen şekil verilerek kurumaya bırakılır. Şekillendirme işlemi yapılırken farklı el aletlerinden ve kalıplardan yararlanılabilir (Görsel 4.4, 4.5, 4.6, 4.7).

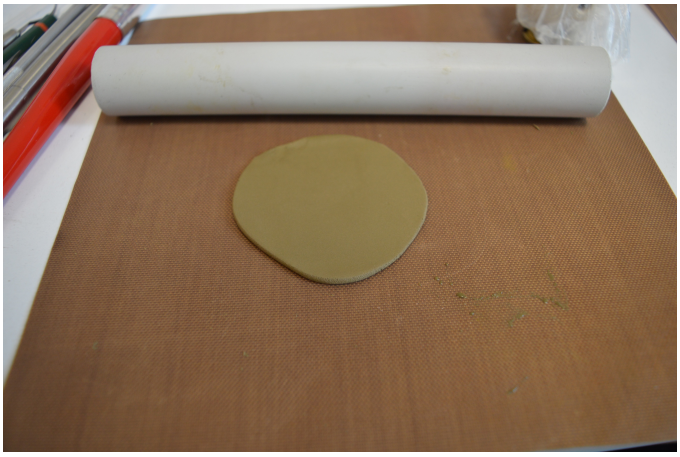

Görsel 4.4. *Metal kilinin şekillendirilmesi*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.5. *Metal Kilinin şekillendirilmesi*
(Yeşilmen, 2018)

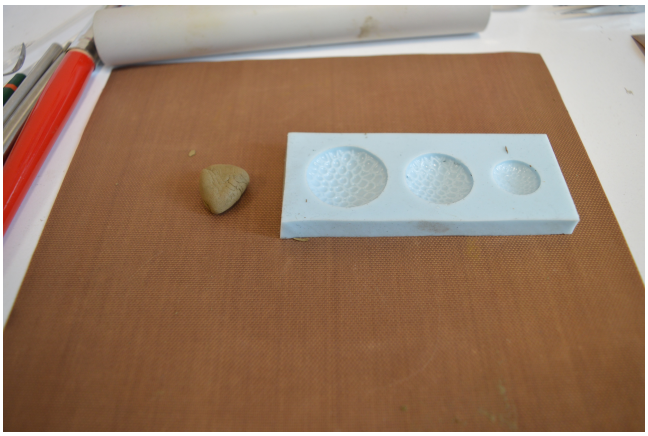

Görsel 4.6. *Metal kilinin Kalıp ile şekillendirilmesi*
(Yeşilmen, 2018)

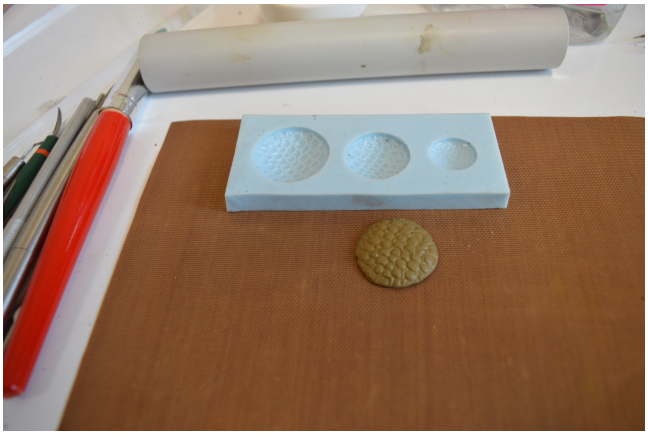

Görsel 4.7. *Metal kilinin Kalıp ile şekillendirilmesi (Yeşilmen, 2018)*

Metal kili ile yapılmış çalışmalar oda ısısında bir günde tam kurumaktadır. Kurutma işlemini hızlandırmak için fanlı kurutucular kullanılabilir. İçerisinde çatlağı ve hava kabarcığı olmayan çalışmalar ani kurutmadan etkilenmezler. Kuruyup tamamen sertleşen parçalar üzerinde rötuş ve kazıma işlemleri yapılabilir (Görsel 4.8). Metal killeri kuruduktan sonra hafif ıslatılıp araya metal kili pastası sürülerek ekleme yapılarak yeni kompozisyonlar oluşturulabilir (Görsel 4.9, 4.10).

Görsel 4.8. *Metal kilinin kuruduktan sonra rötuşlanması (Yeşilmen, 2018)*

Görsel 4.9. *Ekleme yöntemi ile şekillendirme (Yeşilmen, 2018)*

Görsel 4.10. *Ekleme yöntemi ile şekillendirme (Yeşilmen, 2018)*

Birleştirme işleminin ardından çalışmalar tekrar kurumaya bırakılır. Kuruyan çalışmalara son rötuşlar yapıldıktan sonra fırınlama aşamasına hazır hale gelmektedir. Fırınlama aşaması kullanılan metal kilinin türüne göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca kullanılan üç farklı pişirim yöntemi bulunmaktadır. Bunlar;

- Geleneksel Metot
- Aktif Karbon Metodu
- Şaloma Metodu

Geleneksel Metot; Metal kilinin belli bir ısıya ulaşmış olan fırın içerisine konması ile gerçekleştirilen yöntemdir. Bu yöntemde metal kilinin çeşidine göre pişme süresi ve dereceleri ayarlanmaktadır. Örneğin bronz kili önceden 820 C 'ye ulaşmış

fırında yarım saatte sinterleşirken bakır kili ise 950 C'de yarım saatte sinterleşmektedir (Görsel 4.11).

Görsel 4.11. *Geleneksel pişirim yöntemi*
(Yeşilmen, 2018)

Aktif Karbon Metodu; Bu yöntem iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada bronz kili 500 C'ye bakır kili ise 600 C'ye ulaşmış fırında on dakika bağlayıcı malzemelerin uçması için pişirilmektedir. Ardından içerisinde aktif karbon bulunan bir küvet içerisine çalışmalar birbirine değmeyecek şekilde yerleştirildikten sonra bronz kili 820 C'de iki saat bakır kili ise 900 C'de bir buçuk saat pişirilir (Görsel 4.12).

Görsel 4.12. *Aktif Karbon pişirim yöntemi*
(Yeşilmen, 2018)

Şaloma Metodu; Direk ateş uygulanarak bağlayıcıların ortadan kaldırıldığı ve sinterleşmenin yapıldığı yöntemdir. Bu yöntemde çalışma üzerine direk ateş tutulur ve pişme süresi çalışmanın kalınlığı ve boyutuna göre değişkenlik göstermektedir (Görsel 4.13).

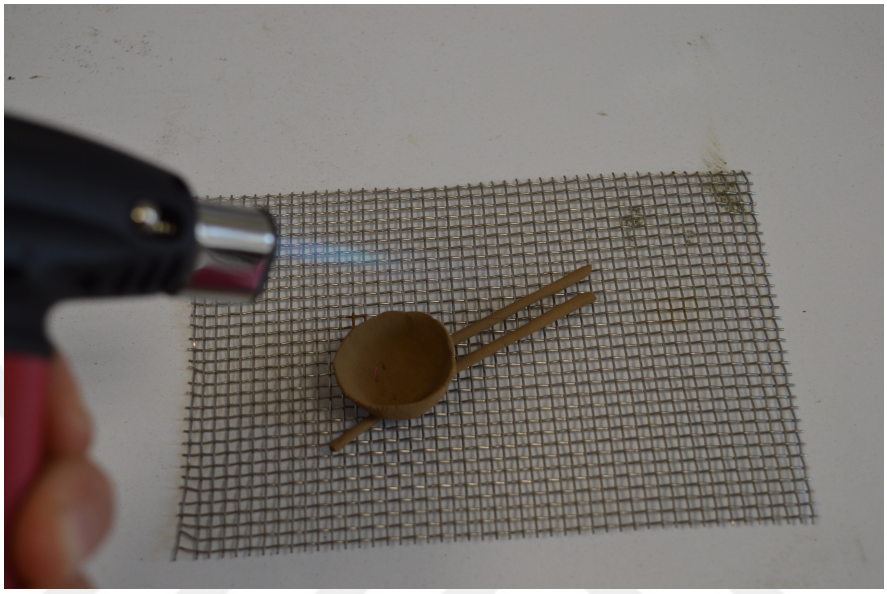

Görsel 4.13. *Şaloma yöntemi ile pişirme*
(Yeşilmen, 2018)

Bu çalışmada ise uygulamalar yapılırken aktif karbon metodu kullanılmıştır. Çünkü diğer metodlara göre daha fazla zaman alsa da çalışmalar fırından daha az oksitlenerek çıkmaktadır. Diğer iki yöntemde fırından çıkan çalışmalar üzerinde kalın ve siyah oksit tabakaları birikmektedir. Bu kalın tabakanın temizlenmesi oldukça güçtür. Aktif karbon yöntemi ile çalışmalar sadece ince bir katman zımpara gerektirmektedir (Görsel 4.14).

Görsel 4.14. *Aktif Karbon pişirimi sonrası takılar (Yeşilmen, 2018)*

Fırından çıkan çalışmalar üzerinde ince ve mat bir katman oluşmaktadır bu katman ise zımpara ve cila makinaları yardımı ile giderilebilir. Aynı zamanda çeşitli uçlara sahip dremeller ile de bu işlem yapılabilir. Matkap ucuna takılacak zımpara ve cila keçeleri ile takılar nihai şekline ulaşmaktadır (Görsel 4.15, 4.16).

Görsel 4.15. *Zımpara ve cilada kullanılan el aletleri (Yeşilmen, 2018)*

Görsel 4.16. *Zımpara ve cila yapılmış takı*
(Yeşilmen, 2018)

Metal kili ile birlikte sıkça kullanılan seramik kili ise renklendirilmiş döküm kullanılarak elde edilmiştir. Seramik döküm çamuruna sır altı boyalar ilave edilerek farklı renklerde küçük birimler elde edilmiştir. Bu birimler puar yardımı ile alçı levha üzerine akıtılarak elde edilmiştir. 1100C'de pişen seramik birimler sırlanmadan kullanılmıştır (4. 17, 4.18).

Görsel 4.17. *Akıtma yöntemi ile elde edilmiş seramik birimler*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.18. *Renkli seramik birimler*
(Yeşilmen, 2017)

Seramik ve metal kili birlikteliğinde oluşturulacak takılar için seramik parçalar bilinçli olarak daha da ufak parçalar haline getirilmiştir (Görsel 4.19). Ayrıca bağlayıcı malzeme olarak reçine kullanılmıştır. Metal kili içerisine yerleştirilen seramik parçalar üzerine üç birim reçine ve bir birim sertleştirici olmak üzere hazırlanmış reçine ilave edilerek en az yirmi dört saat bekletilmiştir (Görsel 4.20).

Görsel 4.19. *Seramiğin ufalanma aşaması*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.20. *Reçine ile birleştirme aşaması*
(Yeşilmen, 2018)

Ayrıca çalışmalarda kullanılmak üzere eski kanaviçelerden yararlanılmıştır. Eski ve hikayesi olan kanaviçeler desenlerin yoğun olduğu kısımlardan kesilerek biriktirilmiştir. Ardından reçinenin bağlayıcı ve saydam özelliğinden yararlanılarak metal kili ile birlikte kullanılmıştır (Görsel 4.21, 4.22).

Görsel 4.21. *Eski Kanaviçe Örnekleri*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.22. *Kanaviçe yüzük örneği*
(Yeşilmen, 2018)

4.2. Takı Uygulama Örnekleri

4.2.1. Knot knot Serisi

Knot knot serisi farklı dinlerin, dillerin ve ırkların bir arada olabilmesinin temsili olarak tasarlanmıştır. Tüm dünyada insanlar yaşayış, düşünüş ve fiziksel farklılıklara sahip olsa da temelinde birbirine benzemektedir. İnsan her nerede olursa olsun aynı dile güler, sevinir ve ağlar. Bu bağlamda 'Knot Knot' serisi kullanılan farklı geometrik şekiller ve bu şekillerin içerdiği dokularla, farklılıkların birlikteliğine ve bu birliktelikten doğan güce gönderme yapmaktadır (Görsel 4.23, 4.24, 4.25).

Görsel 4.23. *Knot Knot Serisi Yüzük 1 ve 2*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.24. *Knot Knot Serisi Yüzük 3 ve 4*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.25. *Knot Knot Serisi Yüzük 5 ve 6*
(Yeşilmen, 2017)

Boğum boğum olur dinlerin, dillerin, ırkların, düşüncelerin birleşimi….

Varolur nokta nokta her bir yanda….

Geçmiş geleceğin aynası olur bu salınımda…

Knot knot serisi geçmiş medeniyetlerin ve günümüzün eklektik bir ifade biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin rengi ve bugünün teknolojisi ile alternatif bir bakış açısı sunar. Antik çağın etkilerini sıkça gördüğünüz bu tasarımlarda sadece bronz Kili kullanılmıştır. Bronz ise tarihe bir çeşit gönderme olarak görülebilir.

Metal Kili kullanılarak yapılan bu seride herhangi bir teknolojik alet ya da kalıp yöntemi kullanılmadan tamamen elle şekillendirme yapılmıştır.

Bu seri Kolye, yüzük ve broşlardan oluşmaktadır. Yapılan çalışmalar önce elle şekillendirilmiş ardından fırınlanmıştır. Fırından çıkarılan çalışmalara zımpara ve cila yapılmış, kolye ve broşlara bağlayıcı aparatlar ilave edilmiştir (Görsel 4.26, 4.27, 4.28, 4.29, 4.30, 4.31, 4.32).

Görsel 4.26. *Knot Knot Serisi Kolye 1*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.27. *Knot Knot Serisi Kolye 2*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.28. *Knot Knot Serisi Broş*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.29. *Knot Knot Serisi Yüzük 7 ve 8*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.30. *Knot Knot Serisi Yüzük 9 ve 10*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.31. *Knot Knot Serisi Kolye 3*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.32. *Knot Knot Serisi Kolye 4*
(Yeşilmen, 2017)

4.2.2. Enkaz serisi

Enkaz olup enkaz bırakıyoruz…. Tükettikçe azalıyor, azaldıkça yok oluyoruz her anlamda… Doğayı, sevgiyi, malı, manevi duyguları ….

Enkaz serisi hayatın içinden yıkılmışlıklarımızı ve ardımızdan bıraktıklarımızı anlatan ve bu yanlış duruma gönderme yapan bir seridir. Enkaz serisinde kullanılan renkli seramik parçalar ve reçine sıkı sıkı tutunduğumuz, saf berrak fakat bir o kadar enkaz olmuş hayatları anlatmaktadır (Görsel 4.33, 4.34).

Görsel 4.33. *Enkaz Serisi Kolye 1*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.34. *Enkaz Serisi Kolye 2*
(Yeşilmen, 2018)

Enkaz serisinde kullanılan merdiven biçimleri enkazdan çıkış olduğunu ve bunu başarabileceğimizi göstermektedir. Ancak kimi merdivenlerin çıkış için mi yoksa giriş için yapıldığı net vurgulanmamıştır. Her sanat eserinde olduğu gibi kimi zaman yorum sanat eserini izleyene bırakılmıştır.

Araştırmacı reçineyi takılarda bulunan enkaz kısmının ağır ve vurucu etkisini bir nebze olsun hafifletmek için kullanmıştır. Enkazın insanlarda uyandırdığı yaralayıcı ve rahatsız edici kısmı şeffaf bir tabaka ile hafifletmek istemiştir. Ayrıca keskin hatlara dolan yumuşak, akışkan sıvı görünümü ile takının insan avucunda dağılacakmış hissi uyandırmasını istemiştir (Görsel, 4.35, 4.36, 3.37, 4.38, 4.49, 4.40).

Görsel 4.35. *Enkaz Serisi Broş 1*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.36. *Enkaz Serisi Broş 2*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.37. *Enkaz Serisi Broş 3*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.38. *Enkaz Serisi Yüzük 1*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.39. *Enkaz Serisi Yüzük 2*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.40. *Enkaz Serisi Yüzük 3*
(Yeşilmen, 2018)

4.2.3. Bellek serisi

Bu seride, günümüzde terk edilmeye yüz tutmuş, evlerin vazgeçilmezi olan nakış, çağdaş sanatta kültürel bir bellek oluşturmak amacı ile yeniden kullanılmıştır. Örf, gelenek ve ananelerimizin, renkler ve ipliklerle aktarılmış halidir nakışlar. Nice annelerin kızları için, her zorluğa ve yokluğa rağmen ilmek ilmek işlediği nakışların her biri ayrı bir dünyayı ve ayrı bir hikâyeyi anlatır. Annenin evladına öğüdü ve mirasıdır …

Özellikle ülkemizde yaygın olan çeyiz geleneğinin ve evlerin olmazsa olmazı olan nakışlar, bugün teknolojik gelişmeler ve değişen yaşam şartları ile kullanılmaz olmuştur. Çalışmalarda ise daha önceden işlenmiş ve kullanılmış nakışlar tercih edilmiştir (Görsel 4.41, 4.42). Çünkü yaşanmışlıklar ve geçmiş, kültürel belleğimizin birer parçasıdır ve dünsüz bir yarın düşünülemez.

Yapılan takılarda ‘Enkaz’ serisinde olduğu gibi merdivenler kullanılmıştır. Çünkü merdiven geçmişten bugüne bizi değerlerimizle ve kültürümüzle yükseltmeye yarayan bir araç olarak görülebilir.

Görsel 4.41. *Bellek Serisi Broş 1*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.42. *Bellek Serisi Broş 2*
(Yeşilmen, 2018)

Bellek serisinde bronz kili, nakış ve reçine malzemeleri birlikte kullanılmıştır. Reçine eski ve çürümeye yüz tutmuş eski nakışları koruma altına alırken şeffaf görüntüsü sayesinde nakışları en ince ayrıntısına kadar göstermektedir (Görsel 4.43, 4.44).

Görsel 4.43. *Bellek Serisi Yüzük 1*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.44. *Bellek Serisi Yüzük 2*
(Yeşilmen, 2018)

Daha önce kullanılmış olan yastık, perde, örtü olan nakışlar dan kesitler alınarak takılarda kullanılmıştır. Rengarenk nakışların, bronzun durağan rengine bir hareket katması ve ifadeyi güçlendirmesi amaçlanmıştır (Görsel 4.45, 4.46).

Görsel 4.45. *Bellek Serisi Kolye 1*
(Yeşilmen, 2018)

Görsel 4.46. *Bellek Serisi Kolye 2*
(Yeşilmen, 2018)

4.2.4. Beyaz aşk serisi

> Beyaz kâğıdın bir kısmının, beyazlığını mavi gökten aldığı bir resimde, gök, beyaz sayfadan daha açıktır. Ve başka bir anlamda mavi daha koyu ve beyaz daha açık renktir. (Goethe). Palet üzerinde beyaz en açık renktir. Lichtenberg, çok az sayıda insanın saf beyazı görebildiğini söyler. Pek çok insan bu kelimeyi yanlış kullanmıyor mu, o zaman? Peki, o nasıl öğrendi doğru kullanımı? O, sıradan birine kıyasla doğru bir kullanım ortaya koydu. Ve bu daha iyi bir şey söylemek değildir, ancak belli çizgilerle arındırılmış ve bu süreçte sonuca ulaştırılmış şeydir (Wittgenstein, 2014, s. 116).

Beyaz bir tanımdır, semboldür, bakış açısıdır, duruştur, renkten öte birçok şeydir. Kimi kültürde saflık kimi kültürde barış kiminde de ise yastır. Araştırmacı için beyaz bir çeşit aşktır. Bütün saflığı ile duran içerisine her rengi alan… Geçmiştir, gelecektir…

Araştırmacı beyaz aşk serisi için ham ipliklerden porselenden ve bronz kilinden yararlanmıştır. Porselen beyazı en iyi simgeleyen seramik malzemedir. Çalışmalarda kullanılan parlak bronzlar beyaz rengin etkisini arttırmak için kullanılmıştır. İp bağlayıcılar ise çalışmalara primitif bir etki katmak için tercih edilmiştir (Görsel 4.47, 4.48).

Görsel 4.47. *Beyaz Aşk Serisi Kolye 1*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.48. *Beyaz Aşk Serisi Kolye 2*
(Yeşilmen, 2017)

Beyaz Aşk Serisi için ayrıca porselenden geometrik birimler elde edilmiştir. 1260C'de pişirilen porselen birimler sentetik ipler kullanılarak özel bir örme tekniği kullanılarak kolyeler yapılmıştır (Görsel 4.49, 4.50).

Görsel 4.49. *Beyaz Aşk Serisi Kolye 3*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.50. *Beyaz Aşk Serisi Kolye 4*
(Yeşilmen, 2017)

4.2.5. Bağ serisi

Bizleri birbirimize bağlayan derin ve köklü bağların simgesidir takılar… Eş, dost, akraba… Bütün ve bir olmanın anlatımıdır mahalleli, komşu, hemşeri…Renk renk, şekil şekil bir araya gelir ve oluşturur bizi…

Araştırmacı bağ serisinde renkli döküm çamuru ile elle şekillendirme yapmıştır. Elde edilen birimler metal tel ve halkalar kullanılarak birleştirilmiş ve kolyeler oluşturulmuştur (Görsel 4.51, 4.52).

Görsel 4.51. *Bağ Serisi Kolye 1*
(Yeşilmen, 2017)

Görsel 4.52. *Bağ Serisi Kolye 2*
(Yeşilmen, 2017)

Bağ serisi farklı duruşların ve farklı düşünüşlerin bir arada olmasının simgesel anlatımıdır. Farklı renkte ve şekildeki seramik birimlerin halkalar ile birbirine bağlanmış olması ve kullanılan halkaların metal olması aramızdaki güçlü bağların bir göstergesi olarak düşünülmüştür (Görsel 4.53).

Görsel 4.53. *Bağ Serisi Kolye 3*
(Yeşilmen, 2017)

SONUÇ

Takı insan hayatına girdiği ilk günden bugüne birçok amaç ve anlamda kullanılmıştır. Her ne amaçla kullanılırsa kullanılsın şu bir gerçektir ki takı insanoğlunun vazgeçilmez kavramlarından biri olmuştur. Rengi, şekli, malzemesi, yapım biçimi her nasıl olursa olsun özünde bir ifade ve anlam taşımıştır. Takı varlığını sürdürürken aynı zamanda bir kültür aktarıcısı olarak görev yapmaktadır. Geçmişin izlerini taşıyarak kültürel belleğimizi canlı tutan takılar bugünün sanat anlayışı ile harmanlanarak önemli bir görevi de üstlenmiş durumdadır. Bu yüzden takılar hem akademik hem de sanatsal-kültürel anlamda araştırılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

'Takının Tarihsel Gelişim Süreci Ve 21. Yüzyılda Takı Anlayışı: Seramik-Metal Kili İle Çağdaş Takı Yorumlamaları' adlı bu tez çalışmasında, öncelikle takının tarihsel gelişim süreci araştırılarak günümüze kadarki değişimi gözlenmiştir. Ardından takının tanımı yapılarak, bazı kriterlere göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca takının günümüz sanat anlayışı içerisinde bulunduğu konumu çağdaş takı sanatçılarından ve çalışmalarından örnekler verilerek incelenmiştir. Tezin 21. Yüzyılda takılar ve uygulamalar kısmında ise genel olarak Seramik-Metal Kili özelinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında metal kili eğitimi alınmış olup, seramik malzeme ile ortak kullanım alanları oluşturmak için sayısız denemeler yapılmıştır. Yapılan denemeler sonucunda tezin uygulama kısmında nihai çalışmalardan örnekler verilmiştir. Ayrıca tez Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Birimi tarafından Bilimsel Araştırma Projesi olarak desteklenmiştir. Bu destek özellikle uygulama bölümünde yapılan denemelerde ve nihai çalışmalarda malzeme temini kısmına oldukça katkı sağlamıştır.

Ayrıca '21. yüzyılda değişen takı algısı' bölümünde sanatsal takılar incelenmiştir. Günümüzde takı hem endüstri hem de sanatta kullanılan bir kavramdır. Kuyumculuk kavramı takının endüstrileşmiş hali ile paralel gelişmektedir. Kuyumculukta takı tasarımı ve usta kavramları sıkça kullanılmaktadır. Özellikle değerli ve yarı değerli madenler ve taşlar kuyumculuk kavramına daha yakındır. Ancak sanatsal takı söz konusu olduğunda yukarıda sözü geçen kuyumculuk, tasarım ve değerli malzeme gibi kavramlar ön planda değildir. Kuşkusuz tasarım her sanatta olduğu gibi sanat eserinin oluşmasında önemli adımlardan biridir. Ancak takı sanatı bu bağlamda

kuyumculukta kullanılan takı tasarım kavramından ayrılmaktadır. Sanatsal ifade aracı olarak takı malzeme ve ustalığın çok ötesinde belli bir anlam ve anlatım içermektedir.

Seramik- Metal Kili ile çağdaş yorumlamaların olduğu son bölüm için araştırmacı, iki yıllık bir süreçte porselen, renkli seramik kili, bronz, bakır ve gümüş killeri ile sayısız denemeler yapmıştır. Porselen ve seramik killeri ile birimlerden yola çıkarak, antik çağlardan esinle takılar yapılmıştır. Metal kilinde ise her biri farklı pişme derecesine sahip beyaz bronz, bronz, bakır, gümüş çeşitleri ile denemeler yapılmış olup bronz malzeme tercih edilmiştir.

Metal kili çok köklü bir geçmişe sahip olmasa da günümüzde dünyada sıkça kullanılan bir malzeme olma yönünde ilerlemektedir. Ülkemizde ise çok bilinmeyen metal killerinin yaygınlaşması ve tanınması bakımından bu tez öncü çalışmalardan biri olmaktadır. Plastik ve elle şekillendirmeye müsait bir yapısının olması metal kilinin sanat alanında kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Metal kilinin sanat alanının her dalında kullanılması malzeme çeşitliliği sağlayarak sanatsal ifade gücünü arttırmaya yardımcı olacaktır.

Metal ve seramik kilinin birlikte kullanılması ise disiplinler arası sanata yeni örneklerden biri olmuştur. Her iki malzemenin birlikte kullanılmış olması sanat alanında hem uygulama çeşitliği yaratmış hem de malzemelerin etkileşimi ile yeni bir bakış açısı oluşturmuştur. Yapılan araştırma ve inceleme sonucu metal-seramik kili birlikteliğinde yapılmış çok az sayıda sanat eserine ulaşılmıştır. Bu bağlamda tez özgün malzeme kullanımına örnek olarak verilebilir.

Araştırmacı için metal ve seramik kili birlikteliğinde oluşturduğu takılar, malzemenin sınırlılıklarını görmesi, farklılığın ve yeniliğin geçmiş ve gelenekle yeniden harmanlanabilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Biri çok eski bir geçmişe sahip bir malzeme bir diğeri günümüz teknolojisi ile üretilmiş bir malzeme… Tüm bunlara ek olarak birbirinden farklı malzemelerin bir arada kullanımının oluşturduğu yeni bakış ve haz araştırmacı için değişik bir heyecan olmuştur.

Ayrıca takı sanatı, kuyumculuk, takı tasarımı, zanaat, takı ustası, takı sanatçısı gibi kavramların doğru anlaşılması ve literatürdeki kullanımları açısından tezin olumlu katkısı olacağı düşünülmektedir. Çünkü takı sanatı; sanatın her dalında olduğu gibi içerdiği anlam, sanatsal ifade gücü ve biricik olması ile salt süslenme, birikim için kullanılan endüstriyel takılardan ayrılmaktadır. Bu bağlamda takı sanatının, resim,

heykel gibi sanat alanlarından birisi olması gerektiği savunulmakta ve yükseköğretim kurumlarında sanat alanı olarak öğretilmesi önerilmektedir.

Bu konu ile ilgili daha birçok özgün çalışmanın çıkabileceği, birbirine zıt disiplinlerin ve tekniklerin bir arada kullanılabileceği düşünülmektedir. Günümüzde takının bir sanat eseri olabileceği ve sanatsal çerçeve içerisinde değerlendirileceği umulmaktadır. Ayrıca bu tezin konuyla ilgili araştırma ve inceleme yapacak kişilere yardımcı olması ve kaynak oluşturması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Akar, S. (2017). Geçmişten günümüze gelen mine tekniği. *Geçmişten Günümüze kuyumculuk Sempozyumu*, Aydın: Gönen Meslek Yüksekokulu, s. 76.

Akdemir, N. (2016). Moda illüstrasyonunda Art Deco etkisi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,* 37, 183-197

Alina, A. (2015) Fantastic world of jewellery @ Raluca Buzura designer, http://www.dreamingof.net/fantastic-world-of-jewellery-raluca-buzura-designer/ (Erişim Tarihi: 18.03.2018)

Altay Aydın, S. C. (2014). Ankara Etnografya Müzesi koleksiyonu'nda yer alan, Art Nouveau üsluplu yıldız porselenleri. Ankara Araştırmaları Dergisi, 2(2), 236-245.

Ateş, C. (2013). *Armağanın Tarihsel Dönüşümü Ve Modernizmle Birlikte Tüketim Ürünü Olarak Televizyon'da Sunumu: Sevgililer Günü Örneği.* Konya: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayaydın, A. (2015). Art Nouveau akımına 21.yüzyıl perspektifinden bir bakış. Ulak Bilge Dergisi, 3(6), 59-73.

Aydıngün, Ş. (2010). Anadolu Uygarlıkları: Lydia. *National Geographic*, 105, 42-58

Baron, J., Miazga, B, Ntaflos, T., Puziewicz, J., Szumny, A. (2016). Beeswax remnants, phase and major element chemical composition of the bronze age mould from Gaj Oławski (SW Poland). *Archaeological and Anthropological Sciences,* 8(1), 187-196.

Bar-Yosef, D., Porat, N. (2014). Personal Ornaments at the Nahal Mishmar Cave of the Treasure. *Near Eastern Archaelogy,* 77(4), 267- 273.

Başak, O. (2008). Taş Çağı'ndan Tunç Çağı'na Anadolu'da maden sanatın gelişimi ve kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,* 21,15-33.

Baxandall, M. (2015). *15. Yüzyılda Sanat ve Deneyim- Stilin Toplumsal Tarihine Giriş.* (Çev: Rona, Z.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Baysal, E. T. (2015). Neolitik Dönem kişisel süs eşyaları: Yeni yaklaşımlar ve Türkiye'deki son araştırmalar. *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 18, 9-23.

Belli, O. (2011). Urartu Sanatının Sosyo-Ekonomik açıdan eleştirisi üzerine bir deneme. *Anadolu Araştırmaları*, 6, 45-95.

Birecikli, F. (2010). Ana hatlarıyla Friglerde din. *Akademik Bakış Dergisi,* 4(7), 215-232.

Bülbül, C. (2009). Eski Anadolu tarihinde Frigler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 27(2), 79-94).

Büyükyazıcı, M. E. (2008). *Trabzon İlinde Altın ve Gümüş İşlemeciliği,* Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Cıplak, N. (2004). Halk kültüründe nazar, nazarlık inancı ve bunlara bağlı uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* 15, 103-125.

Cook, M. (2014). *Kısa Dünya Tarihi.* (Çev: M. Fındık). İstanbul: Say Yayınevi

Çakır, F. (2004). *Kemik Porselen Üretiminin İncelenmesi, Sanatsal Çalışmalarda Uygulanabilirliğinin Araştırılması Ve Estetik Niteliklerinin Değerlendirilmesi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çotuksöken, Y. (2012). Türkçe *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Cem Yayınevi

Dalyan, M. G. (2011). *19. Yüzyılda Gelenekten Batı Kültürüne Geçişte Ermeni Yaşamı.* Ankara: Öncü Kitap Yayınevi.

d'Ericco, F., Henshilwood, C. Vanhaeren, M. Niekerk, V. K. (2005). Nassarius kraussianus shell beads from Blombos Cave: evidence for symbolic behaviour in the Middle Stone Age. *Journal of Human Evolution,* 48, 3-24.

Dilmaç, O. (2015). Tasarım eğitimi tarihi ve William Morris. *İdil Sanat Dergisi,* 4(16), 1-16.

Doğaner, S. (2007). Büyük İskender: Coğrafyacı bir savaşçi kral. *Türk Coğrafya Dergisi*, 48, 19-58.

Ediger, Ş. V., Devlen, B., Mcdonald, B. D. (2012). Levant'ta büyük oyun: Doğu Akdeniz'in enerji jeopolitiği. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi,* 9(33), 73-92.

Egecioğlu, Ö. (2011). Kraliçe Vıctorıa'nın taç giyme töreni ve Fethi Ahmed Paşa. *Toplusal Tarih,* 211, 63-73.

Ekici, M., Fedakâr, P. (2014). Gelenek, aktarma, dönüşüm ve kültür endüstrisi bağlamında nazar ve nazar boncuğu. *Milli Folklor Dergisi,* 26 (101), 40-50.

Ekinci, E. (2016). Devrimden günümüze Fransız siyasal sisteminin evrimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 149-172

Engineri, M., Çizer, S. (2016). Bir Japon dekor tekniği 'Nerikomi'. *10. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu,* Eskişehir: Tepebaşı Belediyesi, s.706.

Ergürer, H. (2010). Urartu kemerleri üzerindeki insan tasvirleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 14(2), 1-22.

Eroğlu, M. (2009). Modern Takı Anlayışı İçinde Alternatif Malzemelerin Kullanımı, *I. Uluslararası Katılımlı Mücevher-Takı Tasarımı ve Eğitimi Sempozyumu*, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, s.77.

Evecen, A. Ölmez, F. N. (2014). Antik çağ giysi ve donatılarında ekinsel göndermeler. *Art-e Sanat Dergisi*, 14, 366- 388.

Ewington, J. (2013). Now and Then: Thinking about the Contemporary in Art and Jewelry. D. Skinner (Ed.). Jewelry in perspective içinde (221-227). Asheville, NC: Art Jewelry Forum

Gombrich, E. H. (2001). *Sanatın Öyküsü*. (Çev: Erduran, Ö., Erduran, E.). İstanbul: Remzi Kitapevi

Gönülal, Ö. (2014). Cenovalı heykeltıraşlar (Barok Üslup). *Akdeniz Sanat Dergisi*, 3(5), 87-98.

Güleç, E., Baykara, İ. (2014). Üçağızlı mağarası Üst Paleolitik Dönem Ahmarıan taş alet kültürü. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 54(1), 149-170.

Güler, M., Büyükyazıcı, M. (2007). Beypazarı takılarından tılsımın folklar açısından incelenmesi. *8.ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi,* Ankara, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, s.623.

Güney, A. (2014). *Anadolu'da başlangıcından M.Ö. 1. binin sonuna kadar hayvan biçimli damga mühürler.* Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haspeslagh, M. N. (2013). *Jewelry as sculpture as jewelry.* Londra: Didier LTD.

Hublin, J. J., Ben-Necer, A., Bailey, S.E., Freidline, S.E., Neubauer, S., Skinner, M.M., Bergmann, I., Le Cabec, A., Benazzi, S., Harvati, K., Gunz, P. (2017). New fossils from Jebel Irhoud, Morocco and the pan-African origin of Homo sapiens. *Nature İnternational Joulnal of Science*, 546, 289-292.

Jutland Archaelogical Society. (2014). *Rooted in Movement Aspects of Mobility in Bronze Age Europe.* Almanya: Narayana Press, Gylling.

Kamiloğlu, E. İ. (2009). *Mardin İli Gümüş İşlemeciliği ve Yörede Yapılan Ürünlerin Bazı Özellikleri.* Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Karaoğlu, A. Kara, S. (2014). Estetik bir obje olarak takı. *İdil Sanat Dergisi*, 3(13), 69-79.

Karatekir, E. (2016). Pers Kralı II. Kyros'un (Büyük Kyros) (M.Ö. 559-530) soyağacı, ailesi ve ismi. *Tarih ve Gelecek Dergisi,* 2(3), 68-83

Kavrakoğlu, F. (2015). Bizans'ta Mücevher 2. (http://blog.kavrakoglu.com/bizans-imparatorlugu-69-bizansta-mucevher-2/) Erişim Tarihi: 16.01.2018

Köroğlu, G. (2007). Bizans gelin takıları. *P Dünya Sanat Dergis,* 43, 36-45

Kuhn, L.S., Stiner. C. M., Reese, S. D., Güleç, E. (2001). Ornaments of the earliest Upper Paleolithic: New insights from the Levant. *Proceedings of the National Academy of Sciences(PNAS)*. 98(13),7641-7646.

Kuşoğlu, M. Z. (1999). Savat. *Skylife Dergisi*, 88, 140-148.

Langley, M., O'Connor, S., Aplin, K. (2016). A>46,000-year-old kangaroo bone implement from Carpenter's Gap 1 Kimberley, Northwest Australia. *Quarternay Science Reviews,* 154, 199-213.

Mandacı, E. (2016). Asur ticaret kolonileri çağı ve Hititler devrinde Anadolu'da kuyumculuk. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* 5(8), 3193-3213

McCreight, T. (2006). *PMC Decade: The first ten years of precious metal clay*. Hong Kong: Brynmorgen Press.

MEGEP. (2011). *Kuyumculuk Teknolojisi; Yaldızlama*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Mercin, L. Şekerci, H. (2013). Kütahya bölgesi elmas mıhlayıcılığı. *Akdeniz Sanat Dergisi.* 6(12), 85-94.

Meriçboyu Y. (2001). *Antikçağ'da Anadolu Takıları*. İstanbul: Akbank Yayınları.

Mitchell, S. (2010). Doğu ve Batı arasında Anadolu Hellenistik Çağ'da Attalos ve Mithridates Krallıklarının paralel yaşamları. *Anadolu Araştırmaları*, 17(1), 140-153.

Mutlu, H. S. (2007). Zamanın Çarkında Anadolu'da Seramik. *Anadolu Sanat,* 18, 71-75.

Neyman, B. (2015). Peter Hoogeboom: Greenware, Crockery, Chinaware. *Ceramics Monthly Dergisi*, Mayıs, 34-35.

Okay, O. (tarihsiz). *Polimerik malzemelerin bugünü ve yarını.* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Okumuş, H. (2017). Geçmişte ve günümüzde seramiğin kullanım alanları. *Journal Of Awareness*, 2 (3), 1-14.

Özdöl, S. (2011). Çanak çömleksiz Neolitik Çağda Güneydoğu Anadolu'da din ve sosyal yapı. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 26(1), 173-199.

Özgül, O. (2014). Sümer sosyal hayatında eğitim ve öğretimin yeri. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), 401-414.

Öztürk, A. (2016). Antik Çağım ışığında Helenistik sanatın sosyalojik incelemesi. *Ulakbilge*, 4(8), 299-324.

Radovcic, D., Srsen, O. A., Radovcic, J., Frayer, W. D. (2015). Evidence for Neandertal Jewelry: Modified White-Tailed Eagle Claws at Krapina. *Public Library of Science (PLOS ONE),* 10(3), 1-14.

Rosenberg, E. (2016). Fiber in contemporary art jewelry. *Surface Design Journal*. September

Sevim, S. (1994). Türkiye'de Başlangıcından Günümüze Porselen Dekorları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Sevim, S., Yeşilmen, N. (2016). Çağdaş takı tasarımında porselenin kullanımı. *Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 129-140.

Sevinç, F. (2008). Hititlerin Anadolu'da kurdukları ekonomik ve sosyal sistem. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 17, 11-32.

Sezgin, N. (2014). *Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki madeni Takılar,* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Soytogay, D. (2006). *Endüstri devriminden günümüze takı tasarımında biçime etki eden faktörler.* İstanbul: Mimar Sinana Güzel sanatlar Eniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, H. (2012). Porstmodern sanat. *İdil Sanat Dergisi.* 1(5), 90-111.

Şaman, N., Duru, M. N. (2015). Yirminci yüzyıldan günümüze takı. *ABMYO Dergisi*, 40, 95-112.

Yalçınkaya, I. (2006). *Arkeoloji ve sanat tarihi eski Anadolu uygarlıkları Paleolitik Çağ (Eski taş çağı / Yontma taş çağı). Türkiye Kültür Portalı Projesi Raporu.* Ankara: T.c. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Yaşar, O. (2016). Türkiye'de kuyumculuk ve benzeri üretim sanayinin sanayi coğrafyası prensipleri çerçevesinde incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 4(30), 1-19.

Yeşilmen, N. (2014). Özgün tasarım örneği olarak Alexander Calder'in takılabilir heykelleri. *Uluslararası Sanat ve Tasarım Kongresi,* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, 288-293.

Yıldırım, Ü. (2009). *Antik Dönemde Kadın ve Süslenme*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekocak, M. (2012). Akşehir Müze'sinde bulunan bir grup bronz fibula. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 13, 27-42.

Temür, A. (2010). Girit-Minos ve Miken sanatında sfenks. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 20, 135-146.

Tunç, H. (2014). Toplumsal cinsiyet farklılaşması üzerine sosyolojik bir araştırma: Erkeklerin küpe takması örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 7(33), 608-625.

Turani, A. (1998). *Çağdaş Sanat Felsefesi.* İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları

Türe, A. (2011a) *Dünya Kuyumculuk Tarihi I Eski Çağlardan Orta Çağa.* İstanbul: İstanbul Kuyumcular Odası Yayınevi.

Türe, A. (2011b) *Dünya Kuyumculuk Tarihi II Orta Çağdan Günümüze Batı Dünyasının Takıları.* İstanbul: İstanbul Kuyumcular Odası Yayınevi.

Uysal, Z. (2010). Kubad Abad kazılarında bulunan cam bilezikler (2005-2010). *Sanat Tarihi Dergisi,* 19(2), 43-54.

Vanhaeren, M., d'Ericco, F. (2006). Aurignacian ethno-linguistic geography of Europe revealed by personal ornaments. *Journal of Archaeological Science,* 33, 1105-1128.

Yalçın, T. (2011). *Çanak çömleksiz Neolitik Dönem'de yukarı Mezopotamya'da küçük taş eserler*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, M. (2014). *Resim sanatında mücevher estetiği ve kullanım alanları.* Ankara: Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Yiğit, V. (2008). *İnsan Evrimine Yolculuk (Birinci Baskı)*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Yükçü, S., Atağan, G. (2011). Ortadoğu'da zaman tünelinde ticaret. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi.*1, 86-109.

Wittgenstein, L. (2014). Renkler üzerine düşünceler, I.ı- 60. (Çev: İlyas Altuner). Beytülhikme Uluslararası Felsefe Dergisi, 4(1), 115-123.

Wong, K. (2005). The Morning of The Modern Mind. *Scientific American,* 292, 86-95.

……. (2014). Osmanlı Saray Mücevherleri, *İstasyon,* Ocak, Şubat, Mart sayısı

İnternet Kaynakları

http-1: http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/TR,77778/paleolitikcag.html(Erişim Tarihi: 28.12.2017).

http-2: https://metmuseum.org/art/collection/search/327401?sortBy=Relevance&ft=hittite&offset=0&rpp=20&pos=1 (Erişim Tarihi: 08.01.2018).

http-3: http://ti-entertainment.com/dosya/kisa%20sanat%20tarihi.pdf (Erişim Tarihi: 17.01.2018).

http-4: http://www.fdk.yildiz.edu.tr/Yazilar/MisirTarihi.pdf (Erişim Tarihi: 17.01.2018).

http-5: http://aa.com.tr/tr/kultur-sanat/4-bin-500-yillik-erkek-iskeletlerinde-halhal-bulundu/930606 (Erişim Tarihi: 31.01.2018).

http-6: http://www.furkankilic.com/p/asm1/kultsan_kultur_taki_gra.htm (Erişim Tarihi: 02.02.2018)

http-7: http://www.mahrecsanatevi.com/?p=470 (Erişim Tarihi: 05.02.2018)

http-8: https://rachaelcolleyartist.wordpress.com/ (Erişim Tarihi: 13.03.2018)

http-9: http://taner.balikesir.edu.tr/dersler/polimer_kimyasi/polimerler_tarihsel.html (Erişim Tarihi: 13.03.2018)

http-10: http://artaurea.com/profiles/elstner-susanne/ (Erişim Tarihi: 14.03.2018)

http-11: https://ipfs.io/ipfs/Qme2sLfe9ZMdiuWsEtajWMDzx6B7VbjzpSC2VWhtB6GoB1/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r.html (Erişim Tarihi: 15.03.2018)

http-12: http://www.trgovinaika.si/en/avtorji/hana-karim-jewellery-design-2/ (Erişim Tarihi: 17.03.2018)

http-13: http://katjatoporski.com/home.html (Erişim Tarihi: 20.03.2018)

http-14: http://www.rasmapuspure.com/about/rasma-puspure (Erişim Tarihi: 20.03.2018)

http-15: https://www.martaarmada.com/biography/?lang=en (Erişim Tarihi: 20.03.2018)

http-16: http://www.medyatava.com/haber/seramik-sanatcisi-irfan-aydindan-taki-koleksiyonu_147277 (Erişim Tarihi: 20.03.2018)

http-17: http://www.bolalyon.com/about/ (Erişim Tarihi: 20.03.2018)

http-18: http://www.polebijou.com/sites/default/files/METAL%20CLAY-%20Press%20pack.pdf (Erişim Tarihi: 03.04.2018)

http-19: http-18:http://www.polebijou.com/sites/default/files/METAL%20CLAY-%20Press%20pack.pdf (Erişim Tarihi: 04.04.2018)

http-20: http- http://www.milliyet.com.tr/bu-takilarin-ayri-ayri-hikayeleri-var-eskisehir-yerelhaber-2673381/ (Erişim Tarihi: 05.04.2018)

ÖZGEÇMİŞ

Nesrin YEŞİLMEN

İletişim Bilgileri

E-mail: nesrinyesilmen@gmail.com

Tel: 0544 647 45 08

Adres: Mardin Artuklu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi El Sanatları

EĞİTİM BİLGİLERİ

Sanatta Yeterlilik: 2014 Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Ana sanat Dalı

Yüksek Lisans: 2014 Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat dalı

Lisans: 2007 Mersin Üniversitesi Takı Teknolojisi ve Tasarı Yüksekokulu-Kuyumculuk Bölümü

Ön lisans: 2004 Mersin Üniversitesi Uygulamalı Takı Teknolojisi

Yabancı Dil: İngilizce (2010 Çukurova Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu (YADYO)

İş Deneyimi

2017- …. Araştırma Görevlisi, Artuklu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, El Sanatları Bölümü (Halen Devam Etmekte)

2014-2017Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü

2012-2014: Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü

2010-2012: Araştırma Görevlisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, El Sanatları, Takı Tasarımı

2007-2008: Sınıf Öğretmenliği, Mardin Dara İlk Öğretim Okulu

2006-2007: Takı Tasarımcısı, Adana River Gold

Kitaplar

"Piktogramlar İdeogramlar ve Seramik Sanatına Yansımaları" Türkiye Alim Kitapları Yayınevi, ISBN :978-3-639-81285-5 22.02-2016, Turkey Scholars' Books is a trademark of: OmniScriptum GmbH & Co. KG Bahnhofstraße 28, D-66111 Saarbrücken

"Mardin Çarşıları ve El Sanatları" Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınevi, ISBN: 978-605-4202-33-1, Aralık 2017, Mardin Sesi Gazetecilik ve Matbaacılık Yayıncılık, Mardin

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

2014

'Atık seramiklerin Takı Tasarımında Kullanılması" Sevim Sibel, Yeşilmen Nesrin, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi Journal of the Fine arts Institute (GSED), Sayı/Number 33, ERZURUM 2014, 90-107

2015

'Adinkra Sembollerinin Seramik Sanatında Kullanılması'' Sevim Cemalettin, Yeşilmen Nesrin, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları Dergisi, Sayı: 33, Ankara, Kasım 2015, s.417-426

2016

'Çağdaş Takı Tasarımında Porselenin Kullanılması' Sevim Sibel, Yeşilmen Nesrin, Ulak Bilge uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, sayı: 7, Ankara, Nisan 2016 DOI:10.7816/ulakbilge-04-07-08, ISSN: 2148-0451,

'Kırkyamanın Seramik Sanatına Yansıması: Zoe Hillyard Örneği' Sevim Sibel, Yeşilmen Nesrin, Anadolu Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 6, Sayı 10, Eskişehir, 1 Haziran 2016 ISSN:2146-7692

2017

“Füreya Koral: Meclis Seramikleri” Sevim Sibel, Yeşilmen Nesrin, Süleyman Demirel Üniversitesi, Art-e Sanat Dergisi, Cilt:10 Sayı 19, S:127-135, e-ISSN 1308-2698

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

2016

‘Gerçekliğin Düşsel Seramik Hali: Talking To Me’, Kemal Uludağ, Nesrin Yeşilmen, Ulak Bilge Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, sayı: 8, Güz 2016 (30. 10. 2016) Ankara, DOI: 10.7816/ulakbilge-04-08-02 , ISSN: 2148-0451,

PROJELER

MAU-BAP-15-EF-21 numaralı ‘Mardin Çarşıları’ Mardin Artuklu Üniversitesi BAP projesi. Proje Yürütücüsü: Evindar Yeşilbaş, Proje Araştırmacıları: Nesrin Yeşilmen, Emine Dalıcı Ocak-2017

BAP Projesi (Lisansüstü projesi), Anadolu Üniversitesi, "Takının Tarihsel Gelişimi ve Çağdaş Seramik Takılar" Proje Yürütücüsü: Sibel Sevim, Araştırmacı: Nesrin Yeşilmen, 2016, Kabul Tarihi: 08.03.2016, No: 1602E057, Bütçe: 39.666,99 TL (Devam Ediyor)

BAP Projesi (Yayın Teşvik Projesi), Anadolu Üniversitesi, ‘Avustralya'da Geleneksel Seramik, Seramik Dekorları Ve Seramik Takıların Araştırılarak İncelenmesi’, Proje Yürütücüsü: Sibel Sevim, Araştırmacılar: Cemalettin Sevim, Nesrin Yeşilmen, 2017

BAP Projesi (Yayın Teşvik Projesi), Anadolu Üniversitesi, ‘Hindistan Seramik Sanatı ve Seramik Takılarının Teknik ve Uygulama Açısından Karşılaştırılarak İncelenmesi, Proje Yürütücüsü: Sibel Sevim, Araştırmacılar: Cemalettin Sevim, Nesrin Yeşilmen, 2017

Bilimsel Faaliyetler

2011

‘Midyat’ta Telkâri’ Nesrin Yeşilmen, 7-9 Ekim 2011 Keşf-i Kadim Matiate’ten Midyata Uluslararası Midyat Sempozyumu, Mardin

2013

‘Sanatsal Tasarım Sürecinde Harvey Kartları’ Nesrin Yeşilmen, 9-10-11 Ekim 2013 1. Ulusal Sanat ve Tasarım Sempozyumu ve Sergisi, Konya

‘İroni Kavramı ve Heykel Sanatı’ Nesrin Yeşilmen, 21-23 Kasım 2013 Uluslararası Sanat Tasarım ve Manipülasyon Sempozyumu, Sakarya

2014

‘Özgün Tasarım Örneği Olarak Alexander Calder’in Takılabilir Heykelleri’, Nesrin Yeşilmen 20-25 Ekim 2014 Uluslararası Sanat ve Tasarım Kongresi, İzmir

2017

‘Kamusal Alanda Sanat: Füreya Koral TBMM Seramikleri Örneği’ S. Sibel Sevim, Nesrin Yeşilmen 3-7 Mayıs 2017 II. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu, Muğla

“Geleneksel Mardin Takıları Ve Alternatif Malzemelerle Çağdaş Takı Örnekler” S. Sibel Sevim, Nesrin Yeşilmen, 18-20 Mayıs 2017 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Alanya, Antalya

Ulusal ve Uluslararası Sanatsal Etkinlikler

2012 *“Süreklilik”*, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü’nün düzenlediği Eskişehir Sanat Günleri Karma Sergi, Arkeoloji Müzesi, Eskişehir

2012-2013 ‘Yeni Yıl Karma Sergisi’ Anadolu Üniversitesi Kütüphane Sergi Salonu, Eskişehir

2013 ‘miş gibi’ Öyp Araştırma görevlileri Karma Sergisi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonları, Eskişehir

2013 ‘II. Yöresel Ürünler Sempozyumu ve Uluslararası Kültür/Sanat Etkinlikleri’ programı kapsamında Karma Sergisi, Antalya

2013 ‘Kelebek Etkisi’ Resim Heykel Baskı Seramik Sergisi, Teşvikiye, İstanbul

2013 ‘Üçleme’ Anadolu Üniversitesi GSF, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi GSF, Sakarya Üniversitesi GSF Öğretim Elemanları Karma Sergisi, Sakarya

2014

2013-2014 ‘Yeni Yıl Karma Sergisi’ Anadolu Üniversitesi Kütüphane Sergi Salonu, Eskişehir

2014 ‘8 Mart Dünya Kadınlar Günü’ Karma Sergi, Anadolu Üniversitesi Kütüphane Sergi Solonu, Eskişehir

2014 ‘Kadın Gözüyle Erkek, Erkek Gözüyle Kadın’ Ulusal Katılımlı Jürili Karma Sergi, Kepez, Antalya

2014 İzmir Rotary ‘13. Altın Testi Seramik Yarışması Sergisi’, Ahmet Adnan Saygun Sanat Merkezi, İzmir

2014 ‘Farklı ve Birlikte’, Ulusal Jürili Karma Sergisi, Ofis Sanat merkezi, Sakarya Sanat Galerisi, Sakarya

2014 ‘Anadolu Uluslararası Sanat Eğitimi Sempozyumu’, Jürili Sergi, Anadolu Üniversitesi Kütüphane Sergi Salonu, Eskişehir

2014 ‘International Ceramic Fair Oldenburg’ Davetli Sanatçı, Sergi; Workshop, Oldenburg, Almanya

2014 ‘Miras’ Seramik Sergisi, SSEDD’2014 Etkinlikleri, 18- 21 Eylül, Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik

2014 ‘Farklı Ve Birlikte 2’, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kahramanmaraş

2015

2015 "FARKLI ve BİRLİKTE III KÜTAHYA" Sergi, Sanat Eğitimi Paneli ve Workshop 13-16 Mayıs, Ulusal Jürili Karma Sergisi Kütahya

2015 ‘2. İstanbul Seramik Sanat Günleri, Anadolu Üniversitesi Seramik Bölümü 30. Kuruluş Yılı Sergisi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 16 Mayıs – 6 Haziran, İstanbul

2015 “Lisansüstü 2015 Öğrenci Karma Sergisi’ Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 8 Haziran-8 Ağustos, Eskişehir

2016

2016 ‘Anadolu’da Kadın Düşleri’ Ulusal Karma Sergi Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Sergi Salonu, 8-18 Mart, Eskişehir

2016 ‘Polimer Kil Takı Eğitim Workshop’ Violen e.V Kadın ve Kültür Derneği Saarbücken, Almanya

2016 ‘Uluslararası Katılımlı Genç Seramikçiler 5. Karo Yarışması Sergileme Ödülü, Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,

2016 ‘3. İstanbul Seramik Sanat Günleri’ Karma Seramik Sergisi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür Daire Başkanlığı, 16 Mayıs- 6 Haziran , İstanbul

2016“Lisansüstü 2016 Öğrenci Karma Sergisi’ Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 5 Ekim-13Kasım, Eskişehir

2016 ‘Uzak- Yakın’ Karma Seramik Sergisi Sera Alişveriş Merkezi Sanat Galerisi, 20-23 Aralık, Kütahya

2017

2017 ‘Uzak- Yakın 2’ Karma Seramik Sergisi Küsat Sanat Galerisi Sanat Galerisi, 10-13 Ocak, Kütahya

2017 ‘Karma’ İsimli Karma Seramik Sergisi, Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Anadolu Üniversitesi İİBF Sergi Salonları, Mart, Eskişehir

2017 ‘8 Mart Dünya Kadınlar Günü Sergisi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonları, Mart, Eskişehir

2017 ‘1. Ulusal Kadın Sempozyumu ve Sergisi, Giresun Üniversitesi, Güre Yerleşkesi, 8-10 Mart, Giresun

2017 ‘Genç Sanat ‘karma Sergisi, Türkiye Seramik Federasyonu, Türk Seramik Derneği, CNR Expo Fuar Alanı, 8-12 Mart, İstanbul

2017 “Anadolu Üniversitesi Seramik Bölümü Öğretim Elemanları Sergisi” Avanos Güray Müze, 18 Haziran-14 Temmuz, Nevşehir

2018

2018 ‘7. Uluslararası Yüksek Öğretim Sanat Etkinlikleri’, Seramik Takı Workshop, ESCAL ve AMCA (The Higher School of Ceramic, the Ceramic Museum of l'Alcora and the Friends of the Ceramic Museum of l’Alcora Association), 5 Mayıs, İspanya

2018 ‘Latmosun Işığında Uluslararası Sanat ve Tasarım Sergisi’, Aydın Müzesi, 18 Mayıs- 1 Haziran, Aydın